

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

JASNA POTOČNIK

**STIL RADIJSKEGA POROČEVALSTVA IN
KULTURA GOVORA**

diplomsko delo

Ljubljana, 2004

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

JASNA POTOČNIK
doc. dr. **MONIKA KALIN GOLOB**

**STIL RADIJSKEGA POROČEVALSTVA IN
KULTURA GOVORA**

diplomsko delo

Ljubljana, 2004

ZAHVALA

HVALA!

Čudovitima MAMI in OČETU za nesebično podporo in vzpodbudo ...

SILVU, ker mi je stal ob strani in priskočil vsakič, ko se je kje zataknilo.

Mentorici doc. dr. MONIKI KALIN GOLOB, ker je vztrajala in me od zanesenosti uspešno usmerila do diplomskega dela.

Profesorjem in drugim učiteljem Fakultete za družbene vede, ki so pripomogli k temu, da je moja nevednost manjša.

Dnevnoinformativnemu uredništvu Radia Slovenija za pomoč pri zbiranju gradiva.

KAZALO

I UVOD IN TEORETIČNA IZHODIŠČA

1. UVOD	7
2. TEORETIČNA IZHODIŠČA	8
2.1 STIL IN STILISTIKA	8
2.2 RADIO	11
2.2.1 Zgodovina radia	11
2.2.2 Zgodovina radia na Slovenskem	12
2.2.3 Značilnosti radia kot elektronskega medija	13
2.2.4 Radio v Sloveniji danes	15

II STILISTIKA POROČEVALSTVA IN RADIJSKA STILISTIKA

3. POROČEVALSKI STIL	16
3.1 RADIJSKI STIL	17
4. SKUPNI SPOROČANJSKI KROG V POROČEVALSTVU	19
4.1 O VZPOSTAVLJANJU SKUPNEGA SPOROČANJSKEGA KROGA V SMISLU POISTOVETENJA KOT IZKUSTVENEGA POSTOPKA	22
4.2 SSK IN RELACIJSKE BESEDE	25
4.3 POMEN SKUPNEGA IN OMEJENEGA SPOROČANJSKEGA KROGA	28
5. PRETVORBENI MODELI	30
6. ČAS V RADIJSKIH POROČEVALSKIH BESEDILIH	39
6.1 ČASI V RADIJSKEM POROČEVALSTVU	41
7. POROČEVALSKA SKLICEVALNOST NA RADIU	46
7.1 GLAGOLI IN PREDLOŽNE ZVEZE NA MESTU SKLICEVALNIH AVTOMATIZMOV	47
7.2 SKLICEVALNOST GLEDE NA ZANESLJIVOST/NEZANESLJIVOST	49

7.3	CITATNA SKLICEVALNOST	50
7.4	SSK IN POROČEVALSKA SKLICEVALNOST	51
8.	AVTOMATIZACIJA IN AKTUALIZACIJA.....	53
8.1	AVTOMATIZMI V POROČILIH RADIA SLOVENIJA	54
8.2	AKTUALIZMI V POROČILIH RADIA SLOVENIJA.....	62
8.3	O ODPRAVI PONOVIJEV	63
8.4	UPORABA AVTOMATIZMOV IN AKTUALIZMOV	64
9.	NASLOVI V RADIJSKEM POROČEVALSTVU.....	65
9.1	VRSTE NASLOVOV V POROČILIH RADIA SLOVENIJA	67
III	JEZIKOVNA KULTURA	
10.	GOVORNA KULTURA	73
10.1	KNJIŽNI JEZIK	74
10.2	KNJIŽNA ZBORNA ZVRST	74
10.3	KNJIŽNA POGOVORNA ZVRST OZ. KNJIŽNA GOVORICA	74
10.4	GOVORJENA BESEDA.....	74
10.5	KNJIŽNI POGOVORNI JEZIK NA RADIU	77
10.5.1	<i>Glasovje</i>	77
10.5.2	<i>Naglas</i>	78
10.5.3	<i>Oblike</i>	78
10.5.4	<i>Skladnja</i>	78
10.5.5	<i>Besede</i>	79
11.	RADIJCI O GOVORNI KULTURI	80
12.	POGOSTI RADIJSKI VIRUSI.....	81
13.	SODOBNA RADIJSKA NORMA	87
IV	SKLEPNI DEL	
14.	SKLEP.....	88

---

15. LITERATURA:	91
15.1 OSTALI VIRI:.....	93
SEZNAM GRAFOV, SLIK IN TABEL	90
Priloga A: ZGOŠČENKA S PRIMERI POGOSTEJŠIH PRAVOREČNIH NAPAK IN POSNETKI DNEVNOINFORMATIVNIH ODDAJ RADIA SLOVENIJA	91
Priloga B: PRAVOREČNE NAPAKE GOVORCEV V <i>DRUGI JUTRANJI KRONIKI</i> TER <i>DOGODKIH IN ODMEVIH</i>, DVEH OSREDNJIH INFORMATIVNIH ODDAJAH RADIA SLOVENIJA, POSNETIH NA ZGOŠČENKI	91

KRATICE, UPORABLJENE V DIPLOMSKI NALOGI:

- 1JK – Prva jutranja kronika
- 2JK – Druga jutranja kronika
- D13 – Danes do trinajstih
- DIO – Dogodki in odmevi
- RD – Radijski dnevnik
- ZD – Zrcalo dneva
- 1. pr. – prvi program
- 2. pr. – drugi program
- 3. pr. – tretji program (program Ars)
- SSK – skupni sporočanje krog
- OSK – omejeni sporočanje krog
- RAS – Radio Slovenija

*Pri zelo pomembnih stvareh je pomemben
zgolj stil. (Oscar Wilde)*

*Radio je umetnost izraznega pomena
na prvi posluh. (Laurence Gilliam, BBC)*

I UVOD IN TEORETIČNA IZHODIŠČA

1. UVOD

Jezik in radio. Z uporabo prvega se izražamo, uresničujemo in dokazujemo – sporočamo. Za radio kot najbolj ažuren medij so danes značilne informacije in zabava, v njegovih začetkih pa je tudi zanj veljalo: »Povej mi, kaj poslušáš, in povem ti, kdo si.« A kar je najpomembneje, oba nudita izbiro. Jezik z bogatim besediščem, radio s programi. To pa nas že pripelje k stilu. »Prave besede na pravem mestu – to je stil,« se je domislil Jonathan Swift in zdi se mi, da se ne bi mogel bolje. Zelo duhovito – v enem samem stavku, sploh če pomislim, da je o stilu in stilistiki napisanih na tisoče knjig. Žal nobena o stilistiki radijskega poročevalstva.

Tudi to je bil izziv, da v svoji diplomski nalogi odkrijem, kako je z jezikom in stilom na radiu. Predvsem pa me je gnalo navdušenje nad dvema fenomenoma – jezikom in radiem. Zadala sem si spoznati značilnosti radia in ugotoviti, kakšen način sporočanja zahteva radio zaradi svojih posebnosti. Zavedam se, da sem si zadala smel cilj. Kljub bogatim radijskim izkušnjam, saj sem radijka že od petnajstega leta (sedem let sem bila sodelavka lokalne radijske postaje, zadnje leto delam na nacionalnem radiu), je s to diplomsko nalogo zaključeno poglavje, ki kliče po debeli knjigi in večji pozornosti stroke.

Dela sem se lotila s predpostavko, da radio kot medij s posebnimi značilnostmi zahteva temu prilagojeno sporočanje, vendar pa to pogosto ni prilagojeno radiu, temveč je bolj podobno sporočanju v tiskanih medijih. Ker menim, da je radijsko poročevalstvo zaradi dolgoletne tradicije in koncentracije novinarsko izšolanega kadra najbolj razvito na nacionalnem radiu, sem si za analizo izbrala besedila Radia Slovenija. Zaradi prostorske in časovne omejenosti, ki jo zahteva diplomsko delo, pa sem se pri analizi osredotočila na novinarska besedila osrednjih informativnih oddaj (vesti, napovedi, napovedniki, odpovedniki) in poročil (zbir petih vesti) vseh treh programov od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004, čeprav sem prepričana, da bi bila analiza radijskih

---

komentarjev, reportaž, esejev, literarnih večerov itd. zelo zanimiva. Med poslušanjem, zapisovanjem, pregledovanjem in razčlenjevanjem besedil je počasi nastajala zgodba o stilistiki dnevnoinformativnih oddaj nacionalnega radia v dveh mesecih in pol. Gradivo, ki sem ga zbrala v tem času, je obsežno in zanimivo za analizo – tako po jezikovni kot po vsebinski plati.

Ugotoviti sem želela, kako na nacionalnem radiu poslušalcem sporočajo informacije, ali je sporočanje mediju ustrezno in kako, če sploh, je treba sporočanje preoblikovati, da bo poslušalcem bolje in lažje razumljivo. Cilj naloge torej ni iskanje napak v delu novinarjev in govorcev Radia Slovenija, temveč odkrivanje razlikovalnih prvin radijske stilistike.

Diplomska naloga je sestavljena iz dveh obširnejših delov. V prvem se posvečam stilistiki poročevalstva in v okviru te radijski stilistiki, drugi del pa namenjam jezikovni kulturi.

V nalogi sem najprej predstavila teoretična izhodišča in nekatere dileme, ki zadevajo obravnavano snov. V nadaljevanju sem dodala praktične primere, s pomočjo katerih odkrivam posebnosti radijskega sporočanja in radijski stil. Zakaj mora biti ta drugačen kot v ostalih medijih, skušam odgovoriti teoretično in praktično.

Pri radijskem sporočanju je poznavanje radia in slovničnih pravil premalo. Ne zadostuje niti, če je govorec pisec odličnih besedil, spreten postavljalac vejic in duhovitež. Radijci bi morali poznati tudi govorno kulturo. Besedilo je namreč lahko izvrstno, a če je slab njegov (govorni) posnetek, napačna interpretacija, intonacija ..., potem sporočilo ne doseže svojega namena ali celo vzbudi slabo voljo pri kritičnih poslušalcih. Govorna kultura je torej pomemben del jezikovne kulture in radijskega poročevalstva, ki se mu posveča premalo pozornosti, zato sem se tega področja dotaknila v zadnjem delu naloge. Za nazornejši prikaz radijskega stila in predvsem nekaterih najbolj perečih jezikovnokulturnih vprašanj nalogi prilagam zgoščenko.

2. TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1 STIL IN STILISTIKA

Poznavanje vsakega jezika je zelo kompleksno. Posameznik namreč na vsakem koraku s seboj nosi ne le najrazličnejša znanja, temveč tudi bolj ali manj zapletene vedenjske vzorce in izkušnje iz zelo različnih okoliščin. Vse to nas vodi k izbiranju približno enakih reči iz danega koda, da bi zadostili posamezni situaciji (Turner, 1973: 7). S prilagajanjem jezika okoliščinam, z

---

izbiranjem jezikovnih sredstev glede na okoliščine pa smo že pri jezikovni zvrstnosti in seveda pri stilu.

Besedo stil uporabljamo v vsakdanjem sporočanju, v več različnih pomenih in številnih ustaljenih zvezah, bolj ali manj natančno. Slovar slovenskega knjižnega jezika ima za stil sinonim slog in obe gesli razlaga kot: »*kar je določeno z izborom in uporabo izraznih, oblikovnih sredstev v posameznem delu ali v več delih*«. Pri stilu gre torej za izbiro iz nečesa, kar nam je na voljo. V slovenskem jeziku lahko besedi stil in slog uporabljamo enakovredno, previdni moramo biti le pri strokovnem izražanju. Nekatere stroke so namreč v svojo terminologijo vključile besedo stil, druge slog.

Za primerjavo sem pobrskala še po tujejezičnih slovarjih. V ameriškem slovarju Random House Webster's Unabridged Dictionary je stil opredeljen kot »*vrsta oziroma tip, ki se nanaša na obliko, videz in osebnost*« (Webster, 1999). Precej bolj natančen je pri opredeljevanju stila angleški slovar New Edition of the Oxford English Dictionary. Ta daje tudi podatek o izvoru besede stil in pomenu ter pisavi v stari angleščini. Iz geselskega članka izvemo, da beseda stil izhaja iz grščine (stylus) in da je prvotno pomenila »*kovinsko, koščeno /.../ pisalo z ostro konico na eni strani, s katerim so v starem in srednjem veku pisali na lesene povišene ploščice*« (Oxford Dictionary, 1991), stylus tudi pomeni »*kar je napisano*« (Oxford Dictionary, 1991).

Znana dihotomija Ferdinanda de Saussurea razlikuje med *langue* (jezik kot nekaj abstraktnega) in *parole* (uporaba jezika v različnih okoliščinah). Ta dihotomija je uporabna tudi v stilistiki, ampak (stilne/-ih) izbir(e) ne pojasni nemudoma. Dokaze za izbire lahko najdemo v parole, toda poskus opisati naravo izbir, ki so izvršene, nas takoj, ko pričnemo uporabljati splošne termine, pripelje nazaj k *langue*. Stilne izbire se tako kot ostale jezikovne rabe odražajo v *parole*, toda nanašajo se na *langue*. Abstraktna delitev na *langue* in *parole* po Turnerju v stilnih variacijah ni mogoča (Turner, 1973: 14).

V metonimičnem prenosu stil razumemo kot način pisanja, govorjenja itd., torej osebno izražanje. V tem smislu stil zajema slavna definicija Georgea Buffona: »*Stil je človek sam*« (Turner, 1973: 23). A definicije so kljub zanimivosti in vsaj kančku resnice, ki se skriva v njih, nehvaležne. Po vrhu vsega njihovi avtorji neredko radi ubirajo skrajnosti. Znan francoski literarni kritik in teoretik Barthes (1953) je razvil celo teorijo o pisanju brez stila. V svojem delu razpravlja o nevtralnem pisanju in izražanju brez posebnih značilnosti, po katerih bi bilo neko besedilo lahko prepoznavno ali opisano. Menim, da njegovi teoriji ne gre oporekati, saj imamo

(moteče) žive dokaze o izražanju brez stila na obravnavanem področju – radiu. Gre za radijske govorce, ki so neizvirni in posnemajo druge. Rezultat tega so iztrošene in oguljene fraze, ki v radijskem poročevalstvu nimajo posebne funkcije. So le dokaz nesposobnosti tistega, ki je pred mikrofonom, (kritičnim) poslušalcem pa v breme.

Še enkrat naj spomnim na definicijo stila v SSKJ: *»kar je določeno z izborom in uporabo izraznih, oblikovnih sredstev v posameznem delu ali v več delih«*. Korošec (1998) opozarja, da je v tej razlagi na mestu temeljne razlagalne besede zaimsek *kar*, ki v slovenščini uvaja desni oziralni stavčni prilastek k samostalniškimi zaimkom (*to, kar...; vse, kar...*) in ima zato v slovarski razlagi izrazito abstraktno referenco. *»Prav to je pomembno za razumevanje tega najsplošnejšega pomena besede stil v slovenščini:*

→ *v delu (recimo besedilu, sliki) je nekaj, to "nekaj" pa določa izbor iz sredstev, torej ni sama beseda (sama barva) – potemtakem tudi ne inventar besed iz slovarja ali niz barv na slikarjevi paleti – ampak (formalno, abstraktno) načelo, kako so besede uporabljene, barve zložene v sliko. Slovarski kar bi za izčrpno analizo nadomestili z izrazom načelo (izbora), to pa je blizu načinu uporabe in slednje spet razumemo kot razmerje med tem, kar je v besedilu (sliki) z izborom uporabljeno, in tem, kar ni bilo (izbrano, uporabljeno), pa bi bilo lahko«* (Korošec, 1998: 7). Stila ne smemo zamenjevati z inventarjem jezikovnih sredstev.

Stil je po Korošču (1998: 8) strokovni izraz, katerega oznaka zajema naslednje vidike:

→ **SISTEMSKI VIDIK STILA** (stil kot pojav je vsebovan v jezikovnem sporočilu, zato po saussurjevski dihotomiji spada k *parole*, torej k uporabi jezika, ne k jeziku kot sistemu – kot *langue*);

→ **POSTOPKOVNI VIDIK STILA** (stil kot kompleks lastnosti jezikovnega sporočila se dosega z izborom iz danih jezikovnih sredstev jezika kot sistema; zato se stil kaže na vseh ravneh besedila);

→ **TELEOLOŠKI VIDIK STILA** (izbor je sestavina jezikovne dejavnosti, katere namen je sporočanje, zato je izbor odvisen od čisto določenega cilja tvorčevega sporočanja);

→ **VIDIK PREZENTACIJE STILA** (stil se ne kaže nikjer drugje kakor v rezultatu jezikovne dejavnosti, v besedilu kot komunikatu, pa naj bo to v njegovi pisno-vidni ali govorno-slušni podobi ali v obeh hkrati);

→ BESEDILOTVORNI VIDIK STILA (v besedilu se stil kaže s svojevrstno organizacijo jezikovnih prvin, tako da je stil – poleg vsebinskih in jezikovnosistemskih – ena od konstitutivnih prvin besedila);

→ SPOROČANJSKI VIDIK STILA (za jezikovni stil kakor tudi za druge nejezikovne stile velja, da v komunikaciji deluje edino pod pogojem, da tvorec in naslovnik razpolagata z obema skupno vrednostjo koda).

Korošec meni, da bi bila definicija, ki bi hotela zajeti vse te nujne prvine, preobložena, okorna in zato neuporabna. »Zato se za stilistično razpravljanje lahko zadovoljimo bodisi z definicijo, ki zajema bistvo, npr.:

→ *Stil je eno od načel zgradbe besedila* (Hausenblas, 1996: 58) ali

→ */stil je/ tipični izbor jezikovnih prvin v besedilu* (SSKJ),
ali pa se pri obravnavi posameznega jezikovnega sredstva sklicujemo na katero od prvin, ki je ravno v ospredju naše pozornosti«.

2.2 RADIO

Najbolj preprosto bi na vprašanje, kaj je radio, odgovorili s kratkim tehničnim opisom. Radio je človeški glas na poti od mikrofona do oddajnika in od tam do radijskega sprejemnika, ki ga pretvorimo v električne impulze, te pa spet nazaj v zvočno valovanje. Zvočni signal mikrofona pretvori v električni zapis, nato to močno ojačano valovanje prek oddajnika spustimo v prostor. Sprejemna antena valovanje zazna in pošlje v radijski sprejemnik, ki signal ojača, demodulira in v zvočniku spremeni v zvok. Radio pomeni oddajanje programa z ene točke na množico sprejemnikov.

2.2.1 Zgodovina radia

Čeprav je prvi radio začel oddajati šele leta 1920, segajo prizadevanja na tem področju krepko v prejšnje stoletje. Ameriški fizik Henry je že leta 1840 opravil prve poskuse z visokofrekvenčnimi nihanji, Angleža Faraday in Maxwell pa sta utrta pot teoriji elektromagnetnih valovanj. Nemški fizik Hertz je s poskusi leta 1887 nakazal možnost komuniciranja na daljavo. Leta 1893 je Nikola Tesla v Združenih državah Amerike predstavil svoj sistem brezžičnih zvez in dve leti kasneje prenos signala na krajše razdalje. Marconi je leta

---

1899 vzpostavil prvo radiotelegrafsko zvezo med Anglijo in Francijo, 1903. pa je prenesel prvi radiogram prek Atlantika.¹

Zibelka radia so Združene države Amerike. Leta 1920 je začel v ZDA oddajati prvi komercialni radio. V svojo programsko shemo je uvrščal poročila, glasbo in dramatične zgodbe v nadaljevanjih, ki se jih je zaradi njihovih sponzorjev, lastnikov tovarn mila, oprijelo ime »soap operas« (milni mehurčki). S pojavom radia je kultura prenehala biti privilegij najbogatejših družbenih slojev. Postala je množična porabniška dobrina. Radiofonija je povezala svet, okrepila stike med državami in pripomogla k boljši informiranosti. Hkrati s tem je postala pomembno sredstvo politične propagande. Po številu radijskih sprejemnikov na število prebivalcev pa so med obema vojnoma celo ocenjevali tehnično razvitost in standard posamezne države (Nešović, Prunk, 1994: 26).

Prvi radii so oddajali najprej na srednjih valovih oziroma na področju AM (Amplitude Modulation). Pri tem načinu prenosa modulacije se zvok prenaša po radijskih valovih z variiranjem valovne amplitude. Na tovrstno valovanje vplivajo tudi svetloba in valovi, ki se širijo po zraku, ter imajo podnevi in ponoči različne lastnosti. Podnevi jih absorbira zgornji del zemeljske atmosfere, ponoči se od nje odbijajo. Frekvenca AM-radijskih postaj je izražena v kiloherzih (KHz). AM-radijski valovi potujejo po zemlji in po zraku. Tudi v Sloveniji so prvi radii oddajali na srednjem valu, kasneje pa so zaradi boljših karakteristik prešli na UKV (ultra kratko) valovno področje.²

Pri UKV-področju oziroma področju FM (Frequency Modulation) zvok prenašajo radijski valovi z malenkostnim spreminjanjem frekvence valovanja. Valovi potujejo zgolj po zraku in se s težavo prebijajo mimo terenskih ovir med oddajnikom in sprejemnikom, ker se signali ne odbijajo od atmosfere. Slišnost ni bistveno odvisna od vremenskih razmer. Pomembnejši od moči oddajnika so njegova lega, višinska točka in razgibanost terena. Operativne frekvence so izražene v megahertzih (MHz).³

2.2.2 Zgodovina radia na Slovenskem

Pionir slovenskega radia je inženir Marij Osana. 8. marca 1924 je začel z oddajnikom, ki ga je izdelal sam, pripravljati prve javne radijske oddaje v Ljubljani. Na vsem Balkanu takrat ni bilo še

---

¹ Povzeto po maturitetni nalogi (Potočnik, 1999: 3).

² Povzeto po maturitetni nalogi (Potočnik, 1999: 3).

³ Povzeto po maturitetni nalogi (Potočnik, 1999: 3).

nobene radijske postaje, v Sloveniji pa so ljudje premogli le 12 radijskih sprejemnikov (Lazarević et al., 1997: 33). Leta 1928 je katoliška Prosvetna zveza sklenila z državo 15-letno pogodbo o najemu radiooddajne postaje v Domžalah in sama zgradila studio v Ljubljani. Ta je začel poskusno oddajati 1. septembra dopoldne s prenosom otvoritve ljubljanskega jesenskega velesejma. Popoldne istega dne sta slovensko besedo prvič poslala v eter književnika Fran Saleški Finžgar in Oton Župančič. 28. oktobra se je pričel redni program Radia Ljubljana (Cilenšek et al., 1993: 7–9).

Kmalu po začetku 2. svetovne vojne, 11. aprila 1941, je nemško letalstvo uničilo oddajnik Radia Ljubljana v Domžalah, radio pa je prevzela italijanska radijska družba EIAR. 17. novembra 1941 je začela v okupirani Ljubljani delovati ilegalna radijska postaja Osvobodilne fronte – radio Kričač. Oddajala je ob ponedeljkih, sredo in sobotah od 20. ure do 20. ure in 15 minut iz kar 23 različnih stavb oziroma stanovanj. Okupator je ni nikdar izsledil. Leta 1942 je radio Kričač nehal delovati, ker bi ga sicer lahko odkrili. 7. avgusta 1944 je bil na osvobojenem ozemlju v Beli krajini ustanovljen ROF – Radio Osvobodilne fronte s studiem in oddajnikom v Črnomlju. 1. maja 1945 so partizanske enote zasedle radijsko postajo Trst in ta je začela z dvojezičnimi oddajami. 9. maja 1945, na dan osvoboditve Ljubljane, je začel oddajati Radio svobodna Ljubljana. Dva dni kasneje pa v Mariboru še Radio Svobodni Maribor. 24. maja 1949 je začel oddajati Radio Koper, ki je predvajal oddaje v slovenščini, hrvaščini in italijanščini.⁴

Leta 1953 je bila ustanovljena prva lokalna nekomercialna radijska postaja v Sloveniji, in sicer Radio Šmarje pri Jelšah, prva lokalna komercialna radijska postaja pa je pričela oddajati leta 1992. To je bil Radio Morje v Izoli.⁵

2.2.3 Značilnosti radia kot elektronskega medija

»Kako bi lahko opisal radio? Je prenosni prijatelj? Vedno pripravljen vir informacij in novic, sredstvo za preganjanje dolgčasa in melanholije ali sredstvo za vzdrževanje stikov s svetom, ki se razprostira za našimi vhodnimi vrati?« se sprašuje Stephen Barnard (2000: 1).

Urednik informativnega programa radia Slovenija Bojan Veselinovič (2001: 7) pravi, da je radio najpomembnejši instrument sprotne aktualne informacije, in povzema Petea Wilbyja, ki meni, da se je nenehno treba zavedati, da »ljudje gledajo televizijo z očmi, radio pa poslušajo z glavo«.

⁴ Povzeto po maturitetni nalogi (Potočnik, 1999: 3–4).

Andrew Crisell pa odgovarja, da je radio slepi oziroma nevizualni medij. Sestavljata ga zvok in tišina. Poslušalec (prejemnik informacije) ne vidi pošiljatelja (oddajnika). Da se poslušalcu "pričara" slika dogodka, je treba dogodek, prostor in okoliščine podrobno opisati in opremiti s primernimi glasovi (zvokom). Naslednja pomembna značilnost radia je po Crisellu, da je medosebni oziroma interpersonalni medij. V interakcijskem razmerju sta tvorec (pošiljatelj sporočila) in naslovnik (prejemnik sporočila), ki se sporazumevata s pomočjo govora. Sporočanje je večinoma enosmerno, saj takojšnja povratna informacija več tisoč poslušalcev ni mogoča. Da je sporočilo pravilno razumljeno, je pomemben tudi kontekst, torej, da pošiljatelj in naslovnik izhajata iz istega okolja in imata podobne izkušnje (Crisell, 1994: 3–16).

V strokovni literaturi avtorji (Crisell) pogosto označujejo radio kot slepi medij. Toda menim, da kljub temu, da nima slike, ni slep. Radio je neviden, zato mora znati z zvokom in z besedami nadomestiti tisto, kar se lahko po televiziji vidi. Ima torej posebno nalogo, da informacije vidnega sveta pretvori v zvočno obliko, poslušalec pa tem informacijam na podlagi svojih vizualnih izkušenj, spominov, zaznav in domišljije dodaja sliko. Ko poslušalec zvoku in besedam doda sliko, radijska nevidnost postane vidnost.

Crisell (1994) dodaja, da je radio intimni medij, ki ustvarja vtis bližine med radijskim govorcem in poslušalcem. Namenjen je posamezniku, individualnemu poslušalcu in je tako zelo vpet v naše življenje, da pogosto podcenjujemo njegov pomen. Med drugim poudarja, da je radio najhitrejši medij, ki od nas ne zahteva posebnega navora, je pa zelo prilagodljiv in tudi lahko dostopen. Ker mu posvečamo le del naše pozornosti, pravimo, da je radio tudi vzporedni medij (zvočna kulisa, op. p.). Fink (1992: 10) kot največjo prednost radia navaja prav hitrost, s katero informacije pridejo do občinstva. Radio ima namreč možnost, da informacijo o nekem dogodku objavi prvi, in sicer najbolj natančno, zanesljivo, celovito in kontinuirano. Sodobna tehnika mu namreč omogoča, da gredo informativne oddaje oziroma njihovi deli ter deli informativnega programa neposredno v eter, torej v živo (Milič, 1998: 7).

Univerzalnega modela za radijski program ni. Wilby in Conroy (1994: 1) pa pravita, da je stil radijske postaje, torej program radia, odvisen od treh dejavnikov, in sicer od uporabe tehnologije, ki je na voljo, od sposobnosti, znanja in spretnosti zaposlenih ter od razmer na trgu.

---

⁵ Povzeto po maturitetni nalogi (Potočnik, 1999: 4).

2.2.4 Radio v Sloveniji danes

Radio je medij, ki nas lahko spremlja vsepovsod. To je verjetno glavni razlog, da mu Slovenci v primerjavi z ostalimi množičnimi mediji namenjamo največ pozornosti (Mediana, 2001). Po številu radijskih postaj na Slovenskem sodeč, pa imamo tudi precejšnjo izbiro. Na dan 16. 1. 2004 je bilo namreč v Razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije vpisanih 83 radijskih postaj. Med njimi je večina komercialnih.

Keane (1992: 110) je javne medije opredelil kot »sinonim za institucije, kot so BBC, RAI, ORF in deželne radiodifuzije v Nemčiji, ki jim sloves, velikost, različnost in privilegiran položaj omogočajo, da pritegnejo talente, inovirajo, proizvajajo uravnotežene, kvalitetne programe«. V Sloveniji javno službo produkcije in razširjanja nacionalnih radijskih in televizijskih programov, ki so v javnem in kulturnem interesu Republike Slovenije, vključno z radijskimi in televizijskimi programi italijanske in madžarske manjšine, izvaja javni zavod Radiotelevizija Slovenija (Zmed, 2001: 76. čl.). Nacionalni radio pripravlja tri programe, in sicer 1. program (vsebuje servisno-informativne vsebine), 2. program oz. Val 202, ki je najbolj poslušan slovenski radijski program (je informativno-zabaven), in 3. program oz. program ARS (posreduje zahtevnejše izobraževalne in kulturno-umetniške vsebine).

V slovenskem radijskem prostoru imajo pomembno mesto lokalne radijske postaje. Novi Zakon o medijih, ki je bil sprejet leta 2001, v 77. členu pravi, da je lokalni radijski program tisti, »ki je namenjen prebivalcem ene ali več lokalnih skupnosti oziroma pokrivanju območja, na katerem živi najmanj 10 % prebivalstva Republike Slovenije, in ki v oddajnem času med 6. in 20. uro obsega najmanj 30 % lokalnih vsebin lastne produkcije« (Zmed, 2001: 77. čl.). Zakon o medijih namesto termina nekomercialna radijska postaja (Zakon o javnih glasilih, 1994) uvaja termin postaja posebnega pomena. Med poslušalci so še posebej priljubljene tiste lokalne postaje, ki oddajajo že več desetletij (Štajerski val iz Šmarij pri Jelšah oddaja od leta 1953, Radio Celje od leta 1954, Radio Murski val od 1958, Koroški radio Slovenj Gradec od 1962, Radio Ptuj od 1963, Radio Trbovlje in Radio Triglav Jesenice od leta 1965 ...), saj so pomemben del lokalne kulture in tradicije. Spremljajo življenje krajanov, njihove radosti, uspehe in težave, odsevajo utrip regije in naredijo majhen vaški dogodek, ki bi se sicer izgubil v množici "velikih" dogodkov, pomemben. Programi z večdesetletno tradicijo so marsikomu postali navada. Na nekaterih postajah pripravljajo dobra poročila, tako da lahko poslušalec iz njih izve vse pomembne lokalne in tudi druge informacije. Če želi kmet kupiti rabljen, a dobro ohranjen

obračalnik, ali prodati brejo kravo, bo dal oglas na lokalni radio. Poslušalci točno vedo, kdaj so na sporedu osmrtnice, čestitke in pozdravi pa v prenekaterem domu odlično gredo k nedeljskemu kosilu. Brez dvoma imajo lokalne radijske postaje med ljudmi pomembno mesto. Ali kot pravi predavateljica na katedri za novinarstvo Fakultete za družbene vede v Ljubljani dr. Manca Košir (2002): »Bivše nekomercialne radijske postaje so izjemnega pomena za vzpostavljanje in povezovanje lokalnih skupnosti in za možnost, da pridejo "navadni" državljani do sporočanje pravice tudi v resnici, da se sliši njihov avtentični glas. Marsikaj bi bilo prezrtega in preslišanega ter ogromno zamolčanega, če teh postaj ne bi bilo.«⁶

V slovenskem radiodifuznem prostoru je največ komercialnih radijskih postaj, katerih glavno vodilo je ustvarjanje dobička (Radio Hit, Radio Antena, Radio City, Radio Fantasy ...). Za te postaje je značilen sproščen program (glasbene želje, komuniciranje prek sporočil sms), servisne informacije in vsebine, ki so zanimive za oglaševalce.

II STILISTIKA POROČEVALSTVA IN RADIJSKA STILISTIKA

3. POROČEVALSKI STIL

Kot velja za stil, tudi poročevalski stil ne more obstajati sam na sebi mimo jezikovnega sporočila. V zvezi s poročevalstvom je po Korošču (1998: 10) primerno govoriti o publicistični funkciji zvrsti, znotraj nje pa je pestra paleta besedil, vsaka z značilnostmi določenega publicističnega stilnega tipa.

Toporišič (1995: 72) publicistični jezik razume kot samosvoje značilnosti jezika časopisja, revij, radia in televizije. Dodaja, da so to »predvsem prvine jezikovnih ravnin, ki pozornost naslovnika pritegujejo /.../ – nenavadne slušne ali vidne strani jezika, pregibni in tvorbeni morfemi in morfemske zveze, posebno besedje in živogovorna skladnja, oboje prav rado čustveno ali eksotično obarvano. Včasih se približuje strokovnosti, včasih umetnostnosti, pa tudi praktični sporazumevalnosti« (Toporišič, 1995: 72–73). Vloga publicističnih besedil (Toporišič, 1995: prav tam) je večinoma posredovalna (pri prenašanju strokovnih obvestil) med

---

⁶ Potočnik, Jasna (2002): *Lokalni radio v tranziciji*. 40 let Koroškega radia (publikacija ob 40-letnici Koroškega radia): str.19.

specializiranim nosilcem stroke ali politike in občinstvom. Zelo pomembna je vloga, ki jo Toporišič imenuje družbotvorna, publicistična besedila namreč »nadomestno udeležujejo širše plasti prebivalstva pri družbeno pomembnih ali zanimivih dogajanjih« (1995: 73). Menim, da je v radijskih poročilih, če se omejim na radio, ta vloga najbolj izrazita.

Ko govorim o publicistiki, poročevalskem in radijskem stilu, vedno mislim na napisana oziroma slišana besedila. Tudi Korošec, ki je avtor edine stilistike (poročevalstva), opozarja, da je pri poimenovanjih z besedo *stil*, *poročevalski stil*, *stil poročevalstva* treba prirazumeti, da »novinarska dejavnost poročevalstva kot taka nima stila, ampak ga imajo šele besedila kot proizvod te dejavnosti« (Korošec, 1998: 11–12).

V preteklosti so se slovenisti pogosto zgražali nad jezikom v časnikih in na radiu, češ da je slab in napačno uporabljan. Korošec (1998: 10) piše, da ga je motilo prav to, da so presojevalci časopisna besedila vrednotili z istimi merili kot umetniška in da se jim je zato »jezikovna praksa v časopisnih besedilih kazala kot napačna, kot slabosti ali t. i. ohlapnosti«. V nadaljevanju pravi, da je bilo treba dokazati, »da gre v časopisnih besedilih za posebno funkcijo in da so se ji zato oblikovala primerna jezikovna sredstva. Zato so jezikovni pojavi drugačni, ne napačni.« (1998: 10–11, podčrtala J. P.).

Po Korošču (1998: 10) je **poročevalski stil**⁷ »ozko področje znotraj publicističnega stila kot realizacije publicistične funkcijske zvrsti«. Po njegovem je »v tem, predvsem jezikoslovnem pojmovanju izraza poročevalski stil zajeto vse, kar teorija novinarskega sporočanja zajema s stalnimi oblikami novinarskega sporočanja: z zvrstmi, vrstami in žanri« (1998: 12).

3.1 RADIJSKI STIL

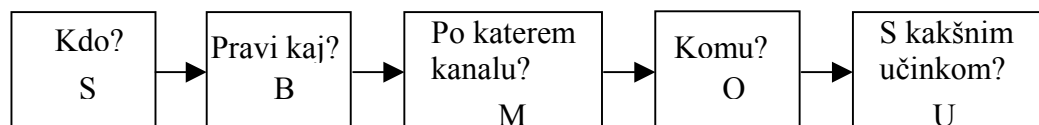
Ker v diplomski nalogi raziskujem stil radijskega poročevalstva, je prav, da ga za potrebe te diplomske naloge opredelim, in sicer sem za to ubrala naslednji postopek.

Najprej se je treba zavedati, da se »novinarski diskurz /.../ realizira prek množičnih medijev« (Košir, 1988: 14). Slednji so v večini definicij (Košir: prav tam) opredeljeni kot posredniki oziroma kanali, »ki kvantitativno omogočajo povečanje obsega produkcije (običajno: posredovanja, razširjanja) sporočil, torej razširjajo krog sočasno komunicirajočih s

---

⁷ Korošec (1998: 11) zavrača prvotno poimenovanje časopisni stil, ker se je pokazalo, da so nekatere ugotovljene jezikovne prvine t. i. časopisnega stila identične s prvinami radijskega »časopisnega« stila. Zveza poročevalski stil pa ima zmožnost zajeti oba prenosnika, torej časopisno in radijsko, pa tudi televizijsko poročevalstvo.

premagovanjem časovne in prostorske distance med ljudmi«. Pri poskusu opredelitve radijskega stila je iz komunikoloških formul SPOROČEVALEC – SPOROČILO – PRENOSNIK – SPREJEMNIK oziroma Lasswellove KDO pravi KAJ, po katerem KANALU, KOMU, s kakšnim UČINKOM (Fiske, 1990: 30) pomemben predvsem PRENOSNIK oziroma KANAL. V primeru radijskega sporočanja je to radio, ki se razlikuje od ostalih prenosnikov (glej sliko 3.2).

Slika 3.1: Laswellov model sporočanja

(Vir: Fiske, 1990: 30)

S – sporočevalec (radijski govorec)

B – besedilo (radijsko sporočilo)

M – medij, kanal (radio)

O – občinstvo (poslušalci)

U – učinek, posledica, vpliv besedila

V procesu sporočanja prek radia so se razvila in ustalila posebna jezikovna sredstva, ki so značilna zgolj za ta prenosnik in v njem opravljajo posebno funkcijo. Gre torej za drugačne jezikovne pojave, ki jih je treba presoјati glede na posebnosti prenosnika – radia.

Menim, da besedila, ki se uresničujejo prek radijskega medija, družijo ne le skupen prenosnik, temveč predvsem skupek jezikovnih sredstev s posebno funkcijo, zaradi česar obstaja praktična in teoretična potreba, da v okviru poročevalstva natančneje opredelimo radijsko poročevalstvo oziroma radijski stil.

Če posnemam Koroščevo (1998: 10–12) definicijo poročevalskega stila, potem naj v tej diplomski nalogi velja, da je **radijski stil** ozko področje znotraj poročevalskega stila, ki se uresničuje prek govorno-slušnega prenosnika in se kaže v posebni vlogi jezikovnih sredstev, ki so se razvila zaradi posebnosti prenosnika.

Pri radijskem sporočanju ima posebno vlogo (lahko je informativna, apelna, vplivanjska) npr. nagovor. Radijski govorec nagovarja poslušalca takole: *Poslušate Radio Slovenija; Ura je štirinajst. Na vrsti so poročila.; Vabimo vas, da nam prisluhnete.; Spoštovani poslušalci in*

*poslušalke*⁸, *hvala, da ste nam prisluhnil.*; *Vabljeni v našo družbo ...* Na komercialnih radijskih postajah voditelji poslušalce nagovarjajo manj formalno (*Hojla, dragi moji; Dragi naši prijatelji, zdaj je na vrsti ...; Čavči, ljubčki ...*), nekateri izmed teh nagovorov presegajo meje bontona in dobrega okusa. Na časopisnih straneh na začetku novinarskih besedil ne piše *Berete Večer; Ura je štirinajst in vi ste na strani, kjer so zbrana poročila iz črne kronike; Vabimo vas, da preberete naš časnik.; Spoštovani bralci in bralke, hvala, da berete naš časnik ...* Takšen način komuniciranja z bralci bi bil v časnikih odveč, na radiu pa se z nagovori in podobnimi jezikovnimi sredstvi ohranja in/ali vzbuja poslušalčevo pozornost. Gre torej za eno izmed posebnosti radijskega sporočanja, ki upravičujejo opredelitev radijskega stila kot posebnega področja znotraj poročevalskega stila. Kot takšen pa si radijski stil zasluži posebno pozornost in vrednotenje.

4. SKUPNI SPOROČANJSKI KROG V POROČEVALSTVU

Skupni sporočanje (SSK) je termin, mimo katerega pri obravnavi radijskega poročevalstva ne morem in ne smem. Korošec ga izvirno (drugod se s čim podobnim ne ukvarjajo) uvaja za *»uistosmerjenost treh sporočanjev v sporočanjevsko okolico«* (Korošec, 1998: 162). Tri sporočanjevske spremenljivke so poročevalski vir, besedilo in naslovniki. Namen skupnega sporočanjevskega kroga je *»sporočanjevsko dejavnost zajeti celostno ter se hkrati izogniti delnim in večinoma nezadostnim oznakam, s katerimi se dela v območju jezika poročevalstva, kakor tudi sporočanjev«* (Korošec, 1998: 162). SSK se ne prekriva z javnostmi, obsega pa *»prostorsko«* tukajšnjost in *»časovno«* zdajšnjost. *»SSK se torej pojmuje kot izkustvena predstava, ki v poročevalskem poteku iz uistosmerjenosti vseh treh spremenljivk (sporočevalca, sporočila, sprejemalca) vzpostavlja tukajšnjost in zdajšnjost sporočanjevskega stika«* (Korošec, 1998: 163).

Besedilno in za dožemanje SSK imajo pomembno vlogo osebni zaimki in glagolske oblike.

Ker vsi množinski prvoosebni morfološki navezniki osebnih glagolskih oblik ne tvorijo skupnega sporočanjevskega kroga, v nekaterih govornih položajih preprosto samo kažejo na govorce, ki ni tvorec sporočila, ampak njegov skupinski (po)srednik (medij). Pri tem je izrazit radio kot izključno govorno-slušni (po)srednik, kot tak pa ima pragmatična sredstva, ki besedila umeščajo v sporočanjevsko okolico predvsem glede na čas (čas kot potekanje), kar spada v okvir prilagajanja sporočanja tvornim lastnostim govorno-slušnega prenosnika (Korošec, 1998: 165–166).

⁸ Korošec (1998: 165) takšen pozdrav oz. nagovor poslušalcev imenuje *ogovorni frazeologem*.

Korošec (1998: 166–173), po katerem povzemam teorijo skupnega sporočanjanskega kroga, piše, da prvoosebni morfemski navezniki glagolskih oblik kažejo na:

- (a) skupinski posrednik;
- (b) omejeni sporočanjanski krog;
- (c) skupni sporočanjanski krog.

- (a) Pri (neimenovanem) množinskem govorcju (»mi, radio kot skupinski poročevalec«) je govorec seveda edninski, to vemo, saj se sliši en glas. Da gre za izrazito pragmatičnost, se vidi po tem, ker glagoli "sporočajo o sporočanju" (omeniti, spregovoriti, seznaniti) ali pa so sploh **izvajalniki** (performativi, npr. *vabiti*):

V začetku naj vas najprej seznanimo s pomembnejšimi novicami, ki smo jih v športnem uredništvu pripravili za današnjo olimpijsko oddajo. / Skušali vas bomo seznaniti z današnjimi najpomembnejšimi dogodki. / Slišali ste zadnja večerna poročila in zdaj vas vabimo, da prisluhnete /.../. Pripravili smo (*vam) nekaj kratkih novic za ljubitelje športa. / Toliko na kratko o dogodkih, o katerih (*vam) bomo spregovorili v nadaljevanju. / Pred daljšo vremensko napovedjo (*vam) omenimo še, /.../. Že v uvodu oddaje smo (*vam) omenili, da /.../. Predstavljamo vam povzetke najpomembnejših prispevkov.

- 4.1 *Spoštovane poslušalke, cenjeni poslušalci, že zdaj vabljeni tudi k poslušanju Radijskega dnevnika ob devetnajstih. Slišali boste prve ameriške odzive na še en teroristični napad v Riadu /.../*

(Radio Slovenija, DIO, 9. 11. 2003)

- (b) Drugače je s prvoosebnimi množinskimi oblikami glagolov, katerih pomenska vsebina je taka, da ne kaže izključno na dejavnost govorca, zato je k njej mogoče pritegniti naslovnike. Prva oseba množine je tako seštevek govorca in naslovnikov, množino pa ustvarja posrednik z rabo teh glagolskih oblik. To je kazanje na **omejeni sporočanjanski krog** (OSK) kot množino sodelujočih, nasploh značilno za vzpostavljanje govornega stika med govorcem (avtorjem) in naslovniki (to množino je seveda treba ločevati od množine skromnosti):

Poglejmo zdaj, kaj pravi novejša vremenska napoved. / Poglejmo najprej, o čem bomo spregovorili v oddaji. V jutranji kroniki bomo najprej pregledali najpomembnejše dogodke. /

Oddajo nadaljujemo s komentarjem. / In tako smo pri koncu oddaje. / Prisluhnilo še vremenski napovedi.

4.2 *Povejmo še, da bodo dela na ogled od desetih dopoldne.*

(Radio Slovenija, 2JK, 8. 11. 2003)

4.3 *Slišimo se torej spet ob dvaindvajsetih.*

(Radio Slovenija, RD, 10. 11. 2003)

4.4 */.../ Najprej pa pogledimo pomembnejše agencijske vesti.*

(Radio Slovenija, D13, 15. 11. 2003)

Čeprav se nekateri glagola pogledati na radiu izogibajo, ker menijo, da je primeren za televizijsko sporočanje, ga Korošec (1998: 166) odobrava in pravi: »Preneseni pomen glagola pogledati, ko gre za slušno sprejemanje, je v radijskem poročevalstvu običajen in nezaznamovan.« Pojasnjuje (prav tam) tudi rabo glagola prisluhnilo: »Za to vrsto množinske rabe je zanimiv glagol prisluhnilo, ki kaže na vključevanje naslovnikov v skupno množino sodelujočih, saj bi bili lahko vključeni tudi z izrazito drugoosebno glagolsko obliko, tj. z velelnikom prisluhnite.«

Poslušalca je mogoče nagovoriti tudi brez vzpostavljanja skupnega ali omejenega sporočanja kroga:

4.5 *V nadaljevanju o sinočnji slovesni podelitvi kristalnih mikrofонов za življenjsko delo, današnji dobrodelni dražbi umetniških slik slovenskih in hrvaških slikarjev, martinovanju in o novem uspehu strelca Rajmonda Debevca.*

(Radio Slovenija, 2JK, 8. 11. 2003)

4.6 *V drugem delu osrednje popoldanske informativne oddaje o razmerah v vladni koaliciji leto dni pred parlamentarnimi volitvami, o marsikdaj nepotrebnem⁹ čakanju na histološke izvide, o pripombah upokojujencev na zdravstveno reformo in o koncu bogatega slovenskega tedna na Dunaju, v športnem prispevku pa tudi o tekmah 16. kroga državnega nogometnega prvenstva.*

(Radio Slovenija, DIO, 9. 11. 2003)

---

⁹ Uporabljen je napačen sklon. Pravilno bi bilo *o marsikdaj nepotrebnem čakanju na histološke izvide.*

4.1 O VZPOSTAVLJANJU SKUPNEGA SPOROČANJSKEGA KROGA V SMISLU POISTOVETENJA KOT IZKUSTVENEGA POSTOPKA

Poročevalska besedila »nadomestno« udeležujejo naslovnike pri različnih dogodkih. Čeprav na neki prireditvi nismo bili prisotni, smo lahko o njenem poteku obveščeni prek radijskih poročil. »Naslovnik se torej vključuje v sporočanjski stik pri sporočanju o dogodkih ravno zato, ker ob njih ni bil navzoč, pri osrednjih poročevalskih žanrih pa se ne pričakuje, da bi se v poročanje o dogodkih vključevali tudi poročevalci s poudarjanjem svoje navzočnosti« (Korošec, 1998: 170).

Pri dejanjih, ki so izvršena s tem, da so izrečena, se razpoznava npr. prošnja, želja, ukaz, obljuba ipd., se govorni dogodek ne izraža samo kot preneseni (poročani) govor, tj. *XY je rekel: prosim, želim, ukazujem, obljubim; XY je rekel, da prosi, želi, ukazuje, obljublja*, ampak se z izvajalničnimi glagoli ta govorni dogodek opisuje kot *XY je prosil, želel, ukazal, obljubil*, in sicer brez da-stavka – ene od treh možnosti prenašanja govornega dogodka: premega, odvisnega in polpremega govora. Zato bi Toporišičeve štiri načine prenosa govora, samogovora, to so dobesedna obnovev v črkovnem, magnetofonskem zapisu, premi, odvisni in polpremi govor, prav zaradi značilnosti v poročevalstvu razširil še na opis govornega dogodka z izvajalničnimi glagoli glede na vsebino povedanega, kar bi se reklo: ne gre za poročani govor, ampak poročani dogodek govora, poročanje o govoru. To seveda ni več preneseni govor, je pa važno, ker se v poročevalstvu veliko govornih dogodkov posreduje na ta način, kombiniran z znanimi štirimi (pravzaprav tremi, ker je polpremi govor izjema) (Korošec, 1998: 171).

Ker je tako (Korošec, prav tam), je treba določitev ene od značilnosti premega govora pri Toporišiču, da je »poročevalec o govornem dogodku lahko udeleženec tega govornega dogodka ali pa kdo drug; prav tako je lahko tudi tisti, kateremu se sporoča«, za poročevalstvo dopolniti takole:

Poročevalec o govornem dogodku se kot udeleženec tega govornega dogodka kaže v omejenem številu poročevalskih žanrov (poročani intervju, reportaža), naslovnikov pa ne zajema kot udeležence pri tem dogodku (ker v praksi praviloma niso), ampak tako, da se jih ta dogodek dotika ("tiče") ali pa tudi ne. Če se jih tiče, je poročilo o dogodku pravilno zajeto v SSK. Na to, da se jih tiče, kaže vsaj ena prvina v vsebini besedila o dogodku, s katero se lahko poistovetijo, tj. kazalnik SSK.

Naslednji zgled je po Korošču (prav tam) nejasen:

Skupine vernikov iz¹⁰ Raven in Maribora so obiskale papeža, ki jim je tudi ob tej priložnosti zaželel mir v njihovi deželi. (Radio Slovenija, julij 1991)

Korošec pravi, da zgornja vest ne vzpostavlja SSK in da se to tukaj šteje za motnjo, ker se naslovniki poistovetijo s pomensko vsebino (tukaj zemljepisnega) kazalnika SSK, tj. Ravne in

¹⁰ Leksikon Slovenska krajevna imena (1985: 233) navaja, da se s krajem Ravne vežeta predloga na in z. Stavki bi se torej pravilno glasilo: Skupine vernikov z Raven in iz Maribora ...

Maribor, ki kaže na našo domovino. Tega poistovetenja ne bi bilo, če bi namesto *Raven in Maribora* stalo *Karlovcia in Siska*, besedilo pa bi se gladko sprejelo kot vest, v kateri za tukajšnjega naslovnika SSK ni važen:

Skupine vernikov iz **Karlovcia in Siska so obiskale papeža, ki jim je zaželel mir v **njihovi** deželi.*

Poročevalec (Korošec, 1998: 172) se lahko vključi v poročilo o dogodku kot udeleženec tega dogodka, in sicer ne samo po znanih pravilih prenesenega (poročanega) govora, ampak tudi z opisom govornega dogodka (tukaj: izrekanja želje):

*Skupine vernikov iz R. in M. smo obiskale papeža, ki nam je /.../ zaželel mir v naši deželi.

»Ko je torej v poročevalskem besedilu izraz, ki je zemljepisni, narodnostni, družbenopolitični, kulturno-zgodovinski ipd. kazalnik, s katerim se naslovniki sporočila lahko poistovetijo v smislu tukajšnjosti in zdajšnjosti (podčrtala J. P.), so navezniki na besede tega kazalnika v 1. osebi osebnih in osebnosvojilnih zaimkov in lahko kažejo na SSK« (Korošec, 1998: 172). Korošček zglede je torej pravilen takole:

Skupine vernikov iz Raven in Maribora so obiskale papeža, ki jim je tudi ob tej priložnosti zaželel mir v **naši deželi.*

Korošec (1998: prav tam) piše, da je poistovetenje tukaj izkustveni postopek, temelječ na vključevanju. Tvorec besedila upošteva, da naslovnik besedi *Ravne* in *Maribor* kot kazalnika točk na zemljepisnem področju vključuje v pojem »dežela/država/ozemlje, ki mu pripadam kot naslovnik tega sporočila, tega SSK: *moja* dežela (država, ozemlje)«; pretvorba *moja* → *naša* pa izhaja iz vedenja, da se sporočilo ne nanaša na *enega* (na mene kot edinega) naslovnika, ampak na množico naslovnikov.

Naslednja zglede pravilno vzpostavljata skupni sporočanjejski krog:

- 4.1.1 *Župani koroških občin so se včeraj srečali s kolegi avstrijskih obmejnih občin. Srečanja se je udeležil tudi Joerg Haider, ki je izrazil željo, da bi imela naša država pri vključevanju v Evropsko unijo čim manj težav /.../*

(Radio Slovenija, 1. pr., 10.00, 14. 11. 2003)

Pridevnik »koroških« je zemljepisni kazalnik, s katerim se naslovniki sporočila lahko poistovetijo oziroma vključijo v skupni sporočanjejski krog → »naša država«.

- 4.1.2 *V Trstu je bilo včeraj srečanje županov občin Koper, Trst, Gorica in Nova Gorica. Govorili so o nujnosti sodelovanja, brez katerega v razširjeni Evropi ne bomo mogli preživeti. Omenjena mesta bodo z vstopom*

naše države v Evropsko unijo postala nosilci vsestranskega razvoja celotnega območja. Več v prispevku Irene Cunja.

(Radio Slovenija, 2JK, 21. 11. 2003)

V smislu tukajšnjosti in zdajšnjosti se naslovniki lahko poistovetijo z zemljepisnima kazalnikoma Koper in Nova Gorica, ki sta hkrati naveznika na 1. osebo svojilnega zaimka »naše« → »naše države«.

Slika 4.1: Model skupnega sporočanje kroga

(Vir: Korošec, 1998: 173)

Še en primer vključevanja poslušalcev v radijsko sporočanje:

- 4.1.3 *Spoštovane poslušalke in cenjeni poslušalci. (NAGOVOR, OGOVOR) Pri koncu smo. (OSK) Naj vas povabim k poslušanju naše prihodnje informativne oddaje Dogodki in odmevi. V njej bomo govorili (gre za SKUPINSKI POSREDNIK) o terorističnih napadih, ki so danes pretresli Carigrad in po najnovejših podatkih zahtevali 25 žrtev, 390 ljudi je ranjenih. Po besedah britanskega zunanjega ministra Jacka Strawa naj bi bila za današnje napade najverjetneje odgovorna Al-Kaida. Ob obisku ameriškega predsednika Georgea Busha so danes v Londonu napovedane množične demonstracije – o tem v prispevku našega dopisnika iz Velike Britanije. Sodelavci iz športnega uredništva pa bodo med drugim analizirali včerajšnjo nogometno tekmo med našo in hrvaško ekipo (SSK) ter zbrali nekatere odzive nanjo. Slišimo se (OSK) ob 15.30!*

(Radio Slovenija, D13, 20. 11. 2003)

Zanimivo je vzpostavljanje OSK in SSK opazovati tudi pri oglašanjih v informativni program v živo (N – novinar, R – reporter):

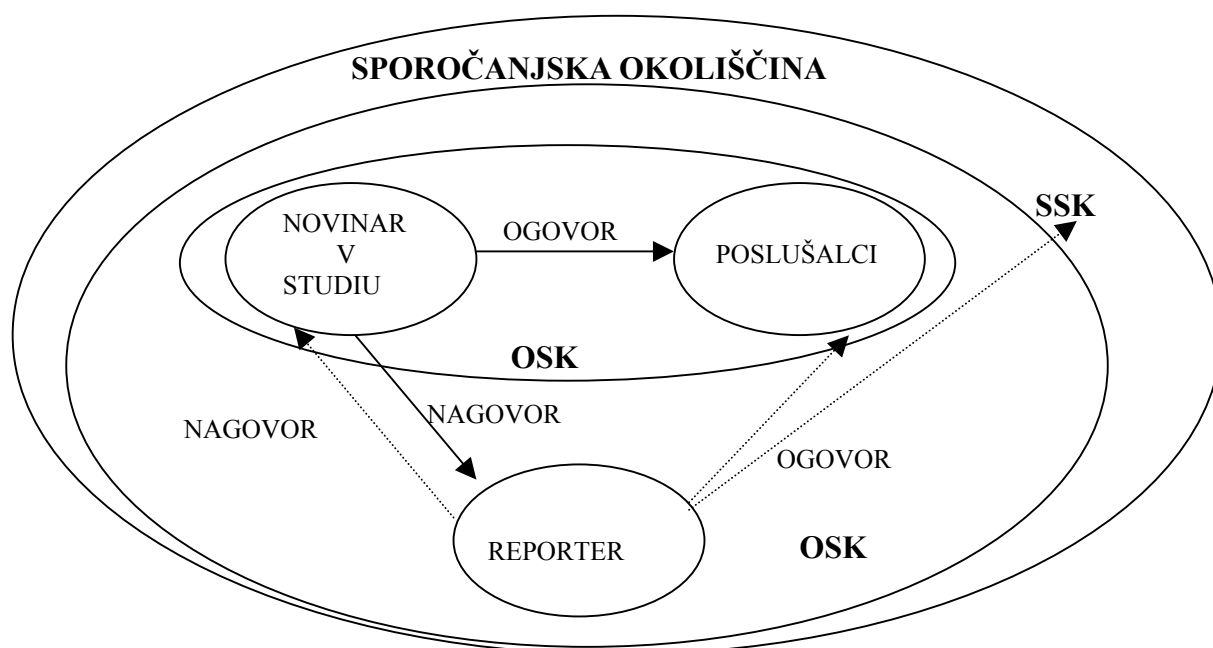
- 4.1.4 N: *Najpomembnejši dogodek današnjega dne je po mnenju mnogih tekma med Slovenijo in Hrvaško. S stadiona za Bežigradom se nam (OSK) javlja Aleš Smrekar.*

R: *Lep pozdrav z bežigradskega stadiona, kjer je že vse nared za tekmo, ki bo odločila o potniku na evropsko prvenstvo na Portugalskem. Prvi navijači z napetostjo čakajo začetek prav gotovo zanimive*

tekme. Za varnost obiskovalcev, med njimi bo približno tisoč hrvaških navijačev, bo skrbelo 600 policistov. Ti bodo posebno pozornost namenili dogajanju na ljubljanskem stadionu in v njegovi okolici, poostrena kontrola pa je tudi na mejnih prehodih. Naši nogometaši (SSK) so menda psihično dobro pripravljene in zatrjujejo, da bodo na domačih tleh dali vse od sebe. Upajmo (OSK), da bo to dovolj. Držimo (OSK) pesti, sicer pa se pred začetkom tekme, ki jo boste lahko spremljali na Valu 202, znova slišimo (OSK).

(Val 202, 14.30, 19. 11. 2003)

Slika 4.2: Model omejenega sporočanskega kroga in mogočega (potencialnega) skupnega sporočanskega kroga

Novinar v studiu ogovarja poslušalce z nanašajnsko besedo *nam* in tako vzpostavlja omejeni sporočanski krog, neposredno pa nagovarja reporterja s terena. Reporter nato tudi sam ogovori poslušalce oziroma že vzpostavljen omejeni sporočanski krog (*Lep pozdrav z bežigrajskega stadiona*). Posebno občinstvo pa ustvarja tudi dogodek sam (nogometna tekma med Slovenijo in Hrvaško). V to občinstvo sodijo vsi, ki jih omenjena tekma zanima. S tem, ko reporter uporablja svojilni zaimek *naši* vzpostavlja skupni sporočanski krog, z uporabo množinskih prvoosebni glagolov *upajmo*, *držimo* pa omejeni sporočanski krog (glej sliko 4.2).

4.2 SSK IN RELACIJSKE BESEDE

To podpoglavje začenjam z zgledoma, ki bosta služila ponazoritvi razlage SSK in relacijskih besed.

- 4.2.1 *Hrvaška policija je včeraj v Zagrebu aretirala nekaj več kot 60 navijačev, od tega 50 slovenskih, vendar o kakšnih hujših izgrelih niso poročali. Povečini je šlo za kršitve javnega reda in miru, ki so bile povečini posledica alkoholiziranosti. Kot je znano, so se slovenski in sosednji nogometaši (podčrtala J. P.) na prvi tekmi v dodatnih kvalifikacijah za nastop na evropskem prvenstvu razšli z neodločenim rezultatom 1 : 1.*

(Radio Slovenija, 1. pr., 10.00, 16. 11. 2003)

V zgornjem primeru bi bilo boljše, če bi avtor vesti namesto slovenski in soslednji nogometaši zapisal *naši in soslednji nogometaši*.

- 4.2.2 *Predsednik sveta Nove Slovenije Lojze Peterle, ki hkrati predseduje parlamentarni komisiji za evropske zadeve, je danes predstavil stališča stranke do aktualnih vprašanj, ki zadevajo Evropsko unijo in odnose Slovenije s sosednjo Hrvaško (podčrtala J. P.). O odnosih s Hrvaško je Peterle dejal, da neurejenost obmejnih vprašanj meče slabo luč na obe državi. Strinjal se je s prvakom HDZ Ivom Sanaderjem, da arbitražna o meji ni primerna /.../*

(Radio Slovenija, Val 202, 14.30, 20. 11. 2003)

V zgornjih primerih se kot relacijska beseda oziroma beseda, ki pomeni razmerje, pojavlja pridevnik *sosednji*, ki je tudi sicer v analiziranem gradivu najpogostejša relacijska beseda (v informativnih oddajah RAS v obdobju od 8. 11. 2003 do 7. 12. 2003 sem našla 219 primerov). Podobno je v svoji raziskavi ugotovil Korošec (1998: 173), ki piše, da je med besedami, ki pomenijo razmerje, kot so npr. *sosednji, nasproten, prijateljski*, v poročevalskih besedilih najpogostejši pridevnik *sosednji*:

Lastnost 'biti sosed, sosedski' je izrazita (povratna) simetrična relacija. Iz pravila **a** je soslednji **b = b** je soslednji **a** izhajajo na besedilni ravni določene težave, kadar je pridevnik *sosednji* prilastek k odnosnici *država : soslednja država*. Za razumevanje vsebine besedila je namreč važno razpoznavanje nanašanje (referenčne) točke, iz katere se prek simetrične relacije »soslednja država« kaže na tukajšnjost, tj. SSK, in šele nato razpozna simetrična točka njenega pola. Na zemljepisno-državni poimenovalni ravni bi se to reklo, da ima država Slovenija več soslednjih držav (katerih vsaka je soslednja Sloveniji – simetričnost!), v konkretnem besedilu pa se zveza *soslednja država* nanaša na eno izmed njih. Da bi bil smisel besedila jase, se to doseže s kazanjem (deiktičnostjo) na en, v dani okoliščini obstoječi denotat, ki mora biti v besedilu poimenovan: *Avstrija – ta soslednja država* (Korošec, prav tam).

Zanimiv je naslednji primer:

- 4.2.3 *Avstrijski železniški promet naj bi danes stekel po običajnem voznem redu, saj so železničarji včeraj končali stavko. Kljub dogovoru s sindikatom vlada vztraja pri predvideni reformi na železnicah v tej soslednji državi. Parlament bo o tem glasoval tretjega decembra.*

(Radio Slovenija, Val 202, 8.30, 15. 11. 2003)

Z zvezo *sosednja država* je v zgornjem besedilu Avstrija jasno razpoznavna kot pravi predmet govora (denotat), namreč *avstrijski železniški promet* ← *železniški promet države Avstrije* → *sosednja država*.

Seveda pa se je treba zavedati, da lahko simetrična relacija *sosednja država* vključuje kakšen drug predmet govora in takrat lahko zveza *sosednja država* pomeni kakšno drugo državo.

Še nekaj primerov iz radijskih poročil:

4.2.4 *Zunanje ministrstvo se je danes odzvalo na sklep hrvaške vlade o začetku priprav za arbitražo o meji na morju s Slovenijo. Ministrstvo je pojasnilo, da sta vladi obeh držav julija 2001 parafirali in potrdili sporazum o meji med državama, ter dodalo, da na današnjo odločitev hrvaške vlade gledajo tudi v luči aktualnega predvolilnega dogajanja v sosednji državi /.../*

(Radio Slovenija, Val 202, 13. 11. 2003, 17.30)

Hrvaška → *sosednja država*

Zaradi različnih sobesedilnih dejavnikov ali nepozornosti poslušalca lahko pride pri obravnavanih relacijskih razmerjih do nejasnosti:

4.2.5 *Predsedujoči Evropski uniji, italijanski premier Silvio Berlusconi, se je včeraj mudil na Dunaju. Kot je v zvezi z evropsko ustavno pogodbo zatrdil avstrijskemu kanclerju Wolfgangu Schuesslu, ima občutek, da so nekatere pobude sosednje države naletele na veliko razumevanje. Berlusconi se sicer mudi na turneji po evropskih prestolnicah, v okviru katere si prizadeva najti kompromis glede končne vsebine prihodnje evropske ustavne pogodbe.*

(Radio Slovenija, 1. pr., 11.00, 12. 11. 2003)

Če poslušalec presliši prvi del vesti, ne ve, pobude katere sosednje države so naletele na veliko razumevanje. Ni torej povsem jasno, da gre za avstrijske pobude.

politika sosednjih držav

- italijanski premier Silvio Berlusconi ↔ avstrijski kancler Wolfgang Schuessel

- avstrijski kancler → kancler države Avstrije → Avstrija = *sosednja država* → avstrijske pobude

Tako, kot je vest napisana, relacija »Avstrija → *sosednja država*« ni preprosta oziroma lahko poslušalec pri razčlenjevanju te relacije naleti na motnje, šume¹¹. Morda bi se poslušalec vprašal, ali Berlusconi misli sosednjo državo Italije ali Avstrije. Vest bi bilo zato bolj oblikovati tako:

4.2.6 *Predsedujoči Evropski uniji, italijanski premier Silvio Berlusconi, se je včeraj mudil na Dunaju. Kot je v zvezi z evropsko ustavno pogodbo zatrdil avstrijskemu kanclerju Wolfgangu Schuesslu, ima občutek, da*

¹¹ Šum na radiu je lahko mehanični (težave na radijskih zvezah ali s telefoni, nepredvideni zvoki v studiu ...) ali semantični – npr. neupoštevanje naslovnikovih potreb in želja in s tem kopičenje njegovih frustracij do te mere, da se sporočilo popolnoma izgubi (Pivec, 2003: 33).

---

so nekatere avstrijske pobude naletete na veliko razumevanje. Berlusconi se sicer mudi na turneji po evropskih prestolnicah /.../

Zgornji zgled tudi ponazarja, zakaj je treba pri radijskem sporočanju upoštevati Koroščevo (1998: 169–170) pravilo pobiranja vsake zanke. V skladu s tem pravilom mora naslovnik na vsaki točki linearnega nizanja jezikovnih znakov dobiti zadostno količino podatkov, ki omogočajo gladko sprejemanje prejšnje in naslednje vsebine. Če poslušalcu bistven podatek uide ali je sporočen dvoumno, morda nenavadno, bo sporočilo ostalo nerazumljeno, »razparano«. Takšno sporočanje pa je brez vrednosti in smisla. Kakor je nesmiselno pletiljino pletenje šala do konca, če je na sredi pozabila pobrati eno zanko. Takšen šal se bo namreč razparal.

4.3 POMEN SKUPNEGA IN OMEJENEGA SPOROČANJSKEGA KROGA

Skupni sporočanski krog ni lasten zgolj radijskemu poročevalstvu, vzpostavlja se lahko tudi v časopisnem poročevalstvu in poročevalstvu na splošno, kjer vzpostavlja tukajšnjost in zdajšnjost sporočanskega stika. Tako lahko radijski govorec (voditelj, napovedovalec, novinar, moderator) razpršene poslušalce poveže, vključi v sporočanje in uspešno vzpostavi skupno sporočansko okoliščino. Pri prebiranju poročil ali pri rubriki Pregled radijskega sporeda je to vključevanje dokaj preprosto (*Spoštovani poslušalke in poslušalci, na vrsti so poročila; Spoštovane poslušalke in cenjeni poslušalci, vabimo vas, da prisluhnete pregledu jutrišnjega sporeda našega radia ...*), več spretnosti je potrebne pri prenosih prireditev s terena, kjer mora govorec nagovarjati nastopajoče goste, občinstvo v dvorani in poslušalce pred radijskimi sprejemniki, ki ne vidijo dogajanja na odru.

Radio kot govorno-slušni prenosnik je poseben v smislu pragmatičnih sredstev, ki besedilo umeščajo v sporočansko okoliščino (v prostor in čas). Ker nima slike in je sporočanje prek njega minljivo, morajo ustvarjalci sporočil (programa) dobro izkoristiti glas, govor, glasbo in ostale zvoke ter seveda jezikovna sredstva. Med najbolj opazne jezikovne posebnosti radijskega sporočanja sodijo ogovorni frazelogemi (nagovor poslušalcev), s katerimi želimo vzbuditi pozornost poslušalcev, jih pripraviti na to, da jim bomo nekaj sporočili, in nato, če je le mogoče, njihovo pozornost ohraniti. V časopisnem poročevalstvu sta tukajšnjost in zdajšnjost vzpostavljeni, ko dobi bralec v roke izvod časopisa in/ali ko prebere časoprostorske vhode na začetku člankov. Pragmatičnih sredstev vrste *Poglejmo najnovejše vremenske podatke ...* ali *Bralcem želimo prijetno branje ...*, ki kažejo na omejeni sporočanski krog, ni. V časnikih lahko zasledimo pragmatična sredstva, ki so omejena na izvajalnike, npr.: *Bralcem in avtorju se za*

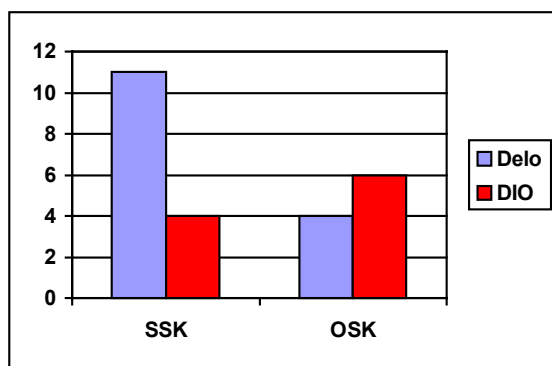
neljubo napako opravičujemo. Takšna sredstva kažejo na množinsko uredništvo. V časnikih so ob slikah običajne tudi kazalke npr. (*podrobnosti na naši sliki*), v radijskih vesteh pa moramo tisto, kar sporoča časopisna slika, spremeniti v podroben in razumljiv besedni opis.

V radijskem sporočanju je nujno poznati vlogo omejenega sporočanje kroga, saj se glede na časopisno poročevalstvo na radiu pojavlja pogosteje. Hkrati sem ugotovila, da je bil OSK v radijskih informativnih oddajah uporabljen večkrat kot SSK. Menim, da je prav pogostost omejenega sporočanje kroga razlikovalna stilna prvina radijskega poročevalstva (radijci nagovore poslušalcev, ogovorne frazeologeme uporabljajo na začetku in koncu oddaj ter med njimi), ki je pogostejša zaradi že opisanih posebnosti govorno-slušnega prenosnika. Naj trditve o pogostosti OSK podkrepim s številkami in grafično (glej tabelo 4.1 in graf 4.1).

	Delo, 27. 1. 2004 (prve tri strani)	DIO, 27. 1. 2004
SSK (št. primerov)	11	4
OSK (št. primerov)	4	6

Tabela 4.1: Pojavljanje SSK in OSK na prvih treh straneh Dela ter v oddaji DIO

Primere OSK sem v Delu našla, vendar moram opozoriti, da sem vse štiri primere OSK zasledila v presojevalnem besedilu Tema dneva, torej v Delovem komentarju. V poročevalnih besedilih pa primerov OSK nisem našla. Iz zgornje analize je razvidno, da se na radiu (v poročevalnih besedilih) omejeni sporočanje krog pogosto vzpostavlja in ga je nedvomno več, kot recimo v časopisnem poročevalstvu, torej drži trditev, da je omejeni sporočanje krog (njegova pogostost) razlikovalna prvina radijskega govora. SSK je glede na mojo analizo pogostejši v časopisnem poročevalstvu.

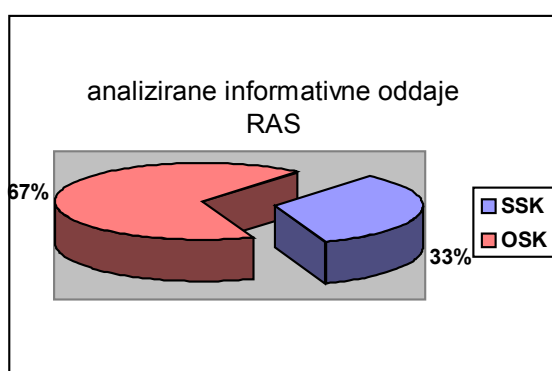

Graf 4.1: Pojavljanje SSK in OSK na prvih treh straneh Dela ter v Dogodkih in odmevih RAS 27. 1. 2004

Pojavljanje SSK in OSK v analiziranih besedilih RAS v obdobju od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004 (glej tabelo 4.2 in graf 4.2):

analizirane informativne oddaje RAS	
SSK (št. primerov)	243
OSK (št. primerov)	485

Tabela 4.2: Pojavljanje SSK in OSK v informativnih oddajah RAS v obdobju od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004

Graf 4.2: SSK in OSK v informativnih oddajah RAS v obdobju od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004

5. PRETVORBENI MODELI

Jezikovno sporočanje poteka po govornem in pisnem kanalu. Kanala se med seboj razlikujeta in sta posledično primerna za sporazumevanje v različnih okoliščinah. Tega se tvorca besedil premalo zavedajo, pa tudi jezikoslovci, ki o tem pišejo, so redki.

Na pomembne razlike med kanaloma opozarja Korošec (1998). Piše, da je razvojno prvoten govorni prenosnik, da se je pisni pojavil veliko pozneje in da je pisana oblika postala zahtevna oblika sporazumevanja na višji stopnji človekovega razvoja.

Pretvornik je v radijski stilistiki pomemben kot tista vmesna stopnja sporočanja, v kateri je sporočilo podvrženo šumu. Šum pa je motnja, ki zmanjšuje obvestilnost in nastane, kadar pisnemu prenosniku prilagojena sporočila pretvarjamo v slušna brez prilagoditev, ki so nujna, kadar je sporočilo namenjeno slušnemu prenosniku.

Naj zgornje trditve ponazorim s primerom. Na radiu so pogost vir agencijske vesti, ki so napisane drugače kot besedila za časnike ali radio:

5.1 *Senator John Kerry dokazal, da lahko zmaga tudi na jugu*

New York, 11. februarja (STA) - Ameriški senator John Kerry je v torek zmagal na primarnih volitvah za izbiro demokratskega predsedniškega kandidata v zveznih državah Virginija in Tennessee in s tem dokazal, da lahko "yankee" iz Massachusettsa zmaga tudi na jugu ZDA. Kerry je v Virginiji dobil 52 odstotkov glasov, pred senatorjem iz Severne Karoline Johnom Edwardsom (27%), upokojenim generalom Wesleyjem Clarkom iz Arkansasa (9%), nekdanjim guvernerjem Vermonta Howardom Deanom (7%), newyorškim pridigarjem Alom Sharptonom (3%) in kongresnikom iz Ohia Dennisom Kucinichem (1%). Tudi v Tennesseeju Kerry ni imel konkurence. Po prešteti glasovih v 96 odstotkih volilnih mest je osvojil 41 odstotkov glasov in zmagal pred Edwardsom (27%), Clarkom (23%), Deanom, 4 (%), Sharptonom (1%) in Kucinichem (1%).***

Za zmago v demokratskem nominacijskem procesu mora kandidat zbrati skupaj 2161 delegatskih glasov, ki se porazdelijo proporcionalno glede na delež glasov v posameznih državah. Na voljo so tudi glasovi "superdelegatov", strankarskih veljakov, ki pa se na koncu odločijo za zmagovalca, ne glede na to, če so prej komu izrazili podporo ali ne. Delegati se bodo 26. julija zbrali na nacionalni konvenciji stranke v Bostonu, kjer bodo potrdili zmagovalca. Kerry je v torek osvojil 76 delegatskih glasov in jih ima sedaj, po zmagah v 12 državah (Iowa, New Hampshire, Arizona, Severna Dakota, Nova Mehika, Missouri, Delaware, Washington, Michigan, Maine, Virginija, Tennessee), skupaj 402. Edwards, ki je doslej zmagal le v Južni Karolini, je v torek dobil skupaj 46 glasov in jih ima sedaj 137. Clark, ki je doslej zmagal le v Oklahomi, je v torek osvojil 12 delegatskih glasov in jih ima skupaj 62. Vsi ostali kandidati so ostali praznih rok. Dean je sicer doslej zbral 83 glasov, Sharpton 8 in Kucinich 6. Kerry se je v svojem zmagoslavnem govoru v Fairfaxu v Virginiji zahvalil volivcem juga ZDA in dejal, da so dokazali, da so njihove skupne vrednote, kot so poštenost, ljubezen do domovine, upanje in trdo delo, pomembnejše od meja in kraja rojstva. "Vzhod, zahod, sever in sedaj še jug. Sporočilo volivcev je spet jasno. Američani si želijo spremembe in hvaležen sem vam za podporo," je dejal Kerry. Ankete ameriških televizij kažejo, da je Kerry osvojil večino glasov v prav vseh kategorijah demokratskih volivcev, v največji meri pa so zanj glasovali tisti, za katere je najpomembnejša kandidatova lastnost, sposobnost zmage proti predsedniku Georgeu Bushu na novembrskih splošnih volitvah.

(konec)rp/tp>

STA016 2004-02-11/05:07>

Zgornja agencijska vest je bila na straneh STA objavljena v sredo, 11. februarja. Agencijska vest je dolga in vsebuje veliko podatkov. Novinar se mora zato glede na novičarske vrednote, uredniško politiko in lastno presojo odločiti, katere podatke bo uvrstil v radijsko vest, ki mora biti seveda precej krajša od agencijske. V poglavju o pretvorbenih modelih me zanima predvsem,

kakšne prilagoditve je treba narediti, ko novinar besedilo pisnega prenosnika pripravlja za slušni prenosnik, novičarske vrednote puščam tukaj ob strani.

Radijska vest, ki ji je za vir služila zgornja agencijska vest, je bila takšna:

- 5.2 *Ameriški senator John Kerry je včeraj zmagal na primarnih volitvah za izbiro demokratskega predsedniškega kandidata še v zveznih državah Virginia in Tennessee. V Virginiji je dobil 52 odstotkov glasov in tako premagal senatorja Johna Edwardsa, ki je dobil 27 odstotkov glasov, upokojenega generala Wesleyja Clarka z devetimi odstotki, nekdanjega guvernerja Howarda Deana s sedmimi, pridigarja Ala Sharptona s tremi in kongresnika Dennisa Kucinicha z enim odstotkom glasov. V Tennesseeju je za Kerryja glasovalo 41 odstotkov volivcev, poraženi kandidati pa so si sledili v istem vrstnem redu kot v Virginiji. Po zmagah v dvanajstih državah ima jenki iz Massachusettsa 402 glasova in prepričljivo vodi. Ankete kažejo, da so zanj večinoma glasovali tisti demokratski volivci, ki menijo, da Kerry na novembrskih splošnih volitvah lahko premaga Georgea Busha.*

(Radio Slovenija, 2JK, 11. 2. 2004)

Pomembnejše spremembe, ki so poleg krajšanja nastale pri prenosu iz pisnega v slušni prenosnik, so naslednje:

1. New York, 11. februarja (STA) - Ameriški senator John Kerry je v torek → *Ameriški senator John Kerry je včeraj*
Časovne prislove je treba na radiu nujno prilagoditi. Če je danes ponedeljek in želimo sporočiti, da se bo dogodek zgodil v torek, bomo rekli, da se bo zgodil jutri. Torej: torek → jutri.
2. Poslušalci, ki spremljajo ameriške primarne volitve, vedo, da je Kerry zmagal že v Iowi, New Hampshiru, Arizoni, Severni Dakoti, Novi Mehiki, Missouriju, Delawaru, Washingtonu, Michiganu in Mainu, zato → *je včeraj zmagal na primarnih volitvah za izbiro demokratskega predsedniškega kandidata še v zveznih državah Virginia in Tennessee*
3. Kerry je v Virginiji dobil 52 odstotkov glasov, pred senatorjem iz Severne Karoline Johnom Edwardsom (27%), upokojenim generalom Wesleyjem Clarkom iz Arkansasa (9%), nekdanjim guvernerjem Vermonta Howardom Deanom (7%), newyorškim pridigarjem Alom Sharptonom (3%) in kongresnikom iz Ohia Dennisom Kucinichem (1%).

V Virginiji je dobil 52 odstotkov glasov in tako premagal senatorja Johna Edwardsa, ki je dobil 27 odstotkov glasov, upokojenega generala Wesleyja Clarka z devetimi odstotki, nekdanjega guvernerja Howarda Deana s sedmimi, pridigarja Ala Sharptona s tremi in kongresnika Dennisa Kucinicha z enim odstotkom glasov.

Če bi številke brali, kot so napisane v agencijski vesti, bi to zvenelo tako: [*pretsenatorjem džonomedvardzom sedmindvajsetotstotkov ...*]. Takšno slušno podobo bi lahko poslušalci zaznavali kot motnjo oz. šum, zato jo je treba spremeniti, da bo čim bolj »radijska«.

4. → Ankete ameriških televizij kažejo, da je Kerry osvojil večino glasov v prav vseh kategorijah demokratskih volivcev, v največji meri pa so zanj glasovali tisti, za katere je najpomembnejša kandidatova lastnost sposobnost zmage proti predsedniku Georgeu Bushu na novemberskih splošnih volitvah.

Ankete kažejo, da so zanj večinoma glasovali tisti demokratski volivci, ki menijo, da Kerry na novembrskih splošnih volitvah lahko premaga Georgea Busha.

Poročanje v časnikih je in mora biti drugačno od radijskega. Na razlike med prenosnikoma včasih pozabljajo novinarji začetniki, ki radijske vesti pišejo, kot da bi pisali za časnik. Naj zato za ponazoritev nekaterih razlik med prenosnikoma dodam še hipotetični primer. Iz njega bo razvidno, da lahko razlika med pisano in govorjeno besedo povzroča šum na slušnem prenosniku.

V časniku je objavljen članek v naslednji obliki:

- 5.3 *Ljubljana – Slovenski prašičerejci so, naveličani čakanja na pomoč države (kmetijskega ministrstva), ki naj bi ukrepala zaradi poceni uvoza svinjskih polovic z Madžarske in posledično prenizkih cen prašičev doma, ponovno zagrozili, da bodo tožili državo. Ker so cene domačih prašičev, pravijo, že leto in pol pod ravni, ki jim zagotavlja preživetje, razlog za najnovejšo napoved tožbe pa je neukrepanje odgovornih potem, ko je Madžarska konec minulega tedna znova uvedla izvozne subvencije (po pol evra na kilogram svinjskih polovic).*

S tem, ko je Madžarska v petek, kljub opozorilom iz Slovenije, spet uvedla izvozne spodbude, se je začel sklepni del vojne za slovenski trg s prašiči, kar lahko traja vse do našega vstopa v EU, opozarjajo v gospodarsko interesnem združenju (GIZ) Prašičereja. Kriza, ki traja že leto in pol in jo je lani država nekoliko omilila z neposrednimi plačili rejcem, čeprav še zdaleč ne toliko, da bi jim omogočila preživetje, se tako le še pogloblja, so zapisali v skupnem sporočilu za javnost Kmetijsko-gozdarske zbornice Slovenije in GIZ Prašičereja Slovenija. Opozarjajo, da so svoje trge praktično zaščitile vse pristopnice, še zlasti potem, ko so Madžarski propadli nekateri izvozni posli z ZDA in ko je z izplačevanjem izvoznih spodbud (te po podatkih GIZ dosega že kar polovico odkupne cene) pospešila praznjenje zalog svinjskega mesa, za katere bodo morale države pristopnice po 1. maju plačati kazen (536 evrov za tono). Prvi tovornjaki s poceni mesom z Madžarske so v petek prečkali slovensko mejo, opozarjajo prizadeti slovenski prašičerejci, ki so v nedeljo sklicali nacionalni krizni štab. Zato, ker se preprosto ne morejo strinjati s početjem države, ki mirno gleda, kako ji tuja država z odkrito politiko dumpinških cen uničuje domačo prirajo, čeprav bi jim lahko pomagala s sprejetjem ustreznih protiukrepov, s katerimi bi jim dala možnost enakopravnega konkurenčnega položaja na trgu, so se znova spomnili na grožnje s tožbami in

na druge opozorilne ukrepe. Če resornemu ministrstvu ne bo uspelo pravočasno izenačiti pogojev gospodarjenja v prašičereji, se bodo tudi v Sloveniji nakopičile zaloge svinjskega mesa in prav lahko se zgodi, da bo kazen za presežek zalog namesto Madžarske plačevala Slovenija, ki ji svinjine sicer primanjkuje, opozarjajo domači rejci prašičev. »Nerazumljivo nam je, da država s takim veseljem povzroča sama sebi škodo,« pravi Marko Višnar, predsednik prašičerejskega GIZ.

(Delo, 10. 2. 2004)

Zgornji članek je čisto običajen časopisni članek, vendar ga v radijska poročila ne bi mogli uvrstiti v takšni obliki. Prvič ne že zato, ker je predolg, in kar je še pomembneje, napisan je za pisni prenosnik. Če bi želeli dogodek iz zgornjega članka ubesediti za radio, bi morali upoštevati značilnosti slušnega prenosnika. Zelo pomembno je, da besedilo že pred vstopom v prenosnik (v tem primeru v slušnega) pripravimo tako, da bo čim manj nepotrebnih motenj in da bo poslušalec sporočilo razumel.

Radijska vest o nezadovoljstvu prašičerejcev in poceni madžarskem mesu bi bila npr. takšna:

5.4 *Slovenski prašičerejci so zaradi poceni uvoza svinjskih polovic iz Madžarske včeraj v Ljubljani vnovič zagrozili, da bodo tožili državo. S cenami domačih prašičev so nezadovoljni že leto in pol, ker so po njihovem pod ravniyo, ki jim zagotavlja preživetje. Za tožbo države pa so se odločili zaradi neukrepanja odgovornih potem, ko je Madžarska konec minulega tedna znova uvedla izvozne subvencije. Višina teh je pol evra na kilogram svinjskih polovic. V gospodarsko interesnem združenju Prašičereja opozarjajo, da lahko izvozne subvencije trajajo do vstopa Slovenije v Evropsko unijo.*

Zgornja radijska vest odgovori na temeljna vprašanja KDO, KAJ, KDAJ, KJE, ZAKAJ in torej poslušalec izve bistvene podatke o nezadovoljstvu prašičerejcev. Seveda je bilo treba pri pisanju radijske vesti narediti določene prilagoditve slušnemu prenosniku in jo skrajšati na dolžino, primerno za radijska poročila (običajno do 150 besed).

*Ljubljana – Prašičerejci /.../ → Slovenski prašičerejci so zaradi poceni uvoza svinjskih polovic iz Madžarske včeraj v **Ljubljani** vnovič zagrozili, da bodo tožili državo.*

*datum v zgornjem levem koncu strani → Slovenski prašičerejci so zaradi poceni uvoza svinjskih polovic iz Madžarske **včeraj** v Ljubljani vnovič zagrozili, da bodo tožili državo.*

EU → Evropska unija

GIZ → Gospodarsko interesno združenje

Kratice na radiu razvežemo in izgovorimo v celoti.

V stilistiki radijskega poročevalstva je torej zelo pomembna priprava oziroma oblikovanje pisne predloge, ki jo bo naslovnik sprejel kot slušno sporočilo. Že pri pisanju besedila mora avtor

izbirati takšna jezikovna sredstva, ki za poslušalca ne bodo moteča in ga ne bodo ovirala pri razumevanju slišane. Pri tem mora pisec upoštevati značilnosti radia in njegove tehnične zmogljivosti. Radijci pravimo, da naj bo besedilo oblikovano govorno in tudi prebrano na način, ki se imenuje »govorno branje« (branje, ki daje poslušalcu vtis, da napovedovalec prosto govori, pripoveduje, in ne, da bere). Če se že pri njegovi tvorbi upošteva, da bo besedilo posredovano po slušnem prenosniku, kar bi se na radiu moralo, potem je verjetnost, da bodo nastali šumi, majhna.

Besedilo, namenjeno objavi na radiu, mora biti redundantno. Fiske (1990: 10) redundanco¹² opredeljuje kot tisto, kar je v sporočilu predvidljivo ali običajno. Redundanci nasproten pojav je entropija, ki je rezultat nizke predvidljivosti. Pravilu o redundantnosti radijskih sporočil sledijo odpovedniki osrednjih informativnih oddaj, ki funkcionirajo kot njihove obnove.

5.5 *Spoštovane poslušalke, cenjeni poslušalci, naj na kratko ponovimo, kaj je zaznamovalo današnji dan. Državni zbor je nocoj izglasoval začetek postopka za spremembo ustave na področju regionalizacije, petnajsterica je na splošno zadovoljna s pripravljenostjo novink, sicer pa naši državi tudi v okviru Unije kaže dobro, obeta se ji nadaljnja gospodarska rast, nekaj težav bo le pred prevzemom evropske valute, opozarja direktor Ekonomskega inštituta Pravne fakultete France Križanič. Dopisna seja vlade, predvidena za danes, na kateri naj bi potrdili dopolnjen predlog proračuna za leto 2005, je predstavljena na jutri, na finančno-kriminalnem področju pa bo tudi v prihodnjih dneh odmevala afera Črni les. Lastnica hotela Črni les Duška Lajh je danes sicer odločno zanimala vsa namigovanja, češ da so starostniki v hotelu umirali pogosteje kot drugod in da se je okoriščala z njihovo smrtjo.*

(Radio Slovenija, ZD, 17. 11. 2003)

Na radiu mora biti v besedilih čim več predvidljivega, avtomatiziranega (nezaznamovana jezikovna sredstva, obrazci vesti, čim bolj ustaljena programska shema). Ko sporočamo poslušalcem, se moramo izogibati nenavadnim jezikovnim sredstvom oziroma vsakršnemu sporočanju, ki bi poslušalce begalo in delovalo moteče. Ne smemo pozabiti, da je radijsko sporočanje za razliko od časnikarskega enkratno in minljivo. Sodobna tehnologija sicer omogoča snemanje oddaj za internet in poslušalci lahko oddajam ali informacijam, ki so jih zamudili, prisluhnejo prek spleta. Vendar to še ne pomeni, da smo lahko pri oblikovanju radijskih sporočil manj pozorni, manj natančni ali celo površni.

Korošec (1998: 338–339) meni, da tvorec besedil za radijsko poročevalstvo – ta besedila so *pisne predloge*, ki bodo brane in bodo prišle do naslovnikov kot slušna sporočila – razpolaga z

¹² Korošec (1998: 87) za redundanco uporablja izraz preobilnostna prvina.

inventarjem jezikovnih sredstev, ki jih uporablja pri tvorbi pisnih predlog, za katere je značilno, da so za vidno sprejemanje nenavadna, celo težka. V ta inventar po njegovem spadajo najprej »pretvorjena« pravopisna sredstva, ki ne gredo skozi pretvornik.

Sem zagotovo sodi izpisovanje števk, ko so kot pridevniške besede pregibni števniki. Nekaj pisnih predlog s števniki v poročilih Radia Slovenija:

- 5.6 *V samomorilskih bombnih napadih v stanovanjskem naselju na zahodu savdske prestolnice Riad, kjer živijo večinoma tujci, je po najnovejših podatkih savdskega notranjega ministrstva umrlo najmanj 11 ljudi, 122 pa je ranjenih. Med smrtnimi žrtvami so savdski, sudanski in egiptovski državljani, med njimi štirje otroci. Številni vodilni predstavniki po vsem svetu so napad, ki naj bi bil delo teroristične mreže Al-Kaida, že ostro obsodili. V začetku maja so v savdski prestolnici odjeknile štiri eksplozije, pri tem je umrlo 35 ljudi.*

(Radio Slovenija, 1. pr., 9. 11. 2003, 17.00)

Napovedovalec je dobil pisno predlogo v zgornji obliki. Pri branju ni imel težav, saj je imel v vesti preproste številske izraze, dva celo zapisana z besedo (šum bi lahko nastal, če bi bilo zapisano 4 otroci in bi bralec prebral štiri otroci). Tudi naslednja vest s številske izrazi napovedovalcu pri branju ni delala težav:

- 5.7 *LJUBLJANA: Državni zbor je nocoj po dvodnevem zasedanju končal obravnavo vseh 13-ih predlogov za začetek postopka za spremembo ustave. Večina jih ni dobila podpore, šestim med njimi pa so poslanci dali zeleno luč. Zdaj se bo začel temeljit postopek, ki bo v ustavni komisiji natančno opredelil, kakšne bodo morebitne ustavne spremembe.*

(Radio Slovenija, Ars, 18. 11. 2003, 22.00)

Bralec bi se lahko zapletel, če bi bili številske izrazi zapisani v naslednjih oblikah: 2-dnevem, vseh 13 predlogov, 6 med njimi. Glavne števnike do 100 namreč obvezno sklanjamo. Cele stotice sklanjamo neobvezno (od sto primerov/od stotih primerov), števnik 1000 pa razen v redkih primerih (npr. tisoči so pomrli) ne sklanjamo. Še to: števke so ženskega spola.

Še nekaj primerov pisnih predlog vesti, v katerih so uporabljeni številske izrazi:

- 5.8 *LONDON: Pred nekaj več kot uro in pol je na 3-dnevni obisk v Veliko Britanijo dopotoval ameriški predsednik George Bush. Obisk bodo spremljale množične protivojne demonstracije, četrtkovega največjega zborovanja pa naj bi se udeležilo sto tisoč ljudi.*

(Radio Slovenija, Ars, 18. 11. 2003, 22.00)

- 5.9 *Nemški finančni minister Hans Eichel je danes izrazil pričakovanje, da finančni ministri Evropske unije ne bodo podprli priporočil Evropske komisije, ki bi Berlin prisilila k zmanjšanju proračunskih izdatkov.*

Proračunski primanjkljaj v Nemčiji bo že tretje leto zapored višji od treh odstotkov bruto domačega proizvoda, kar je zgornja meja, določena s Paktom o stabilnosti in rasti.

(Radio Slovenija, 1. pr., 18.00, 19. 11. 2003)

5.10 *LJUBLJANA: Državni zbor je ob koncu dvodnevnega izrednega zasedanja potrdil še 5 predlogov za spremembo ustave. Tako so poslanke in poslanci skupaj podprli 6 predlogov, 7 pa so jih zavrnil. Ustavna komisija se bo prvič sešla 9. decembra.*

(Radio Slovenija, Ars, 19. 11. 2003, 10.00)

V spodnjem primeru bi bilo dobro, da bi bil nad števnikom zapisan naglas. Neredko se namreč zgodi, da dobi napovedovalec poročila zgolj tri minute pred branjem v živo. V tako kratkem času jih ne utegne prebrati v celoti, saj mora medtem priti do studia (na Radiu Slovenija je studio prvega programa za cel hodnik stran od dnevnoinformativnega uredništva, studio tretjega programa pa je nadstropje više, tako da mora napovedovalec pred branjem še po stopnicah). Če torej poročila bere »prima vista«, kot pravimo v radijskem žargonu branju brez predhodnega poznavanja besedila, se lahko zgodi, da bo *péta Slovenska poslovna konferenca* namesto *pêta*, kar bi bilo pravilno. Napovedovalec bi napako gotovo opazil in popravil, vendar lahko še tako drobna napaka zmoti poslušalca, bralca pa prav tako, saj ga lahko zmede, če je začetnik, tudi kakšnemu bolj izkušenemu govorniku pa lahko poruši ritem branja.

5.11 *V Portorožu se bo danes nadaljevala peta Slovenska poslovna konferenca. Sinoči so organizirali okroglo mizo na temo pomanjkljivosti in prednosti našega hitrega vstopanja v evropsko denarno unijo. Finančni minister Dušan Mramor je med drugim zatrdil, da je slovenska odločitev za čim hitrejši vstop v evropski sistem menjalnih tečajev ERM 2 tvegana, vendar skrbno preiščena. Guverner Banke Slovenije Mitja Gaspari pa je glede kriterijev, ki jih morajo države izpolniti za vstop v tako imenovano evro območje, izpostavil kriterij inflacije; pristopnice morajo svojo inflacijo obdržati v povprečju treh najboljših držav Unije, kar se Gaspariju zdi smiseln pogoj ob začetku uvajanja denarne unije, zdaj pa ne.*

(Radio Slovenija, Val 202, 21. 11. 2003, 8.30)

Pri številskih izrazih moram omeniti pretvorbe športnih rezultatov. Če so rezultati objavljeni v poročilih na prvem, drugem ali tretjem programu nacionalnega radia, jih moramo brati razvezano (maraton: namesto s časom 2:18,25 beremo s časom 2 uri 18 minut in 25 sekund), saj so poročila namenjena širši javnosti in ne zgolj športnim navdušencem. Če pa sporočamo poznavalcem v posebnih športnih oddajah ali če gre za neposredne prenose tekem, potem razvezano branje ni obvezno, saj predpostavljamo, da poslušalec pozna tematiko in da zato nerazvezano branje ne povzroča šumov.

Poseben seznam tvorijo pretvorbe, nujne za ločevanje med pisnim in govornim sporočanjem. Na komercialnih radijskih postajah, ki program zapolnjujejo z zanimivostmi, prebranimi dobesedno iz časnikov in revij, sem slišala naslednji nerodnosti: voditeljica je brala dobesedno *kot je bilo rečeno zgoraj in podrobneje o tem na naslednji strani*. Napake niti ni opazila in je zato ni popravila. Če bi se pripravila za nastop pred mikrofonom, bi gotovo ugotovila, da uporabljeni jezikovni sredstvi nista primerna za radio. Slušnemu prenosniku prilagojeno časopisno besedilo bi bilo prebrano: *kot je bilo rečeno prej in podrobneje o tem kasneje*.

Mentorice za radijski govor na Radiu Slovenija pri učenju govorne tehnike poudarjajo, da se moramo pri branju navaditi gledati naprej, da naj imamo širok bralni kot. To sicer pomaga pri branju in napovedovalec zmore zaradi sposobnosti gledanja naprej že med branjem popraviti marsikatero napako, ki so jo novinarji (in lektorice) spregledali. Vedno to seveda ni mogoče, zato je treba kratice in okrajšave v pisnih predlogah izpisovati. Črka *l* lahko pomeni *leto* ali *liter*. Če nekdo zapiše, da bo gost po polnoči *doc. dr. Marija Skela*, lahko govorec, če ni videl besedila dovolj naprej, izgovori *docent doktor* namesto pravilno *docentka doktorica*. Sem uvrščamo tudi okrajšave, ki se morajo v radijskem poročevalstvu (pa tudi v siceršnjem govoru) razvezati, sicer delujejo stilno zaznamovano: *Na sedminah se pije žganje, rdeče in belo vino, pivo itn.* Namesto *itn.*, itd. ... moramo torej brati »in tako naprej«, »in tako dalje« ...

Slušnemu prenosniku prirejeni zapis zmanjšuje nastajanje šumov in posledično omogoča boljše razumevanje sporočila pri poslušalcih. Pri analiziranih poročilih Radia Slovenija nisem našla veliko primerov, ki bi povzročali šume, tudi sicer so poročila nacionalnega radia solidno prilagojena slušnemu prenosniku. Iz lastnih izkušenj pa lahko povem, da bi se marsikateremu šumu dalo izogniti, če bi novinarji svoje izdelke vedno prebrali za seboj, preden jih dajo iz rok, in če bi lektorice pregledale vsa poročila. Kot zanimivost naj dodam še (to je sicer že jezikovnokulturno vprašanje), da napovedovalec Radia Slovenija praviloma ne dobi besedil, opremljenih z naglasnimi znamenji, kar pomeni, da so napovedovalci jezikovno kar dobro podkovani. Seveda delajo tudi napake (nekateri ne upoštevajo pravopisnih pravil, se ne strinjajo z določenimi odločitvami pravopisne komisije, drugi so s časom pozabili kakšno podrobnost iz teorije fonetike). Marsikateri napaki in šumu bi se izognili, če bi lektorice z naglasi opremile besede, ki imajo enako vidno, a različno slušno podobo, in tiste, ki se v praksi pogosto napačno naglašujejo. To je sicer jezikovnokulturno vprašanje, a nanj opozarjam že v tem poglavju, ker so tudi pravorečne napake lahko vzrok šumov.

6. ČAS V RADIJSKIH POROČEVALSKIH BESEDILIH

Čas je nujen za opredeljevanje radijskega programa. Radijski govorec se namreč z napovedovanjem in odpovedovanjem dogodkov oz. oddaj/rubrik neprestano umešča v čas. V tem poglavju me bo čas zanimal prav kot kategorija za umeščanje dogodkov v preteklost, sedanjost in prihodnost.

V programski shemi si oddaje sledijo po točno določenem zaporedju in vsaka oddaja je v spored uvrščena ob določeni, ponavadi vedno isti uri. Takšen red imajo radi tudi poslušalci, saj so vajeni, da dobijo določene informacije ob vedno enakih urah. Če se zgodi, da je neka oddaja izjemoma na sporedu kakšno minuto pred običajnim časom ali kakšno minuto kasneje, nekateri poslušalci takoj pokličejo na radio in se razburjajo. Radio je najbolj poslušan zjutraj (pravimo, da je jutranji medij) in takrat je napovedovanje ure (obstaja več načinov napovedovanja točnega časa) najbolj pomembno (*Ura je pet in sedem minut; Ura je pet in 25 minut – do pol šestih in do Prve jutranje kronike je še pet minut; Do šestih, ko bodo na vrsti poročila je še sedem minut; Petnajst minut je čez šesto*). Nekateri govorniki napovedujejo uro npr.: *Do osmih manjka še šest minut ali Do pol devetih manjka še minuta*. Tudi to je ustaljen način napovedovanja časa. Zjutraj se ljudje prebujajo, ujeti morajo avtobus in pogosto se jim mudi, zato je v tem času vsaka minuta zelo pomembna. Napovedovalci morajo v jutranjih programih po vsaki ali vsaj po vsaki drugi skladbi povedati, koliko je ura. Poslušalec tako ob poslušanju glasbe, poročil in drugih jutranjih rubrik točno ve, koliko časa je še lahko v kopalnici, ali ima čas za zajtrk in kdaj mora na pot. Ko se po radiu zasliši avizo (uvodna glasba) za Drugo jutranjo kroniko, reden poslušalec ve, da je bila ura sedem in da je recimo zadnji čas, da se spravi iz postelje (točen čas se sicer pove tudi med Drugo jutranjo kroniko, saj je oddaja dolga približno 25 minut, poslušalec pa tudi med tem časom zaradi zgoraj omenjenih razlogov potrebuje informacijo o tem, koliko je ura). Dopoldne, popoldne in zvečer se točen čas ne pove tako pogosto – ponavadi zgolj ob polnih urah ter na začetku poročil in ob njihovem koncu (*Radio Slovenija – ob zadnjem znaku je bila ura deset; To so bila poročila, ura je deset in sedem minut*), ali ko so na vrsti obvestila. Nekateri radijski voditelji povedo uro večkrat tudi v popoldanskih, večernih in nočnih programih, najpogosteje zato, ker poslušalcem nimajo povedati česa drugega.

Čas in pomikanje po t. i. časovni premici s časovnimi smerniki (včeraj, danes, jutri, tokrat, v nadaljevanju oddaje, v naslednjih minutah) sta v radijskem poročevalstvu bistvena. S stališča časovnosti je pomembna predvsem tista seznanitev z dogodkom, ki jo posreduje ubeseditev, torej

jezikovna dejavnost (Korošec, 1998: 181). Korošec (prav tam) pri tem ločuje tri stopnje, in sicer dogodek (D), ubeseditev (U) in sprejem (S). Te stopnje si sledijo v različnem sosledju – v različnih variantah prenosniških stopenj. Za radijski govor sta značilni naslednji:

(a) dogodek se najprej zgodi, šele potem je ubeseden in sočasno z ubeseditvijo posredovan poslušalcem;

6.1 *Državni zbor je sinoči s 63-imi glasovi za in 21-imi proti odločil, da se začne postopek za spremembo ustave na področju regionalizacije, in sicer na način, kot ga je predlagala vlada. Včeraj so poslanci razpravljali o omenjenem predlogu za črtanje 143-ega člena, ki pa ni bil sprejet. Opravili pa so tudi del razprave o spremembah tistega dela ustave, ki govori o referendumu. Vesna Burnik.*

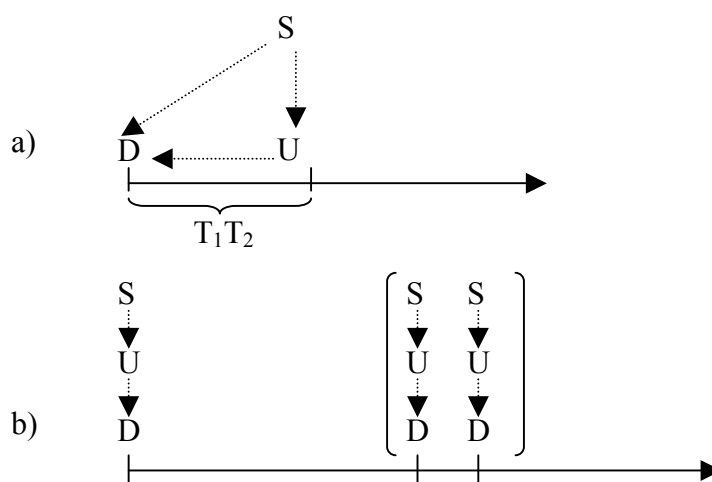
(Radio Slovenija, 1JK, 18. 11. 2003)

(b) dogodek, ubeseditev in sprejem potekajo istočasno (prenos športnega dogodka, kulturnih prireditev, koncertov).

6.2 *Lep pozdrav, spoštovani poslušalke in poslušalci. Oglašam se s stadiona za Bežigradom, kjer moči merita slovenska, domača in hrvaška reprezentanca. Obe si seveda želita zmagati in odpotovati na Portugalsko /.../*

(Radio Slovenija, Val 202, 19. 11. 2003)

Korošec je omenjeni prenosniški stopnji grafično ponazoril takole (glej sliko 6.2):

Slika 6.1: Za radijski govor značilni prenosniški stopnji

(Vir: Korošec, 1998: 181)

6.1 ČASI V RADIJSKEM POROČEVALSTVU

V radijskem poročevalstvu za poročanje o preteklih dogodkih ponavadi uporabljamo preteklik, sedanjik uporabljamo, kadar govorimo o stvareh, ki se v času poročanja še vedno dogajajo, prihodnjik pa uporabljamo za napovedi dogodkov. Izjemoma lahko za pretekle dogodke uporabimo sedanjik. V radijskem poročevalstvu je to značilno predvsem za napovednike poročil oziroma drugih daljših informativnih oddaj. Tako sporočimo poslušalcu informacijo bolj dramatično, zanimivo in ga skušamo prepričati, da je informacija pomembna ter da naj počaka ob radijskem sprejemniku, da jo bo slišal v celoti.

Sedanji čas poudarja tudi ažurnost.

Namesto:

6.1.1 *Dogovor je potrdil dobro sodelovanje., lahko rečemo tudi:*

6.1.2 *Dogovor potrjuje dobro sodelovanje.*

S časi se seveda vežejo ustrezni časovni prislovi: včeraj, danes, jutri, zjutraj, dopoldne, sedaj, zdaj, zvečer, ponoči ... Za radijsko poročevalstvo sta še posebej značilna prislova *davi* in *drevi*, ki ju poslušalci pogosto ne razlikujejo oziroma ju zamešajo.

Pogosto uporabljeni prislovi v radijskem poročanju in njihov pomen:

- DAVI – danes (zelo zgodaj) zjutraj
- DREVI – danes zvečer
- SINOČI – včeraj zvečer, v noči pred današnjim dnevom
- ZJUTRAJ – v času od svita do dopoldneva
- DOPOLDNE – del dneva od jutra do poldneva
- POPOLDNE – del dneva od poldneva do večera
- NOCOJ – v noči ali večeru a) ki še traja, b) ki bo prišel, c) ki je minil
- TOKRAT – izraža, da se dejanje dogaja ob tej priložnosti, v tem času, v tem trenutku

Uporaba **časov** in **časovnih prislovov** ali **smernikov** v vesteh ene in iste informativne oddaje:

6.1.3 *Zunanji ministri članic Evropske unije in pristopnic so na včerajšnjem zasedanju v Bruslju izrazili splošno zadovoljstvo s pripravljenostjo 10-ih držav pristopnic na vstop v Unijo maja prihodnje leto. Dimitrij Rupel se je zavzel za uvrstitev graditve drugega železniškega tira med Divačo in Kopro in hitri seznam, kmetijski ministri pa so obravnavali nova pravila za nadzor nad živili in krmo živalskega in*

rastlinskega izvora. Slovenija je skupaj z drugimi državami pristopnicami zahtevala pravično ureditev trgovine s kmetijskimi pridelki v obdobju po širitvi Unije.

(Radio Slovenija, 1JK, 18. 11. 2003)

- 6.1.4 Na skupnem zasedanju zunanjih in obrambnih ministrov **zdajšnjih** in **prihodnjih** članic Evropske unije pa se je osrednja razprava vrtela okoli evropske obrambne in varnostne politike. Visoki predstavnik Unije za zunanjo in varnostno politiko Javier Solana je med drugim potrdil namen povezave iz rok zveze Nato prevzeti vodenje vojaške operacije v Bosni in Hercegovini.

(Radio Slovenija, 1JK, 18. 11. 2003)

V zgornjih primerih gre za pridevniške besede v vlogi časovnih smernikov (včerajšnje zasedanje → zasedanje se je zgodilo včeraj; **zdajšnje** članice → države, ki so že sedaj članice EU; **prihodnje** članice → države, ki bodo postale članice EU).

- 6.1.5 Ameriška vojska v Iraku nadaljuje obsežne operacije, s katerimi skuša vsaj nekoliko okrepiti svoj nadzor nad razmerami, ki vse bolj uhajajo iz njihovih rok. Sabina Muratovič.

(Radio Slovenija, 1JK, 18. 11. 2003)

- 6.1.6 V Italiji pa se bodo **danes** poslovili od 19-ih italijanskih karabinjerjev, ubitih **minulo sredo** v samomorilskem napadu v Nasiriji. Žrtve bodo pokopali z državnimi častmi, **danes** pa bo v Italiji tudi dan žalovanja.

(Radio Slovenija, 1JK, 18. 11. 2003)

- 6.1.7 Ameriški predsednik George Bush bo **danes** prispel na uradni obisk v Veliko Britanijo, glavno in najpomembnejšo ameriško zaveznico tako v vojni proti Iraku kot tudi v boju proti terorizmu. To bosta tudi osrednji temi njegovega 4-dnevnega obiska. Ob tem so napovedane tudi množične demonstracije nasprotnikov ameriške politike.

(Radio Slovenija, 1JK, 18. 11. 2003)

- 6.1.8 Državni zbor bo **danes** nadaljeval razpravo o teh spremembah in še preostalih desetih, od katerih ima podpora ustavne komisije le predlog o enakih možnostih moških in žensk pri upravljanju javnih zadev.

(Radio Slovenija, 1JK, 18. 11. 2003)

Naslednji primer vključuje poročevalski frazeologem »kot smo že poročali«.

- 6.1.9 Zavod za zdravstveno zavarovanje je sporočil, da so se v minulih dneh podrobno seznanili s pripombami socialno-varstvenih zavodov o slabi kakovosti inkontinenčnih pripomočkov, ki jim jih od sredine oktobra dobavlja podjetje Tosama iz Domžal. Kot so zapisali v sporočilu za javnost, so se v zvezi s tem že dvakrat sešli s predstavniki dobavitelja in zahtevali, da najpozneje v začetku prihodnjega tedna zagotovijo bolj

kakovostne pripomočke. ¹³*Kot smo že poročali*, v številnih domovih za ostarele po vsej Sloveniji ugotavljajo, da so plenice precej slabše kakovosti, kar osebju kot tudi oskrbovancem povzroča veliko težav.

(Radio Slovenija, ZD, 11. 11. 2003)

V zgornjem primeru frazeologem oziroma **avtomatizem** »kot smo že poročali« nastopa kot kazalnik besedilnega zasuka¹⁴. Nekateri novinarji praktiki (tudi pri predmetu radio na Fakulteti za družbene vede) odsvetujejo rabo tega avtomatizma z obrazložitvijo, da gre za klišejski izraz oz. mašilo. Sama menim, da je omenjeni avtomatizem lahko tudi zgolj nepotrebno mašilo, kadar se uporabi brez jasnega razloga. V zgornjem primeru gotovo ni mašilo, temveč znak časovne premene. Dogodek, ki sledi kazalniku časovne premene (besedilnega zasuka), se je zgodil za dogodkom, ki je opisan v vestičnem težišču¹⁵. Korošec (1998: 179) v poročevalskem frazeologemu »kot smo že poročali« opozarja na vlogo členka »že«, in pojasnjuje, da členek poudarja preteklost dejanja v smislu istosti poročanja o tej tematiki. Radijski je tudi poročevalski frazeologem »O tem bomo še poročali«, ki pomeni, da bo poslušalec o dogodku še obveščen.

V poročilih radia Slovenija se pojavlja (naštela sem 43 primerov) kazalnik besedilnega zasuka »sicer«, ki se v praksi uporablja celo namesto avtomatizma »kot smo že poročali«, kar štejem za stilno slabost. Rabo »sicer« sem razvrstila v dve skupini: a) »sicer« kot kazalnik besedilnega zasuka in b) druge rabe »sicer«.

a) »sicer« kot kazalnik besedilnega zasuka

6.1.10 *S člani sveta prehodne iraške vlade se je danes sešel tudi ameriški civilni upravitelj v Iraku Paul Bremer in predstavil najnovejši predlog ameriške administracije o hitrem prenosu oblasti na Iračane. Novi predlog predvideva volitve v prvi polovici prihodnjega leta in oblikovanje nove vlade, še preden bo napisana ustava. Ameriški predsednik George Bush ob tem zatrjuje, da se ameriške sile iz Iraka ne bodo umaknile, dokler ta ne bo svoboden. Sicer pa je ameriška vojska minulo noč še okrepila protiteroristične operacije v Iraku in ubila sedem ljudi, ki naj bi pripravljali napad na ameriško oporišče. Krepijo se tudi napadi na ameriške sile. V bližini sedeža ameriških sil v središču Bagdada je pred dobro uro odjeknila močna eksplozija in zavila mesto v oblak dima. Poročil o morebitnih žrtvah za zdaj ni, območje pa preletavata dva ameriška helikopterja /.../*

(Radio Slovenija, DIO, 15. 11. 2003)

¹³ »Kot smo že poročali« je avtomatizem, ki služi sklicevanju in je kazalnik besedilnega zasuka.

¹⁴ Besedilni zasuk je izrazita zareza med vestičnim težiščem in daljšim delom vestiškega zaledja, vsebinskim zaledjem vesti. Dejansko gre za časovni zasuk (Korošec, 1998: 191).

¹⁵ Vestično težišče je začetni del besedila – ubeseditev vestiškega pravzorca z najnujnejšimi, za vest zadostnimi podatki (Korošec, 1998: 191).

V tem primeru »sicer« kot kazalnik besedilnega zasuka izraža razmere ali stanje ob drugih, drugačnih priložnostih. Ker pa so na radiu o tem, da je ameriška vojska v minuli noči protiteroristične operacije v Iraku še okrepila, že poročali v informativnih oddajah in poročilih pred Dogodki in odmevi, bi moral pisec vesti na mestu besedilnega zasuka uporabiti avtomatizem »Kot smo že poročali«.

6.1.11 *Ameriške sile v Iraku so ponoči na območju Tikrita začele novo operacijo proti iraškim gverilcem. Med drugim so z minometnimi in tankovskimi granatami obstreljevale položaje, s katerih naj bi gverilci obstreljevali predsedniško palačo v Tikritu, kjer so zdaj nameščeni Američani. Sicer pa je ameriška vojska sporočila, da so njeni pripadniki v soboto v mestu Habanija prijeli člana nekdanjih iraških posebnih enot in domnevnega organizatorja napadov na koalicijske sile v tako imenovanem sunitskem trikotniku Kathima Mohammada Farisa.*

(Radio Slovenija, Val 202, 12.30, 17. 11. 2003)

Menim, da je v zgornjem primeru raba »sicer« odvečna, celo nepravilna. Za nakaz prehoda na drugo temo bi bila dovolj že uporaba členka »pa«: *Ameriška vojska pa je sporočila, da /.../. Gre za zgled, ki kaže okorno rabo kazalnika besedilnega zasuka »sicer«.* Do takih primerov prihaja, ker je »sicer« med radijci, pa tudi med ljudmi na splošno, priljubljen. Opažam, da se pogosto uporablja kot nepotrebno mašilo, o njegovi pravilni rabi pa so poučeni le redki.

b) druge rabe »sicer«

6.1.12 *Izvedeli smo, da so hrvaški obmejni organi na meji doslej zavrnil 12 preveč razgretih slovenskih navijačev. Tudi sicer je nadzor na meji zelo poostren, saj mora vsak navijač v posebno kabino, kjer ga podrobno pregledajo. Tisti, ki so jim Hrvati dovolili čez mejo, pa bodo do stadiona Maksimir v Zagrebu odšli z mestnimi avtobusi v spremstvu policije.*

»Sicer« v zgornji vesti izraža ugotovitev oz. spoznanje resničnega stanja.

6.1.13 *LJUBLJANA: Od danes do 15. marca morajo glede na uredbo o omejitvi prometa vsa vozila uporabljati predpisano obvezno zimsko opremo, sicer so vozniki lahko kaznovani z denarno kaznijo v višini 20 tisoč tolarjev.*

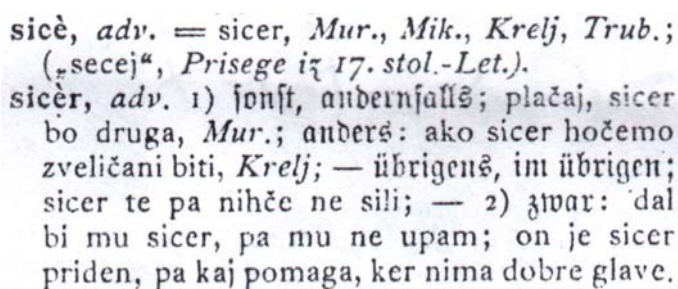
(Radio Slovenija, Ars, 9.00, 15. 11. 2003)

Zgornji členek »sicer« je uporabljen za izražanje posledice, če bi se prej povedano ne uresničilo.

Vlogo kazalnika besedilnega zasuka »sicer« je nujno podrobneje analizirati, saj se do sedaj tega ni lotil še nihče. SSKJ našteva naslednje rabe veznika oz. členka »sicer«:

1. v vzročnem priredju za izražanje posledice, če bi se prej povedano ne uresničilo;
2. v vzročnem priredju, okrepljen za izražanje dejanja, stanja ob drugih, drugačnih priložnostih;
3. v protivnem priredju za uvajanje omejevane trditve, ki ji nasprotuje trditev v drugem stavku;
4. z vejico, v zvezi in sicer za dopolnjevanje, pojasnjevanje prej povedanega;
5. v prislovni rabi izraža razmere ali stanje ob drugih, drugačnih priložnostih;
6. v prislovni rabi izraža rahlo omejitev, pridržek;
7. nav. ekspr., navadno okrepljen izraža ugotovitev, spoznanje resničnega stanja;
8. ekspr. tega nikoli niste omenili. Sicer pa, pustimo zdaj to za opozoritev na prehod k drugi misli.

Iz tega je razvidno, da je »sicer« v primeru 6.1.11 uporabljen napačno. Ker sem želela ugotoviti, od kod izvira neprimerna raba »sicer«, sem preverila, kaj o besedi »sicer« pravi Pleteršnikov slovar (1894/1974), ki je zelo uporaben vir lektorjev in drugih, ko želimo preveriti izvor in starejše rabe določene besede. Tam je zapisano:

sicè, adv. = sicer, Mur., Mik., Krelj, Trub.;
(„secej“, *Prisege iz 17. stol.-Let.*).
sicēr, adv. 1) sonst, andernfalls; plačaj, sicer
bo druga, Mur.; anders: ako sicer hočemo
zveličani biti, Krelj; — übrigenš, im übrigen;
sicer te pa nihče ne sili; — 2) zwar: dal
bi mu sicer, pa mu ne upam; on je sicer
priden, pa kaj pomaga, ker nima dobre glave.

Slika 6.2: Razlaga »sicer« v Pleteršnikovem slovarju (1894/1974)

Rabe »sicer«, za katero menim, da je okorna ali celo napačna, torej ne omenja niti Pleteršnikov slovar. Iz tega sklepam, da se je na radiu uveljavila zaradi vpliva posameznikov, ki se zanašajo na svoj jezikovni občutek brez zadostnega jezikovnega znanja. Marsikdaj je »sicer« uporabljen na mestu, kjer bi moral stati avtomatizem »kot smo že poročali«, ki pa ga kljub temu, da je ustaljeno in funkcionalno jezikovno sredstvo, nekateri preganjajo. V tej nalogi ugotavljam, da brez utemeljenega razloga. Raba »sicer« namesto avtomatizma »kot smo že poročali« je torej res stilno slaba.

V radijskem poročevalstvu so zanimivi še nekateri drugi časovni smerniki, kot so: v **nadaljevanju**, v **naslednjih** minutah, v **prihodnjih** oddajah ..., ki imajo pritegovalno funkcijo – vabijo k poslušanju.

- 6.1.14 V **nadaljevanju** o sinočnji slovesni podelitvi kristalnih mikrofonov za življenjsko delo, današnji dobrodelni dražbi umetniških slik slovenskih in hrvaških slikarjev, martinovanju in o novem uspehu strelca Rajmonda Debevca.

(Radio Slovenija, 2JK, 8. 11. 2003)

Časovni smernik v **nadaljevanju** kaže na prihodnost. Govorec obvešča poslušalce o dogodkih, o katerih bo tekla beseda od trenutka sporočanja zgornjega besedila naprej do konca oddaje.

6.1.15 *Vabljeni seveda tudi k poslušanju naših **naslednjih** informativnih oddaj, v katerih bomo spremljali najaktualnejše dogodke doma in po svetu /.../*

(Radio Slovenija, 2JK, 19. 11. 2003)

Tudi smernik **naslednjih** se nanaša na prihodnost. Govorec v zgornjem primeru torej vabi k poslušanju **prihodnjih** informativnih oddaj.

Neke vrste časovni smerniki, usmerjeni v prihodnost, so že same napovedi prispevkov:

6.1.16 *V Cankarjevem domu v Ljubljani se je sinoči začela osrednja filmska prireditev pri nas – štirinajsti mednarodni filmski festival. **Prispevek Ingrid Kovač Brus.***

Smernik »**Prispevek Ingrid Kovač Brus.**« poslušalca poleg o avtorstvu prispevka obvesti, da bo v nadaljevanju, v prihodnosti, v naslednjih minutah lahko prisluhnil prispevku Ingrid Kovač Brus o štirinajstem filmskem festivalu.

7. POROČEVALSKA SKLICEVALNOST NA RADIU

Korošec (1998: 201) govori o več vrstah sklicevalnosti in pravi, da poročevalska sklicevalnost pomeni, »da poročevalec P daje ob poročanju o dogodku D ali stanju S še podatek o tem, da je D/S sporočil kdo drug«, npr.: *Agencija AFP poroča; Tuje agencije poročajo; Dobro obveščeni krogi poročajo; Iz dobro obveščenih krogov se je izvedelo; Kot poroča agencija DPA ...*

Perovič in Šipek (1998) poročevalsko sklicevalnost imenujeta pripisovanje. Strinjata se, da je v nekaterih primerih sklicevalnost nujna, in sicer:

- če je vir oseba, ki je za javnost relevantna;
- če vira ne moremo preveriti;
- če se moramo zaradi narave informacije zaščititi;
- če imenujete vir informacije na začetku, poslušalec že vnaprej verjame ali pa informacijo zavrne.

V informativnih oddajah Radia Slovenija se pojavljajo naslednje vrste sklicevalnosti: glagoli in predložne zveze na mestu sklicevalnih avtomatizmov, citatna sklicevalnost in sklicevalnost glede na zanesljivost/nezanesljivost. Navezovalne sklicevalnosti, kjer »poročevalec določene dele besedila zaznamuje kot neavtorske tako, da jih – skladenjsko sicer vključene v svoje besedilo – loči od tega besedila s členkom da« (Korošec, 1998: 206), v analiziranih besedilih nisem našla.

7.1 GLAGOLI IN PREDLOŽNE ZVEZE NA MESTU SKLICEVALNIH AVTOMATIZMOV

a) Glagoli na mestu sklicevalnih avtomatizmov

Pri navajanju podatka o viru informacije sem v poročilih RAS našla naslednje glagole: *izvedeti, pisati, poročati, poudariti, prinašati, sporočiti*. Nekaj primerov:

7.1.1 *Kot je agencija Itar-Tass danes izvedela pri virih v informacijskem centru elektrarne, so napako na letu dni delujočem reaktorju zaznali že v petek, ko so tudi začasno zaustavili elektrarno. Tehnične težave na edinem jedrskem reaktorju elektrarne nedaleč od mesta Rostov zdaj preiskuje posebna komisija.*

(Radio Slovenija, 1. pr., 14.00, 11. 11. 2003)

7.1.2 *V poplavah v osrednjem delu Vietnama je po zadnjih uradnih podatkih umrlo 58 ljudi, poroča francoska tiskovna agencija AFP. Sicer se položaj danes umirja. Vietnamu pa sedaj grozi tropski vihar, imenovan Nepartak, ki je v soboto pustošil na Filipinih in terjal štiri smrtne žrtve.*

(Radio Slovenija, Val 202, 10.30, 16. 11. 2003)

7.1.3 *V eksploziji plina v premogovniku v provinci Jiangxi na vzhodu Kitajske je danes umrlo najmanj 48 rudarjev. Drugih podrobnosti sporočilo kitajske tiskovne agencije Xinhua ne prinaša. Eksplozije so v kitajskih premogovnikih pogoste, po uradnih podatkih je samo v prvih osmih mesecih tega leta umrlo 4 tisoč 150 rudarjev oziroma, prevedeno v povprečje, 17 na dan.*

(Radio Slovenija, Val 202, 14.30, 14. 11. 2003)

7.1.4 *Palestinske oblasti so sporočile, da sta bila v davišnjem streljanju v bližini Betlehema ubita dva Izraelca. Izraelska vojska napad še preiskuje, za zdaj pa še ne ve, ali se je na glavni cesti v vas Al Khader vnel spopad ali je bil na delu ostromrelec. Na napad so se ogorčeno odzvale izraelske oblasti, saj takšni napadi izničujejo prizadevanja za mir na Bližnjem vzhodu. O novih napadih na Izraelce poročajo tudi s severa Gaze, vendar o morebitnih ranjenih ni poročil.*

(Radio Slovenija, 1. pr., 9.00, 18. 11. 2003)

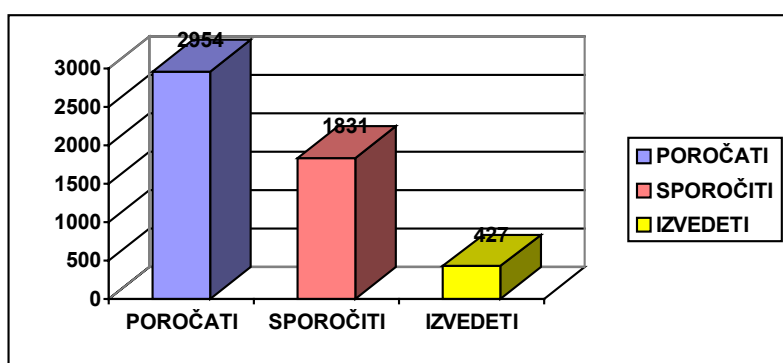

- 7.1.5 *FRANKFURT: Predsednik Evropskega parlamenta Pat Cox je za današnja izdaja nemškega časnika Frankfurtet Allgemeine Zeitung poudaril, da po končanju dela glede prihodnje evropske ustave ni čas za vnovično razmišljanjih o nadaljnjih reformah ustanov Evropske unije, ampak se bo treba osredotočiti na odpiranje novih delovnih mest in gospodarstvo.*

(Radio Slovenija, Ars, 14.00, 10. 11. 2003)

Na mestu sklicevalnih avtomatizmov se najpogosteje uporablja glagol *poročati* (naštela sem 2954 primerov), po pogostosti sledita glagola *sporočiti* (1831 primerov) in *izvedeti* (427 primerov), kot prikazuje graf 7.1.

Graf 7.1: Najpogostejši glagoli na mestu sklicevalnih avtomatizmov v informativnih oddajah RAS

b) predložne zveze na mestu sklicevalnih avtomatizmov

Na mestu sklicevalnih avtomatizmov sem našla predložne zveze *po poročanju* (756 primerov), *po podatkih* (212 primerov) in *po besedah* (11 primerov).

- 7.1.6 *Po poročanju ruske tiskovne agencije Itar-Tass so zaradi zdaj še neznanih tehničnih težav ustavili jedrsko elektrarno v Volgodonsku na jugozahodu Rusije. V okolici elektrarne za zdaj niso zaznali povečanega radioaktivnega sevanja.*

(Radio Slovenija, 1. pr., 14.00, 11. 11. 2003)

- 7.1.7 *V sinočnjem strmoglavljenju dveh ameriških helikopterjev zahodno od Mosula na severu Iraka je po podatkih ameriške vojske umrlo 17 ameriških vojakov, pet je ranjenih /.../*

(Radio Slovenija, 1. pr., 10.00, 16. 11. 2003)

- 7.1.8 */.../ Po besedah tiskovnega predstavnika skrajnega islamističnega gibanja /.../*

(Radio Slovenija, 13. 1. 2004)

Analiza je pokazala, da se pisci radijskih vesti najpogosteje sklicujejo na poročila tiskovnih agencij (3185 zgledov), kar je pričakovano, saj so ta poročila njihov najpogostejši vir. Kot je razvidno tudi iz zgornjih primerov, je sklicevanje na vire največkrat avtomatizirano, določeni novinarji pa si prizadevajo podatek o viru sporočiti na manj ustaljene načine in avtomatizme nadomestiti z bolj »svežimi« jezikovnimi sredstvi. Npr.:

7.1.9 /.../ Podatke povzemamo po vesti, ki jo je Agencija Reuter objavila na svoji domači strani /.../

(Radio Slovenija, Val 202, 17.30, 29. 12. 2003)

V poročilih in informativnih oddajah se mi takšno navajanje vira ne zdi smiselno. Bolje bi bilo uporabiti avtomatizem *Po poročanju agencije Reuter*.

7.2 SKLICEVALNOST GLEDE NA ZANESLJIVOST/NEZANESLJIVOST

Pri tej vrsti sklicevalnosti avtor poslušalcem sporoča o dogodku, ki ga on sam ali njegovi viri niso mogli preveriti, zato o nepreverjenih podatkih poroča s posebnimi jezikovnimi sredstvi (naj bi naredil, je menda storil ...). Nezanesljivost pri sklicevanju se po Korošcu (1998: 203) izkazuje kot domneva, neuradnost, nedokazanost o dogodku ali stanju. Na jezikovni ravni se to izraža:

- a) morfemsko: *naj bi storil, dejal*;
- b) besedno: členkove zveze s povedniki: *je menda storil, dejal; ki da je; ker da je storil, dejal*.

V poročilih Radia Slovenija se nezanesljivost ali nedokazanost najpogosteje izražata morfemsko (naj bi) – naštela sem 6421 primerov morfemskega in 124 primerov besednega izražanja nezanesljivosti ali nedokazanosti.

V naslednjem zgledu je prikazano morfemsko izražanje (ne)zanesljivosti:

7.2.1 *NEW YORK: Ameriška administracija naj bi v Združenih narodih začela pripravljati predlog nove resolucije o Iraku. S tem dokumentom naj bi varnostni svet Svetovne organizacije potrdil dogovor med ameriškim civilnim upraviteljem Iraka Paulom Bremerjem in iraškim svetom o prepustitvi oblasti prehodni iraški vladi do junija prihodnje leto.*

(Radio Slovenija, Ars, 10.00, 19. 11. 2003)

V spodnjem primeru je nezanesljivost oz. domneva izražena najprej morfemsko (*naj bi se združevali*), nato pa besedno – s prislovom **domnevno**, ki poslušalcu pove enako, kot če bi bilo v vesti zapisano, v katerih **naj bi iskala** zaloge iraškega orožja /.../.

- 7.2.2 *Ameriška vojska nadaljuje z operacijami proti oboroženim upornikom v Iraku. S topništvom, tanki in helikopterji so napadli Tikrit, rojstni kraj strmoglavljenega diktatorja Sadama Huseina, ker **naj bi se tam združevali** pripadniki nekdanjega Huseinovega režima. V predmestju Bagdada je ameriška vojska izvedla več hišnih preiskav, v katerih je **domnevno** iskala zaloge iraškega orožja /.../*

(Radio Slovenija, ZD, 17. 11. 2003)

Še en primer besednega izražanja nezanesljivosti:

- 7.2.3 *Na kranjskem okrožnem sodišču so danes 35-letnega Matjaža Kosca zaradi dveh kaznivih dejanj roba obsodili na 11 let in 6 mesecev zapora. Kosec, posebni povratnik, ki so mu podaljšali pripor, je novembra lani sodeloval pri oboroženem ropu Koroške banke v Črni na Koroškem. Prav pri preiskavi tega roba so prišli na sled orožju, **domnevno ukradenemu** iz postojnske vojašnice.*

(Radio Slovenija, Val 202, 17.30, 11. 11. 2003)

7.3 CITATNA SKLICEVALNOST

Za ta sklicevalni vzorec je značilno, da se besedilo (ali deli besedila) drugega v poročevalskem besedilu navede. »Pri tem stopi v ozadje vidik zanesljivosti/nezanesljivosti. Kot pri sprejemanju vestiških podatkov naslovnik ne preverja, ali so prvotno res taki, sprejme le zagotovilo, da so kot citati zaznamovani deli poročevalčevega besedila res citati, v katerih je zanesljivost vsebine prešla s poročevalca na citiranega avtorja. V ospredje stopi zdaj vidik avtorske/neaavorske poročevalčevega besedila« (Korošec, 1998: 208).

Za ponazoritev naj služita naslednja primera:

- 7.3.1 *ZAGREB: »Hrvaška nima nobenih možnosti za včlanitev v Evropsko unijo že leta 2007,« je na včerajšnjem predavanju na mednarodni konferenci NATO, Evropska unija in jugovzhodna Evropa izjavil direktor britanskega Kraljevega inštituta za mednarodne odnose Victor Bulmer Thomas.*

(Radio Slovenija, Ars, 12.00, 8. 11. 2003)

- 7.3.2 *Predsedujoči Evropski uniji, italijanski premier Silvio Berlusconi se je včeraj mudil na Dunaju. Kot je v zvezi z evropsko ustavno pogodbo zatrdil avstrijskemu kanclerju Wolfgangu Schuesslu, »ima občutek, da so nekatere avstrijske pobude naletete na veliko razumevanje«. Berlusconi se sicer mudi na turneji po evropskih prestolnicah, v okviru katere si prizadeva najti kompromis glede končne vsebine prihodnje evropske ustavne pogodbe.*

(Radio Slovenija, 1. pr., 10.00, 12. 11. 2003)

Pri tej vrsti sklicevalnosti je z vidika prenosnika zanimivo, kako so citati prebrani. Običajno jih govorec prebere poudarjeno, včasih tudi glasneje, tako da izstopajo od besedila, ki ni v

narekovajih. Bistvena razlika med citatno sklicevalnostjo v časopisnem in radijskem poročevalstvu je, da mora govorec s podajanjem citata (sprememba v tonskem poteku, izraza *navajam* in *konec navedka*) poslušalcu sporočiti, da gre za citat, medtem ko v časniku to bralcu sporoča narekovaj. Hkrati mora pri prebiranju citatov govorec paziti, da se v citat ne vživi preveč in da s področja radijskega govorca ne poseže v igralčev prostor. V informativnih zvrsteh (komentar je izjema) ni prostora za interpretacijo.

Za poživitev lahko včasih uporabimo prekinitvev citata:

7.3.3 *»Združene države Amerike so v Zalivu zelo osovražene,« je včeraj izjavil nekdanji vodja mednarodnih inšpektorjev za razorožitev Iraka Hans Blix, »in tam nameščeni ameriški vojaki – 130 tisoč jih je – so pravzaprav kot velikanska tarča«.*

(Radio Slovenija, 1. pr., 8.00, 21. 11. 2003)

Perovič in Šipek (1998: 76) glede citiranja svetujeta: »Neposredne citate uporabljajte le v izjemnih primerih. Poročevalci so pogosto priče ali sodelujejo v dogodkih, o katerih poročajo, vendar pa izjav ne citirajo neposredno, pač pa posredno.« Npr.:

7.3.4 *Župani koroških obmejnih mest so dejali, da želijo vzpostaviti dobre odnose s sosednjimi avstrijskimi mesti.*

(Radio Slovenija, 1. pr., 9.00, 17. 11. 2003)

Neposredni citat uporabljamo, če želimo pomen izrečenega še posebej poudariti ("močne" izjave).

Da neko besedilo ni naše, v poročilih Radia Slovenija izrazijo tudi z glagoli pripisovanja (Korošec: izvajalniški glagoli). Ti so naslednji: je dejal, je izjavil, je potrdil, je pojasnil, je predlagal, trdi, omenil je, razglasil je itd.

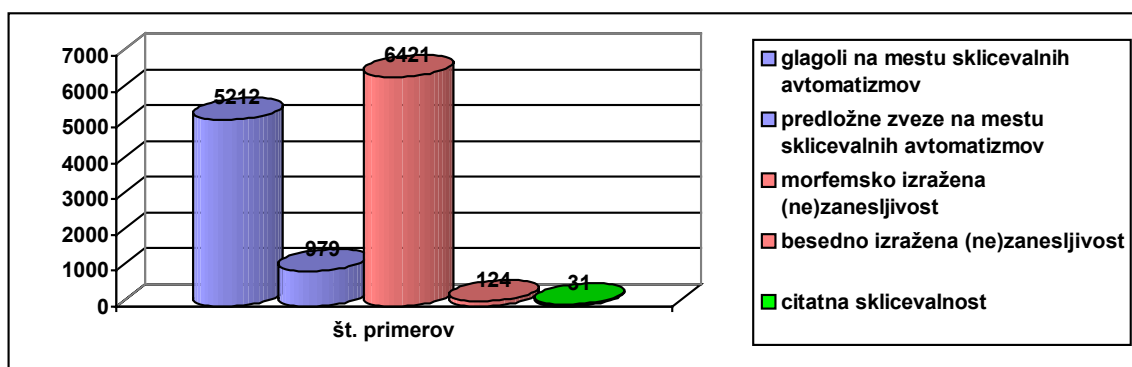
7.4 SSK IN POROČEVALSKA SKLICEVALNOST

»Ker v radijskem poročevalstvu odpadejo tipično pisni kazalniki dobesednih navedkov premege govora (dvopičje, narekovaji, velika začetnica na začetku povedi dobesednega navedka), je za nezaznamovanost sporočanja treba ohraniti zaporedje spremni stavek dobesedni navedek (*XY je dejal, da p*)« (Korošec, 1998: 177). Obrnjeno zaporedje je zaznamovano, dobesedni navedek pa pritegne naslovnikovo pozornost v smislu negotovosti glede SSK. Ta traja, dokler negotovost ni odpravljena s pojasnilom, ki je kazalno prirejen spremni stavek. Tak **»pozivno-pridobivalni sinopsis«** spada med običajne postopke pri napovedih posameznih sporočil poročevalskih blokov v slovenskem radijskem poročevalstvu novejšega obdobja: Nemčija je hladnokrvno izigrala svoje zaveznike /.../ To je v komentarju zapisala današnja Politika /.../ (Korošec 1998: prav tam).

7.4.1 *Ameriški helikopter, ki je včeraj strmoglavil na območju Tikrita v Iraku, je bil sestreljen. To je zjutraj potrdil predstavnik ameriške divizije, nameščene na območju Tikrita, polkovnik Steve Russel. Na kakšen način oziroma s kakšnim orožjem so ga sestrelili, polkovnik Russel ni pojasnil. V strmoglavljenju helikopterja je umrlo šest ameriških vojakov.*

(Radio Slovenija, 1. pr., 10.00, 8. 11. 2003)

Iz analiziranih vesti je razvidno, da novinarji v radijskih poročilih najpogosteje uporabljajo sklicevalnost glede ne zanesljivost/nezanesljivost (glej graf 7.2). Torej: /.../ *Za napad naj bi bila odgovorna teroristična mreža Al-Kaida, vendar /.../* (Radio Slovenija, DIO, 15. 11. 2003). Naštela sem 6545 tovrstnih primerov. Znotraj te kategorije prevladuje morfemsko izražanje nezanesljivosti. Predvidevam, da je ta vrsta sklicevalnosti najpogostejša zaradi narave medija. Radio je najbolj ažuren medij in novinarji o dogodkih, stanjih ali dejanjih poročajo, še preden so potrjena ali dokazana, da so se res zgodila ali, da so se zgodila tako, kot je bilo poročano.

Graf 7.2: Pojavljanje poročevalske sklicevalnosti v informativnih oddajah RAS od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004

Razlikovalna prvina radijskega poročevalstva je nedvomno citatna sklicevalnost. Čeprav se pojavlja tudi v drugih vrstah poročevalstva, je na radiu posebna v smislu glasovnega podajanja citata. Citat zaradi posebnosti slušnega prenosnika zahteva drugačno izvedbo. Govorec lahko na začetek citata opozori z besedo *navajam*, na njegov konec pa s *konec navedka*. Na radiu prebran citat izstopa od ostalega besedila, saj je bolj poudarjen in prebran z večjo jakostjo, včasih celo z glasom drugega govorca.

8. AVTOMATIZACIJA IN AKTUALIZACIJA¹⁶

Zakovitosti novinarskega dela se odražajo tudi v jeziku, ki ga uporabljajo novinarji. Pri tem ne mislim na slabo in okorno izražanje, ki ga nekateri radi kar počez pripisujejo novinarskim besedilom, temveč na sposobnost jezika, da se je prilagodil in se prilagaja poročevalskim posebnostim. Rezultat tega prilagajanja sta gotovo tudi avtomatizacija in aktualizacija. Avtomatizmi in aktualizmi so del poročevalskega stila, tudi radijskega. Ker v nalogi obravnavam poročila, se bom v tem poglavju ukvarjala predvsem z avtomatizmi, saj se aktualizmi v njih praviloma ne pojavljajo, kar je skladno s stilno normo in torej pričakovano.

Obravnavana besedila so avtomatizirana že po zunanji obliki (že sami obrazci vesti, napovedi so avtomatizirani) in slušni podobi (prebrana so nevtralnno, brez čustvenih poudarkov). Vesti (tiste iz poročil in osrednjih informativnih oddaj) imajo naslednje značilnosti:

- sestavljajo jih posebna jezikovna sredstva, značilna za novinarsko sporočanje;
- omenjena jezikovna sredstva so v radijskih vesteh običajna, poslušalci so jih vajeni in jih celo pričakujejo, zato so v vesteh nevtralna, če bi jih uporabili v nenovinarskih besedilih, bi bila zaznamovana;
- v radijskih vesteh so najpogostejši sklicevalni avtomatizmi;
- avtomatizirani so nagovori poslušalcev (*Spoštovani poslušalke in poslušalci, dober dan!; Spoštovane poslušalke in cenjeni poslušalci, vabljeni tudi k poslušanju prihodnjih informativnih oddaj!; Vabljeni k poslušanju!*).

V nadaljevanju sledi podrobna analiza.

---

¹⁶ Korošec avtomatizacijo pojmuje kot »ustaljevanje posameznih jezikovnih sredstev, da postanejo za opravljanje določene naloge običajna in se utrdijo v konvenciji med tvorci in naslovniki. Na splošno gredo sem tudi terminologizirane besedne zveze, vendar avtomatizacijo pojmem še nekoliko širše in štejem sem tudi ustaljevanje stavčnih vzorcev ne glede na njihovo leksikalno izpolnitev« (Korošec, 1998: 15). Koroščeva definicija nasprotnega pojava – aktualizacije pa je naslednja: »Aktualizacija pomeni novo, svežo, posebno, nenavadno uporabo jezikovnih sredstev za dosego posebnega učinka« (Korošec, 1998: 15).

8.1 AVTOMATIZMI V POROČILIH RADIA SLOVENIJA

Če vzamemo za primer poročila in informativne oddaje, je treba poudariti, da je avtomatizirana že njihova zgradba. Poročila na prvem programu Radia Slovenija se začnejo z obrazcem *Ura je ..., Radio Slovenija, Prvi program. Poročila.* Avtomatizirani so tudi začetki glavnih informativnih oddaj (njihovi naslovi so Prva jutranja kronika, Druga jutranja kronika, Danes do trinajstih, Dogodki in odmevi, Radijski dnevnik in Zrcalo dneva). Najprej je, če je dovolj časa, na sporedu »kukavica« – oglašanje kukavice, ki je že od začetka Radia Slovenija (takratnega Radia Ljubljana) njegov zaščitni znak, nato je 20 sekund pred začetkom oddaje na vrsti napoved točnega časa, sledi pisk, po pisku govorec reče npr.: *Ura je bila sedem. Radio Slovenija. Na vrsti je oddaja Dogodki in odmevi.* Po tej napovedi je na vrsti napovednik oddaje, ki ga spremljajo vedno ista instrumentalna ločila. Osrednje informativne oddaje so sestavljene iz različnih prispevkov novinarjev dnevnoinformativnega, notranjepolitičnega in zunanjepolitičnega uredništva ter iz prispevkov dopisnikov iz Slovenije in tujine. Oddajo zmeraj vodi novinar dnevnoinformativnega uredništva, pri branju vesti pa mu pomagata en ali dva napovedovalca. Ko je oddaja končana, je na vrsti avtomatizirana odpoved (npr. *Končana je oddaja Dogodki in odmevi. Urednik Franci Pavlin. Voditeljica Natalija Muršič. Napovedovalca Ivan Lotrič in Nadja Jarc. Tehnična izvedba: Brane Gričar.*), nato podatki o vremenu in poročilo o prometu. Tudi krajša poročila so vedno sestavljena enako, in sicer iz petih vesti na prvem programu, iz petih vesti in/ali prispevkov na drugem programu in iz petih zelo kratkih vesti (flash news) na tretjem programu, po vsakih poročilih je na vrsti vremenska napoved in zatem po večini poročil aktualne prometne informacije.

V informativnih oddajah RAS se pojavljajo naslednji tipi avtomatizmov: a) avtomatizirane napovedi prispevkov, b) sklicevalni avtomatizmi, c) politični oz. diplomatski avtomatizmi, č) avtomatizirani kazalniki besedilnega zasuka, d) pritegovalni avtomatizmi in e) drugi avtomatizmi (»podrobnosti še niso znane«, »dati zeleno luč«).

a) AVTOMATIZIRANE NAPOVEDI AVTORJEV PRISPEVKOV

Napovedi prispevkov in njihovih avtorjev so pogosto avtomatizirane tako, da se tik pred začetkom posnetega prispevka napove njihov avtor ali npr. *O tem podrobneje XY; Poročilo je pripravila XY ...* Nekaj primerov:

- 8.1.1 *Stalna misija Slovenije pri Združenih narodih je generalnemu sekretarju Svetovne organizacije Kofiju Ananu sinoči izročila diplomatsko noto, s katero odgovarja na hrvaško notifikacijo zaščitnega ekološko-ribolovnega območja v Jadranskem morju. **O vsebini note iz Washingtona Matej Šurc.** (podčrtala J. P.)*
(Radio Slovenija, 2JK, 8. 11. 2003)
- 8.1.2 *Na sedežu Mednarodne organizacije za jedrsko energijo na Dunaju poteka dva dni trajajoči sestanek o uresničevanju konvencije o rnananju z radioaktivnimi odpadki in izrabljenim jedrskim gorivom, katere podpisnica je med 32-imi državami tudi Slovenija. Včeraj je Uprava za jedrsko varnost predstavila poročilo naše države. **Irena Majce.** (podčrtala J. P.)*
(Radio Slovenija, 2JK, 8. 11. 2003)
- 8.1.3 *V Cankarjevem domu v Ljubljani se je sinoči začela osrednja filmska prireditev pri nas – 14. mednarodni filmski festival. **Prispevek Ingrid Kovač Brus.** (podčrtala J. P.)*
(Radio Slovenija, 2JK, 8. 11. 2003)
- 8.1.4 *Društvo poklicnih radijskih in televizijskih napovedovalcev vsaki dve leti podeli prestižno stanovsko nagrado kristalni mikrofonski za izjemne govorne dosežke na področju negovanja slovenskega govornega jezika ali za življenjsko delo. Sinoči sta direktor radijskih programov Miha Lampreht in predsednica društva Nataša Bolčina Žgavec podelila nagradi kristalni mikrofonski za življenjsko delo. **Poroča Cirila Štuber.** (podčrtala J. P.)*
(Radio Slovenija, 2JK, 8. 11. 2003)
- 8.1.5 */.../ Po podpisu sta gost iz Ukrajine in premier Anton Rop govorila na novinarski konferenci. **Poročilo Tomaža Gerdena.** (podčrtala J. P.)*
(Radio Slovenija, RD, 10. 11. 2003)

Pri napovedih (v manjši meri odpovedih) avtorjev posameznih prispevkov gre za avtomatizme, značilne za radio in televizijo. V časopisnem poročevalstvu je avtorstvo prispevka sporočeno preprosto s podpisom avtorja na začetku ali koncu članka in posledično avtor ni tako poudarjen kot v radijskem poročevalstvu.

b) SKLICEVALNI AVTOMATIZMI

Najbolj izraziti v obravnavanem besedilu so avtomatizmi, ki niso zgolj 'radijski', ampak so značilni tudi za poročevalska besedila, objavljena v drugih medijih. Ti avtomatizmi so stavčni in nestavčni, avtorji pa jih uporabljajo, ko se sklicujejo na druge vire. V strokovni literaturi (Korošec, 1998) se zanje uporabljata tudi izraza »publicizem« in »klišejski izraz«:

- 8.1.6 ***Po poročanju arabske televizijske hiše Al-Džazira*** (podčrtala J. P.) *so okoli polnoči eksplodirali trije avtomobili bombe, še pred tem pa je izbruhnilo silovito streljanje med napadalci in varnostniki napadenega naselja na zahodu Riada.*

(Radio Slovenija, DIO, 9. 11. 2003)

Pri sklicevanju¹⁷ na vire je največkrat uporabljen avtomatizem z glagolom poročati in iz njega izpeljanim glagolnikom – poročanje. Ti avtomatizmi na poti od radijskega govorca do poslušalca ne povzročajo šumov, poslušalci so jih vajeni, jih pričakujejo in jih torej znajo razkodirati:

Po poročanju arabske televizijske hiše Al-Džazira → Kot poročča arabska televizijska hiša Al-Džazira → Arabska televizijska hiša Al-Džazira poročča, da → Te informacije (novinarji Radia Slovenija) nismo preverili, povzemamo jo po arabski televizijski hiši Al-Džazira.

Še dva primera, ki sodita v isto skupino avtomatizmov, kot zgornji primer:

- 8.1.7 *Združene države bodo v Savdski Arabiji danes zaradi varnostnih razlogov zaprle svoja diplomatska predstavništva. Imajo namreč obveščevalne podatke o načrtovanih terorističnih napadih. **Kot so sporočili neimenovani viri v Beli hiši**, imajo Združene države zanesljive obveščevalne podatke, da teroristična organizacija Al-Kaida načrtuje nove napade, v katerih naj bi uporabila tovorna letala.*

(Radio Slovenija, 2JK, 8. 11. 2003)

- 8.1.8 ***Po poročanju ameriških medijev*** *so razstrelili eno izmed skladišč, domnevno zbirališče iraških upornikov, in zadeli eno vozilo.*

(Radio Slovenija, 2JK, 13. 11. 2003)

Novinarji se včasih na vir sklicujejo z avtomatizmom **Časnik XY piše**:

- 8.1.9 *Po ocenah poznavalcev razmer ameriške oblasti spreminjajo taktiko glede Iraka. Civilni upravitelj Iraka Paul Bremer je namreč po včerajšnjem sestanku Sveta za nacionalno varnost odpotoval nazaj v Bagdad, in to z navodili, naj pospeši prenos oblasti na Iračane. Tako naj bi čim prej oblikoval začasno suvereno iraško vlado, to pa je odmik od prejšnjih načrtov ameriških oblasti, ki so hotele ohraniti oblast v Iraku vse do oblikovanja nove ustave in izvedbe volitev. **Časnik New York Times danes tudi piše**, da naj bi volitve v Iraku bile že v prvi polovici prihodnjega leta.*

(Radio Slovenija, 1. pr., 12.00, 13. 11. 2003)

Na besede nekoga drugega se novinarji torej sklicujejo z različnimi avtomatiziranimi jezikovnimi sredstvi, tudi naslednjimi: *po besedah xy; po mnenju xy; po navedbah medijev ...*

---

¹⁷ Sklicevalnosti je namenjeno prejšnje poglavje, ker pa je avtomatizirana, jo omenjam tudi v poglavju o avtomatizaciji.

c) POLITIČNI OZ. DIPLOMATSKI AVTOMATIZMI

Pogosti so avtomatizmi vrste ***Odgovornost za napad je prevzel/Odgovornost za dejanje so pripisali***:

8.1.10 *Svet je ponoči pretreslo še eno krvavo teroristično dejanje. V savdski prestolnici Riad se je zgodilo več bombnih napadov, v katerih je bilo po nekaterih podatkih ubitih do 30 ljudi, ranjenih pa več kot sto. Po poročanju arabske televizije Al-Džazira so okoli polnoči eksplodirali trije avtomobili bombe, še pred tem pa je izbruhnilo silovito streljanje med napadalci in varnostniki napadenega naselja na zahodu Riada. Oblasti v savdski prestolnici so odgovornost za napad pripisale teroristični mreži Al-Kaida.*

(Radio Slovenija, DIO, 9. 11. 2003)

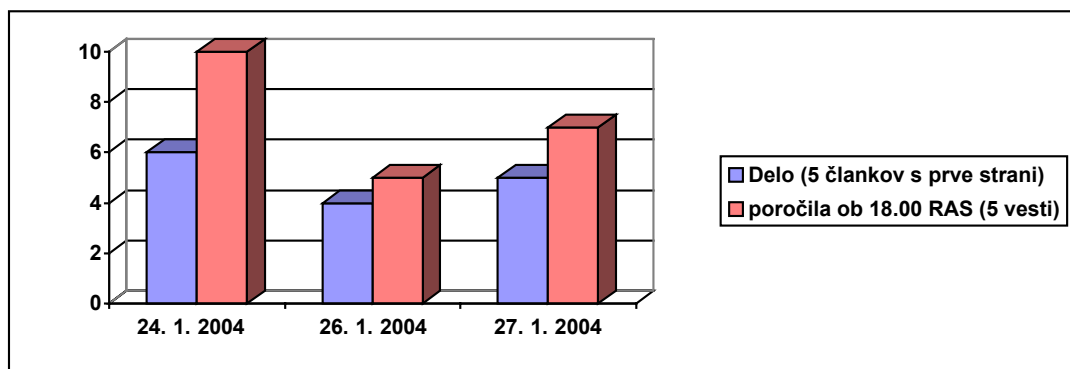
8.1.11 *Število smrtnih žrtev dopoldanskih silovitih eksplozij, ki sta odjeknili v Carigradu, se je po najnovejših podatkih turških zdravstvenih oblasti povzpelo na 25, ranjenih je 390 ljudi. **Odgovornost** za teroristična napada na britanski konzulat in tujo banko HSBC v tem turškem mestu **je** v imenu teroristične mreže Al-Kaida in turške skupine Islamska fronta borcev za veliki Bližnji vzhod po telefonu **prevzel** neznanec. Napovedal je tudi nadaljevanje napadov. Omenjena skrajna turška skupina **je prevzela odgovornost** že za sobotna napada na sinagogi v Carigradu.*

(Radio Slovenija, 1. pr., 14.00, 20. 11. 2003)

V zgornjih primerih sta uporabljeni jezikovni sredstvi, ki sta v radijskih vesteh sicer ustaljeni, vendar gre za prvotno politične avtomatizme, ki so si kasneje pot utrlji tudi v poročevalska besedila. Tudi jezikovna sredstva z glagolom »izraziti« (npr.: *izraziti upanje, izraziti pričakovanje, izraziti podporo ...*), ki so danes na radiu običajna in povsem avtomatizirana, so bila prvotno tipični diplomatski avtomatizmi. Novinarji so jih prevzeli od politikov, in ker so se v novinarskih besedilih v nekaterih primerih izkazali kot funkcionalna jezikovna sredstva, so se obdržali. Kljub temu menim, da bi bilo dobro njihovo uporabo omejiti in natančneje preučiti. Če lahko rečemo, da *zunanj minister Dimitrij Rupel upa*, da se bo nekaj zgodilo, ne vidim smisla v tem, da to oblikujemo v *zunanj minister Dimitrij Rupel je izrazil upanje*.

8.1.12 *Palestinski premier Ahmed Kurej je danes izrazil upanje, (podčrtala J. P.) da bo /.../*

(Radio Slovenija, RD, 16. 11. 2003)

Graf 8.1: Primerjava števila diplomatskih oz. političnih avtomatizmov v časniku Delo in poročilih RAS

Iz grafa 8.1 je razvidno, da so diplomatski avtomatizmi (v analiziranih besedilih) pogostejši v radijskem kot v časopisnem poročevalstvu.

č) AVTOMATIZIRANI KAZALNIKI BESEDILNEGA ZASUKA

V vesteh RAS se pojavljajo stavčni avtomatizmi, ki jih uvaja veznik »kot«, in imajo pogosto hkrati v vesti tudi vlogo besedilnega zasuka, kot je to v naslednjem primeru:

8.1.13 *Minister Potočnik je z zadovoljstvom ugotovil, da je država (Slovenija, op. p.) najboljše ocenjena med vsemi pristopnicami. 100-odstotne usklajenosti z Evropsko unijo na dan vstopa v povezavo po njegovem mnenju ne gre pričakovati. Kot je pred dnevi opozoril (podčrtala J. P.) že komisar za širitev Verheugen, so intenzivna nadaljnja prizadevanja za to v našem interesu /.../*

(Radio Slovenija, 1. pr., 18.00, 10. 11. 2003)

d) PRITEGOVALNI AVTOMATIZMI

V radijskem poročevalstvu seveda ni avtomatizmov *Podrobneje o tem na strani 4* ali *Več na strani 7*, so se pa tovrstni avtomatizmi prilagodili slušnemu prenosniku in so na radiu uporabljani v naslednjih oblikah: *Podrobneje v prihodnji oddaji*, *Podrobneje v nadaljevanju ...* Na radiu se povabilo, naj se poslušalec seznaní s podrobnostmi, sporoči npr. tudi tako (v besedilu je avtomatizem te vrste označen odebeljeno):

8.1.14 */.../ **O tem bomo poročali tudi v Radijskem dnevniku ob 19-ih**, ko bomo veliko pozornosti seveda namenili prvemu slovensko-hrvaškemu obračunu v sklopu nogometne operacije Portugalska.*

(Radio Slovenija, DIO, 15. 11. 2003)

e) DRUGI AVTOMATIZMI

- 8.1.15 *Spoštovane poslušalke, spoštovani poslušalci (avtomatiziran ogovorni frazeologem), med oddajo smo prejeli novico o tragični nesreči v Franciji. V ladjedelnici Saint-Nazaire je v delovni nesreči umrlo približno 10 ljudi, **podrobnosti pa še niso znane** /.../*

(Radio Slovenija, DIO, 15. 11. 2003)

Naštela sem 453 avtomatizmov tipa *podrobnosti še niso znane*. Gre za običajen poročevalski avtomatizem, ki ga ne moremo šteti za posebnost radijskega poročevalstva.

Našla sem še avtomatizem »dati zeleno luč« v smislu privoliti v kaj, ki pa se očitno pojavlja zelo redko, saj se je v analiziranem gradivu pojavil enkrat samkrat:

- 8.1.16 *LJUBLJANA: Državni zbor je noč po dvodnevem zasedanju končal obravnavo vseh 13-ih predlogov za začetek postopka za spremembo ustave. Večina jih ni dobila podpore, šestim med njimi pa so poslanci **dali zeleno luč**. Zdaj se bo začel temeljit postopek, ki bo v ustavni komisiji natančno opredelil, kakšne bodo morebitne ustavne spremembe.*

(Radio Slovenija, Ars, 22.00, 18. 11. 2003)

Zgornji avtomatizem je bil, ko se je pojavil prvič, aktualizem. Z večkratno uporabo pa se je avtomatiziral in prepričana sem, da ga poslušalci danes ne čutimo več kot aktualizem, saj se je ustalil v sporočanju med govorniki (novinarji) in poslušalci, tako da ne deluje kot nenavadno, temveč kot povsem običajno jezikovno sredstvo.

f) AVTOMATIZIRANI OBRAZCI

V celoti so avtomatizirani obrazci radijskih vesti in napovedi prispevkov (slednje štejem za posebno radijsko obliko, glej sliko 8.1), saj je tako glede na značilnosti radijskega medija večja verjetnost, da bo poslušalec sporočilo razumel.

NAPOVED:

Evropska unija je na seznam prednostnih nalog na področju prometa za obdobje do leta 2010, za katere bo namenila kar 62 milijard evrov, uvrstila posodobitev železniške proge med Ljubljano in Budimpešto, ne pa tudi izgradnje drugega tira proge Divača - Koper. Današnja odločitev še ni dokončna, saj bodo imeli zadnjo besedo voditelji Evropske unije na decembrskem vrhu v Bruslju.

Jože Bonča

ZD 261

DRUGI TIR - BONČA

Traja: 1.19

Zač.: V Ljubljani so razočarani.....

Izt.: ....tako, kot je že bil.

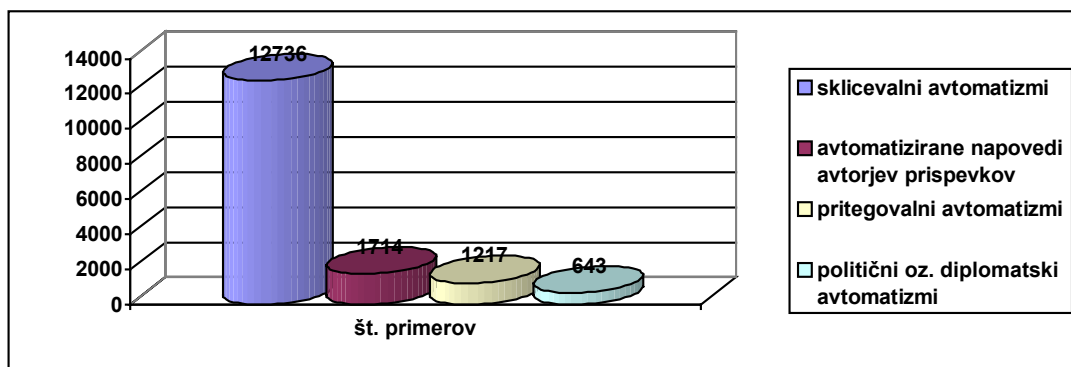
Slika 8.1: Scenarij napovedi v oddaji Zrcalo dneva, 11. 11. 2003

Čeprav so na obrobju poročevalstva, so dober zgled avtomatizmov radijska besedila osmrtnic. Zaznati je mogoče govorne odtenke pri branju teh obvestil (v tonskem poteku, govornem registru in hitrosti govora – brane so počasneje). Avtomatizirani so na primer obrazci z zaporedjem časovnih glagolskih oblik: preteklik – sedanjik – prihodnjik: *umrl je – do pogreba leži – pogreb bo* (Korošec, 1998: 17).

8.1.17 *Umrl je A. B. iz Ljubljane. Pogreb bo jutri ob 15-ih na ljubljanskih Žalah. Do pogreba bo ležal v tamkajšnji 4. mrliški vežici.*

(Radio Slovenija, 18. 12. 2003)

Ob koncu analize radijskih poročil ugotavljam, da so vesti brez avtomatizmov na Radiu Slovenija redke. Novinarji se jim ne izogibajo, temveč jih spretno uporabljajo, tako da poslušalcem novice sporočajo čim bolj učinkovito. Najpogosteje so uporabljeni sklicevalni avtomatizmi (naštela sem 12736 primerov), po pogostosti sledijo avtomatizirane napovedi avtorjev prispevkov (1714 primerov), pritegovalni avtomatizmi (1217 primerov) in politični oz. diplomatski avtomatizmi (643 primerov). Ostali tipi avtomatizmov so manj pogosti. (Glej graf 8.2.)

Graf 8.2: Najpogostejši tipi avtomatizmov v informativnih oddajah RAS od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004

Hkrati pa je tudi iz poročil (torej radijskih vesti in napovedi) vidno, da se jezik razvija in da mlajše generacije novinarjev iščejo nove možnosti podajanja vesti (poročila na Valu 202), izumljajo tudi nova jezikovna sredstva ali običajna in ustaljena uporabljajo v drugačnih vlogah:

8.1.18 /.../ **Kakšno besedo več bomo uspehu slovenskih športnikov namenili** v športnem popoldnevu na Valu 202 /.../

(Radio Slovenija, DIO, 14. 12. 2003)

8.1.19 /.../ **Kaže, da so ljubljanski svetniki zaenkrat za džamijo pripravljene prižgati zgolj rumeno luč** /.../

(Radio Slovenija, Val 202, 17.30, 23. 1. 2004)

Običajnejša ubeseditev v primeru 8.1.18 bi bila *Podrobneje o uspehu slovenskih športnikov*, v primeru 8.1.19 pa je želel avtor z izrazom *prižgati zgolj rumeno luč* povedati, da ljubljanski svetniki še niso glasovali za graditev džamije, toda nekaj upanja zanjo vendarle ostaja.

Tovrstni poskusi ne obrodijo vedno dobrih jezikovnih rešitev, po drugi strani pa brez določene mere domišljije, poguma in seveda znanja jezika ne bi bogatili z aktualizmi.

8.2 AKTUALIZMI¹⁸ V POROČILIH RADIA SLOVENIJA

Bistvo nasprotja med avtomatizmi in aktualizmi je v tem, da je avtomatizem pripravljen za uporabo več kot enkrat, aktualizem pa za enkratno uporabo, pri čemer velja določilo za avtomatizem brez izjeme.

V poročilih Radia Slovenija aktualizmov skorajda ni, kar je razumljivo, saj poročila niso zvrst, ki bi dopuščala krašenje vesti z aktualizmi. Izjema so športni prispevki, za katere je značilen poseben stil poročanja, vendar se v njih uporabljeni aktualizmi hitro avtomatizirajo. V letošnji zimi se je v športnih prispevkih informativnih oddaj pojavil aktualizem *Herminator*. Izraz je bil uporabljen za avstrijskega alpskega smučarja Hermanna Maierja, sestavljen pa je iz besed Hermann in Terminator (naslov filma, v katerem je glavno vlogo odigral avstrijski filmski igralec in zdajšnji guverner Kalifornije Arnold Schwarzeneger). Omenjeni aktualizem se je zaradi nizajočih se uspehov tega avstrijskega športnika hitro avtomatiziral.

V dnevnoinformativnih oddajah Radia Slovenija sem odkrila še en aktualizem, za katerega menim, da se ni avtomatiziral, saj sem ga zasledila samo enkrat:

8.2.1 *Spoštovane poslušalke, spoštovani poslušalci, med oddajo smo prejeli novico o tragični nesreči v Franciji. V ladjedelnici Saint-Nazaire je v delovni nesreči umrlo približno 10 ljudi, podrobnosti pa še niso znane. O tem bomo poročali tudi v Radijskem dnevniku ob 19-ih, ko bomo veliko pozornosti seveda namenili prvemu slovensko-hrvaškemu obračunu v sklopu **nogometne operacije Portugalska**.*

(Radio Slovenija, DIO, 15. 11. 2003)

Aktualizem *nogometna operacija Portugalska* je novinar uporabil v odpovedniku oddaje Dogodki in odmevi, in sicer za evropsko prvenstvo v nogometu na Portugalskem in poudaril pomen tega športnega dogodka za slovenske nogometne navdušence.

---

¹⁸ Korošec (1998: 14) poudarja, da je razmerje oziroma nasprotje, značilno za stilni status poročevalskih besedil, torej avtomatizmi: aktualizmi veliko bolj izrazito od nasprotja med stilno nevtralnimi in stilno zaznamovanimi, poleg tega je nasprotje med avtomatizacijo in aktualizacijo mogoče samo v poročevalskih besedilih. Aktualizacija v poročevalstvu ni zgolj formalni govorniški okrasek. Pomeni predvsem »odmik od neposredne označbe predmeta govora, tako da z njo tvorec dejansko posega v spoznano in na novo poimenovano resničnost, s tem pa je aktualizacija sredstvo, s katerim tvorec išče pot k naslovniku, navezuje stik z njegovim izkustvenim svetom, da bi sprožil njegovo razumsko in čustveno dejavnost. Zato spada razmerje avtomatizacija – aktualizacija v enako polarizacijsko razmerje kot navzočnost - nenavzočnost tvorca v besedilu, hkrati pa tudi vključenost – ne vključenost naslovnika (aktualizacija ga vključuje, avtomatizacija pa ne)« (Korošec, 1998: 17).

Aktualizmi so sicer dobrodošli v t. i. žlahtnih novinarskih zvrsteh, npr. v komentarjih in reportažah, v obravnavanih besedilih pa se ne pojavljajo (ali zelo redko), kar je skladno s pravili radijskega poročanja, in zato pričakovano.

8.3 O ODPRAVI PONOVIČEV

Na radiu so pogosta preimenovanja, npr. namesto Slovenija → dežela na sončni strani Alp, namesto Japonska → dežela vzhajajočega sonca, namesto Nizozemska → dežela tulipanov ... Korošec (1998: 174) ta stilni postopek imenuje odprava ponovitev. Po njegovem je posledica odprave ponovitev ponovitveni izraz z obveznim kazalnim zaimkom (npr. ta sosednja država), ki pa ni potreben, kadar je 'univerzum držav' perifraziran kot ena enota: Japonska → dežela vzhajajočega sonca.

8.3.1 *Po večerajšnji razsodbi pritožnega organa Svetovne trgovinske organizacije, da je enostransko povišanje carinskih dajatev, ki so ga Združene države Amerike marca lani uvedle za jeklarske izdelke iz tujine, v nasprotju s pravili Svetovne trgovinske organizacije, je Evropska unija že napovedala povračilne ukrepe, če Washington ne bo preklical spornih carin.*

(Radio Slovenija, Val 202, 11. 11. 2003, 17.30)

Združene države Amerike → Washington

V tem primeru gre za metonimijo oziroma preimenovanje v funkciji odprave ponovitev. Metonimija pa je nadomestitev običajne poimenovalne besede s kakšno drugo, ki pa je s poimenovanim predmetom v realni, objektivni zvezi (Kmecl, 1983: 109). V našem primeru je glavno mesto uporabljeno namesto države, torej del namesto celote.

- 8.3.2 *Mednarodna teroristična mreža Al-Kaida bi lahko izrabila proteste proti ameriškemu predsedniku Georgeu Bushu med njegovim obiskom v Veliki Britaniji. Tako piše današnja številka britanskega časnika Times. Bush se bo na Otoku mudil od 18. do 21. novembra /.../*

(Radio Slovenija, 1. pr., 12. 11. 2003, 11.00)

Velika Britanija → Otok

Izraz 'Otok' lahko zaradi pogostega in (tudi pri poslušalcih) dokaj ustaljenega nadomestnega poimenovanja za Veliko Britanijo imenujemo publicizem. V zgornji vesti nastopa v funkciji odprave ponovitev.

- 8.3.3 *Evropska unija je danes izrazila zaskrbljenost zaradi razpleta nedeljskih predsedniških volitev v Srbiji. Po mnenju Bruslja rezultati volitev kažejo /.../*

(Radio Slovenija, ZD, 17. 11. 2003)

Evropska unija → Bruselj

'Bruselj' je metonimija za Evropsko unijo in je bila v radijskem poročevalstvu uporabljena z namenom odprave ponovitev.

Korošec (1998: 18) sicer pravi, da so odprave ponovitev največkrat izraziti aktualizmi in da se razumejo kot lepotni pojav, vendar menim, da so v zadnjih letih zgornji ponovitveni izrazi postali nezaznamovani. V radijskem poročevalstvu so se ustalili, utrdili so se v sporočanju med tvorci besedil in naslovniki in imajo v tem procesu sporočanja posebno vlogo – odpravo ponovitev.

8.4 UPORABA AVTOMATIZMOV IN AKTUALIZMOV

Avtomatizmi niso rezultat pomanjkanja besednega zaklada piscev radijskih vesti in poročil. Na radiu imajo pomembno vlogo, saj poslušalcem, ki so teh jezikovnih sredstev vajeni, pomagajo razumeti sporočilo. Za razlikovalno prvino radijskega poročevalstva v primerjavi s časopisnim štejem avtomatizirane napovedi avtorjev prispevkov (avtor prispevka je v radiu bolj poudarjen kot v časopisu) in pritegovalne avtomatizme (na radiu so se izoblikovali drugačni avtomatizmi te vrste: *O tem podrobneje, O temi X v nadaljevanju, O temi X v naših prihodnjih informativnih oddajah*). Ob tem je nujno poudariti, da je uporaba avtomatizmov in ¹⁹aktualizmov priporočljiva le, če imajo v besedilu posebno funkcijo. Avtomatizem »*Kot poroča agencija*

¹⁹ Aktualizmi so v poročevalnih besedilih redki, običajnejši so v presojevalnih, kar je skladno s pravili novinarskega sporočanja.

Reuters ...« je smiselno vključiti v vest v primeru, ko je pomemben vir informacije oziroma kadar novinar ne more preveriti resničnosti dogodka, o katerem poroča. Na podlagi vedenja, katera agencija poroča, se lahko poslušalec tudi sam odloči, ali bo vesti verjel ali jo bo zaradi morebitnega slabega ugleda tiskovne agencije vzel z rezervo. Navajanje agencije, po kateri smo novico povzeli, v vsaki vesti ni smiselno niti prijetno za poslušanje. Če novinar avtomatizme prepogosto uporablja (zlorablja), izgubijo svojo prvotno uporabno funkcijo in postanejo zgolj obrabljene fraze ali odvečna mašila.

Pri avtomatizmu vrste *»Iz dobro obveščenih krogov smo izvedeli ...*« je potrebna posebna previdnost. Novinar naj ta avtomatizem uvrsti v besedilo le, če je informacija resnično prišla iz dobro obveščenih krogov. Še bolje se je tej frazi izogniti (če je mogoče). Prišla je namreč na slab glas, in sicer zaradi zlorabe novinarjev, ki so jo uporabili vsakič, ko so (pod geslom "No news is bad news.") na vsak način želeli objaviti informacijo, ki jim je prišla na ušesa, niso pa je mogli ali želeli preveriti. *»Iz dobro obveščenih krogov ...*« oziroma *»Iz krogov blizu vlade smo izvedeli ...*« sta torej avtomatizma, ki sta postala znamenje, da gre zgolj za govorice in ne za resno, resnično in pomembno informacijo.

Opazila sem tudi poskuse izumljanja novih jezikovnih sredstev z namenom nadomeščanja ustaljenih avtomatizmov. Ta pojav je prisoten predvsem v vesteh novinarjev – začetnikov, ki jih avtomatizmi očitno motijo oziroma niso dovolj poučeni o njihovi funkcionalnosti. Najbolj opazno je izogibanje sklicevalnemu avtomatizmu *»kot smo že poročali*« in njegovo nadomeščanje s *»sicer*«.

9. NASLOVI V RADIJSKEM POROČEVALSTVU

Prav je, da predmet analize tega poglavja uvodoma opredelim. Iz preučenega sklepam, da je *radijski naslov iz ene ali več besed sestavljeno stavčno ali nestavčno sporočilo, večinoma samostalniško, ki poimenuje, napoveduje in priteguje, vsebinsko pa se nanaša na eno ali več radijskih besedil.*

Osrednje informativne oddaje na Radiu Slovenija (Prva jutranja kronika, Druga jutranja kronika, Danes do trinajstih, Dogodki in odmevi, Radijski dnevnik, Zrcalo dneva) se začnejo z napovednikom. Primer:

9.1 - *Slovenija s stališči do hrvaške jurisdikcije v Jadranu seznanila Združene narode*

---

*F-11*²⁰

- *Američani v strahu pred terorističnimi napadi zaprli predstavništva v Savdski Arabiji*

F-11

- *Na Dunaju slovensko ravnanje z radioaktivnimi odpadki ocenjeno kot ugodno*

F-11

- *Začetek LIFFA s Cvitkovičevim Srce je kos mesa in Pevčevim Pod njenim oknom*

F-11

- *Kristalna mikrofona Marii Rosi Lojk Francesconi in Nataši Dolenc*

F-11

- *Rajmond Debevec tretji na evropskem prvenstvu z zračno puško; Cimirotič za tekmo proti Hrvatom dokončno odpisan*

F-10

- *Pretežno oblačno bo, predvsem na zahodu padavine, v hribih kot sneg*

F-12

- *Oddajo vodi Dušan Milič*

(Radio Slovenija, 2JK, 8. 11. 2003)

Napovednik je sestavljen iz naslovov posameznih prispevkov, ki jih želita urednik oz. voditelj oddaje izpostaviti, ker menita, da izstopajo po pomembnosti in si zato zaslužijo posebno pozornost. Ti naslovi so predvsem samostalniški, izpust pa nastopa tukaj zaradi potrebe po kratkosti poročanja. Napovedovalec naslove bere hitro in odločno (tako jih izpostavi), med posameznimi so glasbena ločila. Vloga napovednika je opozoriti na začetek informativne oddaje in na pomembnejše prispevke ter pridobiti poslušalčevo pozornost.

Zgornji napovednik Druge jutranje kronike je primer dobrega napovednika, ima pa eno slabost. V radijskem poročanju se kratice izgovarjajo. Namesto *Začetek LIFFA s Cvitkovičevim Srce je kos mesa in Pevčevim Pod njenim oknom*, menim, da bi bilo boljše *Začetek Ljubljanskega mednarodnega filmskega festivala s Cvitkovičevim Srce je kos mesa in Pevčevim Pod njenim oknom*. To »slabost« je mogoče tudi opravičiti – nekateri menijo, da razvez kratice v zgornjem primeru ni nujen, saj je kratica lahko izgovorljiva, in se je zato s pogosto uporabo spremenila v kratično ime.

---

²⁰ F-10, F-11 in F-12 so vmesna glasbena ločila, v radijskem žargonu so imenovana 'jingle'.

9.1 VRSTE NASLOVOV V POROČILIH RADIA SLOVENIJA

Naslove analiziram na osnovi Koroščeve (1998) teorije naslovov. Ugotavljam, da se v obravnavanih besedilih pojavljajo naslednje vrste naslovov.

a) področni nadnaslovi

Korošec (1998) pravi, da nadnaslov napoveduje vsebinsko področje z občnim imenom, ki v predmetnem in pojmovnem svetu zajema širši krog od besed velikega naslova. Nadnaslov je praviloma krajši od naslova. V to skupino sodi naslednji primer:

- 9.1.1   -**Kultura**: *Letošnja Betettova nagrada sopranistki Ani Pucar Jerič*
(Radio Slovenija, 2JK, 13. 11. 2003)

b) zemljepisnopodročni naslovi

Korošec (1998) ima kategorijo zemljepisnopodročni nadnaslov. Primera, ki bi ustrezal tej Koroščevi opredelitvi, v izbranem gradivu nisem našla. Menim pa, da lahko naslednje primere uvrstim v posebno skupino, ki jo imenujem zemljepisnopodročni naslov, in sicer zato, ker naslove začenjajo zemljepisna imena, na katere se nanaša vsebina naslova v nadaljevanju.

- 9.1.2   -**Na Dunaju** *slovensko ravnanje z radioaktivnimi odpadki ocenjeno kot ugodno*
(Radio Slovenija, 2JK, 8. 11. 2003)
- 9.1.3   -**Na Primorskem** *bo pretežno oblačno, drugod precej jasno*
(Radio Slovenija, 2JK, 19. 12. 2003)
- 9.1.4   -**Riad** *že drugič letos prizorišče terorističnega zločina*
(Radio Slovenija, DIO, 9. 11. 2003)
- 9.1.5   -**V Nemčiji** *spominske slovesnosti*
(Radio Slovenija, DIO, 9. 11. 2003)
- 9.1.6   -**V Iraku** *se vrstijo napadi na ameriške cilje*
(Radio Slovenija, ZD, 11. 11. 2003)
- 9.1.7   -**V Celju** *odprli novo veliko poslovno-trgovsko podjetje*
(Radio Slovenija, 1JK, 12. 11. 2003)

c) klicajni in vprašajni naslovi

Glede na končna ločila se ti dve vrsti naslovov največkrat pojavljata.

- 9.1.8   -*Rajmond Debevec tretji na evropskem prvenstvu z zračno puško!*
(Radio Slovenija, 2JK, 8. 11. 2003)
- 9.1.9   -*Bo slovo od Bežigrada za naše nogometaše hkrati vstopnica za Portugalsko?*
(Radio Slovenija, 2JK, 19. 11. 2003)
- 9.1.10   -*So naši patologi res za kar 200 odstotkov preobremenjeni?*
(Radio Slovenija, DIO, 9. 11. 2003)

Vprašajni naslovi so pogostejši od klicajnih.

- **neglagolski vprašajni naslovi**

- 9.1.11   *Drugi železniški tir Koper – Divača kdaj drugič?*
(Radio Slovenija, 1JK, 12. 11. 2003)

- **glagolski vprašajni naslovi**

- 9.1.12   *Bo slovo od Bežigrada za naše nogometaše hkrati vstopnica za Portugalsko?*
(Radio Slovenija, 2JK, 19. 11. 2003)
- 9.1.13   *So naši patologi res za kar 200 odstotkov preobremenjeni?*
(Radio Slovenija, DIO, 9. 11. 2003)

Vprašajni naslovi so interpunkcijski naslovi z najvišjo stopnjo opaznosti (tudi na radiu), saj jih govorniki običajno preberejo z naraščajočo intonacijo.

č) naslovi kot citatni nastop (narekovajni naslovi)

Narekovaji v narekovajnih naslovih poslušalcem niso vidni, vplivajo le na slušno podobo in so kot ločila pomembni zgolj za bralca naslova – narekujejo mu, kako naj naslov prebere.

V teh naslovih niso uporabljene novinarjeve besede, temveč avtor naslova dobesedno citira nekoga drugega, ki je po novinarski presoji povedal nekaj pomembnega, nenavadnega, neumnega ...

- 9.1.14   -*Minister Potočnik: »Nadaljnje priprave na članstvo v Uniji predvsem v našem interesu.«*
(Radio Slovenija, RD, 10. 10. 2003)

- 9.1.15 -*Kwasniewski: »Članstvo v Uniji je najboljša naložba za prihodnost!«*
(Radio Slovenija, D13, 14. 11. 2003)

To je hkrati tudi (glagolski) klicajni naslov, saj ima končno ločilo klicaj.

- 9.1.16 -*El Baradei: »Iran kršil dogovor o neširjenju jedrskega orožja.«*
(Radio Slovenija, D13, 20. 11. 2003)

d) panaslovi

Panaslovi so naslovi znotraj rubrik s praviloma najmanjšimi poročevalskimi besedili, vestmi, kratkimi vestmi. Od definicijskih prvin naslova ohranjajo samo še grafično: poleg navpičnega odmika ločujejo vest od vesti samo grafično poudarjena zemljepisna lastna imena, ki dajejo podatek samo o viru oz. kraju dogodka v besedilu, o vsebini vesti pa ni v naslovu nobenega podatka več (Korošec, 1998: 98).

- 9.1.17 **BRUSELJ:** *Evropska komisija bo danes sprejela tako imenovan hitri seznam /.../*
(Radio Slovenija, Ars, 10.00, 11. 11. 2003)

- 9.1.18 **VADUZ:** *Norveška, Islandija in Liechtenstein bodo danes kot /.../*
(Radio Slovenija, Ars, 10.00, 11. 11. 2003)

- 9.1.19 **MOSKVA:** *Tamkajšnje sodišče bo danes odločilo o podaljšanju pripora /.../*
(Radio Slovenija, Ars, 10.00, 11. 11. 2003)

Panaslovi so na Radiu Slovenija drugi po pogostosti (pojavljajo se v 31,42 odstotka vseh primerov). Odstotek teh naslovov je takšen, ker se vse vesti v poročilih Programa Ars začnejo s panaslovom.

e) rubrični naslov: *Črna kronika, Kultura, Šport, Vremenska napoved*

Rubrični naslov je naslov več besedil, ne zgolj enega samega. V rubriki Črna kronika je npr. objavljena vest o prometnih nesrečah v preteklem koncu tedna, vest o delovni nesreči in vest o goljufiji v nekem podjetju. Med radijskimi naslovi so rubrični najpogostejši (pojavljajo se v 40,21 odstotka vseh naslovov).

Pri rubričnem naslovu, ki zajema napoved vremena in temperature, sem opazila nedoslednosti. Nekateri govorci rubriko naslavljajo *Vremenska napoved*, drugi *Napoved vremena*, tretji *Podatki o vremenu Agencije Republike Slovenije za okolje*, *Urada za meteorologijo* ali *Podatki Agencije Republike Slovenije za okolje o vremenu*. Menim, da bi bilo treba naslov te rubrike poenotiti, saj je del vsakih poročil.

f) posledični naslovi

To so naslovi, kjer je med enotama na obeh straneh dvopičja jasno razvidno razmerje posledičnosti.

9.1.20 *Napad na sinagogi v Carigradu: najmanj 24 mrtvih, več kot 140 ranjenih*

(Radio Slovenija, DIO, 15. 11. 2003)

g) izidni naslovi

V tovrstnih naslovi nastopa neskladenjsko dvopičje. Gre za naslove, ki sporočajo izide športnih tekem, vsebujejo pa samo imeni moštev ter enega ali več številčnih podatkov o izidu iger ali delov iger (Korošec, 1998). Primera izidnega naslova (npr. Monaco : Deportivo 3 : 1) v izbranem gradivu ni bilo. V napovedniku Radijskega dnevnika je bil uporabljen stilno boljši naslov, ki je suhoparne številke spremenil v opis:

9.1.21 *Remi prulskih rokometašev s Partizanom*

(Radio Slovenija, RD, 16. 11. 2003)

h) zvezni naslovi

Ti naslovi (kjer pomišljaj nakazuje zvezo dveh enot, ki sta praviloma lastni imeni, zveza pa se nanaša na okoliščino, da se nosilca imen srečata, se pogovarjata kot politika, diplomata) so pogostejši v časopisnem poročevalstvu (npr. Srečanje Rupel – Sanader). V radijskih napovednikih jih nisem zasledila, kar me je presenetilo, saj sem pričakovala, da bo primerov zveznih naslovov kar nekaj.

i) enodelni neglagolski stavki kot naslovi

9.1.22 *Socialni partnerji za čim hitrejšo uvedbo evra*

(Radio Slovenija, ZD, 11. 11. 2003)

Zgornji primer ponazarja tudi **izpust vezi**. Vez je glagol *biti* ob samostalniškem, pridevniškem in povedkovniškem povedkovem določilu.

9.1.23 *Poljski predsednik na obisku v Sloveniji*

(Radio Slovenija, 2JK, 13. 11. 2003)

V zgornjem primeru gre za izpust glagola »biti« v pomenu »nahajati se«.

9.1.24 *Zastrupitev postojnskih tabornikov s plinom*

(Radio Slovenija, DIO, 15. 11. 2003)

9.1.25 *Številne prireditve ob današnjem dnevu slovenskih knjižnic*

(Radio Slovenija, D13, 20. 11. 2003)

j) **glagolski naslovi**

9.1.26 *Hrvaška vlada utegne danes odločiti o arbitraži s Slovenijo*

(Radio Slovenija, 2JK, 13. 11. 2003)

9.1.27 *Državni zbor potrdil začetek spreminjanja ustave na področju regionalizacije*

(Radio Slovenija, 1JK, 18. 11. 2003)

9.1.28 *Bush prihaja na obisk v Veliko Britanijo, napovedani protesti*

(Radio Slovenija, 1JK, 18. 11. 2003)

9.1.29 *Povsod se bo zjasnilo, temperature od 6 do 11 stopinj*

(Radio Slovenija, 1JK, 18. 11. 2003)

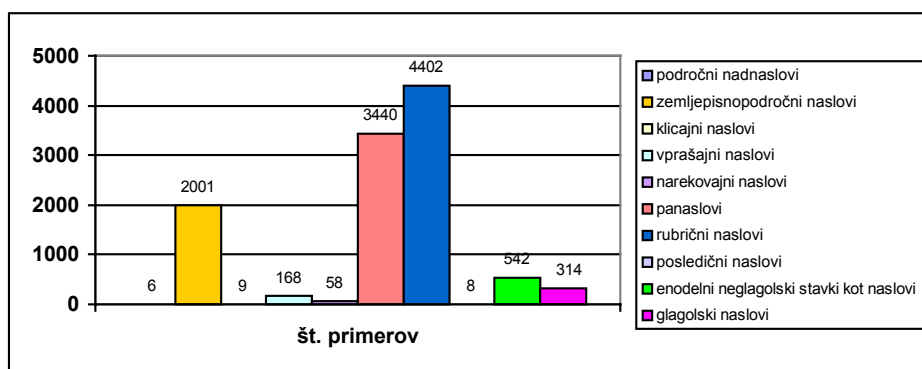
9.1.30 *Državni zbor naložil ustavni komisiji veliko dela*

(Radio Slovenija, 2JK, 19. 11. 2003)

V zgornjem primeru gre tudi za **izpust pomožnika *biti*** (izpušča se pomožnik kot morfem za izražanje časovnosti ob opisnih deležnikih na –l). Gre predvsem za poročanje o preteklih dogodkih.

9.1.31 *Jožeta Leniča čaka še zadnja ovira za vodenje Zavarovalnice Triglav*

(Radio Slovenija, 2JK, 19. 11. 2003)

Graf 9.1: Pogostost radijskih naslovov v informativnih oddajah RAS (št. vseh primerov 10948) od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004

Kot kaže graf 9.1, so najpogostejši naslovi v informativnih oddajah RAS rubrični naslovi (40,21 %), po pogostosti sledijo panaslovi (31,42 %), zemljepisnopodročni naslovi (18,28 %), enodelni neglagolski stavki kot naslovi (4,95 %), glagolski naslovi (2,87 %), vprašajni naslovi (1,53 %), narekovajni naslovi oz. naslovi kot citatni nastopi (0,53 %), klicajni naslovi (0,08 %), posledični naslovi (0,07 %) in področni nadnaslovi (0,05 %). Iz tega je tudi razvidno, da v informativnih oddajah RAS prevladujejo ²¹samostalniški naslovi (samostalniška odnosnica z enim ali več pridevniških prilastkov: *Nespremenjene cene naftnih derivatov*; samostalnik s predložno samostalniško zvezo: *Pogoste smrti v Lenartu*; samostalniška odnosnica z desnim samostalniškim prilastkom v katerikoli brezpredložni rabi: *Kongres Slovenske ljudske stranke*; predložna zveza: *V Koprju prodaja stanovanj*; priredno zložena samostalniška fraza: *Vreme in ceste*; samostalnik: *Poročila*). Večina rubričnih naslovov, ki so najpogostejši, in vsi panaslovi, drugi po pogostosti, so namreč samostalniški.

Po opravljeni analizi naslovov v informativnih oddajah Radia Slovenija sem prišla do zaključka, da se v časopisnem poročevalstvu (glede na primerjavo s Koroščevo analizo, 1998) pojavljajo stilno pestrejši naslovi. Pri radijskih naslovih nisem zasledila vseh tistih naslovov, ki jih je odkril Korošec (1998). Sklepam, da je rezultat takšen tudi zato, ker je radio slušni prenosnik in je v njem močno zasidrana zahteva po kratkosti, tudi kratkosti naslovov. Dolgi naslovov v radijskem sporočanju skoraj ni (izjema je naslov *Podatki Agencije Republike Slovenije za okolje, Urada za meteorologijo o vremenu*), avtorji radijskih naslovov težijo h kratkosti, s čim manj besedami želijo povedati čim več. Poleg tega je nekatera ločila (dvopičje, tropičje) težje pretvoriti v govor, kot denimo vprašaj. Iz tega, da so v radijskem sporočanju naslovi manj pestri, sklepam, da so bolj avtomatizirani. Tudi njihova vloga je delno drugačna. Časopisni naslovi imajo ali poimenovalno-informativno, ali informativno-stališčno, ali pozivno-pridobivalno funkcijo (Korošec, 1998). Naslovi so že na prvi pogled najopaznejša sestavina časopisa (Kalin Golob, 2003: 170), zato sklepam, da je v ospredju njihova pridobivalna funkcija. Tudi za radijske naslove sem pred analizo menila, da primarno nastopajo v pridobivalni, pritegovalni funkciji. Preštevanje naslovov pa je pokazalo, da je pri radijskih naslovih prevladujoča poimenovalno-informativno- napovedovalna funkcija, pozivno-pridobivalna funkcija je drugotna. Naslovi v informativnih oddajah RAS služijo tudi kot povabilo k

---

²¹ Pri analizi samostalniških naslovov sem se oprla na Kalin Golob (2003: 170–200).

---

poslušanju, vendar je njihova prvotna vloga poimenovalno-informativno-napovedovalna. Tako sklepam, ker so prevladujoči rubrični naslovi in panaslovi.

III JEZIKOVNA KULTURA

10. GOVORNA KULTURA

Jezik je bil najprej govorjen. Pisava je bila tista, ki je pomembno vplivala na spremembe jezikovnega izraza in s tem tudi mišljenja. Z nastankom pisnega jezika in predvsem z nastankom tiskane knjige je prišlo do obrnjene situacije. Pisni jezik se je začel brati in v končni fazi (v neki obliki) govoriti. Vendar se je v naslednji fazi zopet začel uveljavljati govorni jezik, predvsem zaradi govornih medijev in telefonije. Na povečan vpliv govornega jezika pa kaže tudi vse večji prodor komunikacijske teorije v jezikoslovju. Razlika med pisnim in govornim jezikom kljub vsemu prav gotovo ni tako velika, da bi lahko govorili o dveh jezikih (Tivadar, 1998: 17).

Čeprav je bil jezik najprej govorjen in bi zato morda kdo sklepal, da govorno obliko bolje obvladamo, je znanje o zborni izreki slovenskega jezika zelo šibko. Čeprav naj bi se zborne izreke učili najprej v osnovni šoli in nato v srednjih šolah ter na fakultetah, so učitelji, ki znajo pravilno naglaševati vsaj besedišče svojega področja, redki. Neredko se tako primeri, da že v osnovni šoli utrdimo nepravilne oblike, kot so Kêrsnik, Váleńtin, Kósovel, zêmljepis ... Podobno (napačno) naglaševanje je mogoče slišati tudi v medijih, v parlamentu, v cerkvi in v drugih javnih prostorih. Pravilna zborna izreka nam zato pogosto zveni tuje, nenavadno, celo napačno. Poslušalce, ki so pozorni na to, kakšen jezik se uporablja na nacionalnem radiu, večkrat najbolj motijo pravilno naglašene besede. Zmoti jih npr. deležnik na *–l se je poródil nov verz*, izgovarjava številke *dve* namesto nepravilne *dva*, izgovarjanje nekaterih polglasnikov čutijo kot ljubljansčino, motijo jih pravila prevzemanja iz tujih jezikov ... Vse to je morda tudi kazalnik razvoja jezika. Hkrati pa ugotavljam, da se je slovenske zborne izreke težko naučiti. Ne zato, ker bi bila nenaučljiva, temveč predvsem zato, ker na žalost nima vsak možnosti in priložnosti, da bi se jo lahko naučil. O zborni izreki se lahko podučimo na redkih fakultetah in fonetikov za slovenski jezik je malo (poznavalci pravijo, da jih je vseh skupaj mogoče petnajst). Slovensko zborna izreko zato obvladajo le redki: poleg redkih slovenistov nekateri radijski govorci in igralci.

10.1 KNJIŽNI JEZIK

Knjižni jezik je najvišja in najbolj uzaveščena zvrst slovenskega jezika. Govorno in pisno ga gojimo kot vsenarodno sredstvo sporočanja, zato ima narodnozdrževalno in narodnopredstavno vlogo. Norma današnjega knjižnega jezika je zajeta v glasovju, pisavi, oblikah, zvezah in besedju ter predpisana za rabo v besedilih vseh knjižnih funkcijskih zvrsti (Toporišič, 1995: 48).

10.2 KNJIŽNA ZBORNA ZVRST

Knjižna zborna zvrst, zlasti njena pisna in bralna podoba, je namenjena predvsem za tiskana besedila vseh vrst, pa tudi za javno ustno sporočanje (za predavanja in šolski pouk, slovesnejši govor, pridigo, radijsko in televizijsko sporočanje, nekatere vrste dramatike in recitacij); žive prvine v zbornosti lahko spremljajo tudi prvine knjižnojezikovnega izročila (Toporišič, 1995: 48).

10.3 KNJIŽNA POGOVORNA ZVRST OZ. KNJIŽNA GOVORICA

Za knjižno pogovorno zvrst je značilno tvorjenje besedila v navzočnosti naslovnika; taka so predavanja in konference v manjšem krogu, intervjuji in okrogle mize na radiu in televiziji, uradovanje s strankami, razpravljanje na sejah ali sestankih, lahko tudi zasebni pogovori; uporablja se tudi v nekaterih vrstah dramatike in filma. V tej zvrsti so načeloma samo žive jezikovne prvine, pogosteje se v njej uveljavljajo značilnosti vsakdanjega pogovarjalnega jezika (Toporišič, 1995: 48).

10.4 GOVORJENA BESEDA

Monika Kalin Golob (2001: 64) je zapisala: *»Smo v dobi govorjene besede. Žal nanjo nismo dobro pripravljani. Govorjenje ni glasno branje, je oblikovanje sporočil, ki se jim običajno ne sme videti, da so naučena na pamet, četudi to so. Večinoma pa je govorjenje popolnoma nepripravljeno, v trenutku se moramo odzvati sogovorniku, toda prav ta trenutek je lahko usoden: ali bomo iz sebe spustili neizoblikovano, nekultivirano, morda celo neumno sporočilo ali pa bomo vedno in še tako nepripravljani izrekli prav tisto pravo ter zablesteli z odgovorom«.*

Kalin Golobova (2001) poudarja, da ni pomembno samo, kaj povemo, ampak predvsem, kako kaj povemo. Pri tem ni dovolj poznavanje retoričnih pravil, temveč spoštovanje sogovornika in

splošnokulturnih ter predvsem jezikovnih pravil, kamor sodijo pravorečje, glasoslovje in stavčna fonetika.

Pri govorjenju imamo na voljo dve različici: knjižni (zborni) jezik in knjižno govornico²². Govorjeni knjižni jezik se uporablja, kadar smo vnaprej pripravljeni. V takšnih primerih imamo večinoma pisno predlogo (gre za branje zapisanega ali recitiranje). Poklicni uporabniki knjižnega jezika bi morali zborni jezik obvladati v obeh različicah, pisni in govorni. Žal to ni tako. Neznanje knjižnega jezika ni znamenje osebnega stila, ampak neznanje (Kalin Golob, 2001: 66).

»Knjižna govornica je še vedno kultiviran knjižni jezik, ki izključuje neknjižne prvine (npr. narečno naglaševanje, besedišče, oblikoslovje), ker pa ubesedujemo sproti, spontano, brez vnaprej pripravljene besedila, v nekaterih prvinah odstopa od stroge zborne norme« (Kalin Golob, 2001: 67). Najbolj značilna za knjižno govornico je izguba nenaglašene *i* (npr. v nedoločniku: *povedat*), raba *če* namesto zbornega *ali* v odvisnikih (*ne vem, če bo prišla*), raba pritrdilnice *ja* namesto *da*, pri dvojnica pogosteje uporabljamo krajše oblike: *spet* (zopet), *zdaj* (sedaj), *shlapeti* (izhlapeti). Posebnosti skladnje pri knjižni govornici so izpusti, vrivki, besedni red, vključevanje mimike (Kalin Golob, 2001).

V programskih načelih francoskega, nemškega, italijanskega in angleškega radia je že v uvodnih besedah zapisano, da je na radiu samo po sebi umevno, da je skrb za brezhiben jezik prva in da mora biti jezik na radiu prej kot karkoli drugega v vsaki oddaji prvovrsten. Ob poslušanju govorcev slovenskih medijev imam občutek, da je jezikovna skrb postranska zadeva. Uredniki, ki takšno stanje dopuščajo, pa pravijo, da sklon nekega samostalnika ni pomemben, glavno je menda, da poslušalec sporočilo razume.

Nadvse pomembno za vse, še posebej pa za radijske novinarje je, da poznajo slovenski knjižni jezik in govorno kulturo. Ker je jezik tisto slišno obrazilo, ki pošilja govorna sporočila v ušesa domačim in tujim poslušalcem, so na nacionalnem radiu jeziku že od samega začetka posvečali veliko pozornosti. »Govor je menda najbolj izdajalsko početje človeka. Posebej to velja za radio, saj poslušalci govorca ne vidijo in jim o pripovedujočem ostane kot vtis samo glas. Govornik, zato bodi v svojem govorjenju simpatičen, ravno prav hiter, razločen in jasen ...« (Brojan, 1999: 50). To so besede Franceta Koblarja, ki jih je sredi tridesetih let prejšnjega stoletja kot jezikoslovec namenil vsem, ki so se lotili govorjenja na radiu.

---

²² Knjižna govornica je drugo poimenovanje za knjižno pogovorno zvrst.

Kulturno osveščen govorec se izogiba mašil (vsako jezikovno sredstvo, ki ga v svojem govoru uporabljamo brez prave potrebe, ne vpliva na njegovo sporočilno, prepričevalno, pridobivalno, argumentativno ali estetsko raven), saj so moteča. Mašila ponavadi izgovarjamo, medtem ko razmišljamo, kaj naj rečemo, kako naj odgovorimo na vprašanje. Najpogostejša mašila so: *Naj povem, da ...; Treba je reči, da ...; Moram povedati ...; Bom rekel, da ...; Povejte, ...* (sledi novinarjevo vprašanje); *Poglejte, ...* (sledi novinarjevo vprašanje) ... Najbolj moteči so gotovo ponavljajoči se polglasniki *eee ... e ... eee*, ki jih uporabljajo nepripravljeni in nevešči govorniki. Obstajajo tudi besede, ki jih posamezniki ponavljajo v vsaki povedi ali celo večkrat v eni povedi. To so osebna mašila. Med najpogostejšimi so: *torej, pravzaprav, a ne, vsekakor, prav*. Tudi teh mašil se je treba odvaditi ali pa se jim vsaj skušati izogniti (Kalin Golob, 2001).

Radijski novinarji in napovedovalci morajo znati izgovarjati tudi prevzete in tuje besede. Slovenski pravopis določa izgovarjavo prevzetih besed z glasovi in naglasom slovenskega knjižnega jezika. Torej je napačno tuja imena in priimke ali druga tuja poimenovanja izgovarjati po tuje. Svoje izobrazbenosti in obvladovanja tujih jezikov ni priporočljivo kazati pri branju poročil. SP naroča, da moramo vse tuje izgovarjati z 29 fonemi slovenskega knjižnega jezika, in sicer: tuje glasove zamenjujemo z najbližjimi slovenskimi knjižnimi; naglašeni samoglasniki so načeloma dolgi, naglašena *e* in *o* sta praviloma ozka (ne glede na to, kako se izgovarjata v izvornem jeziku), vedno pa je *e* širok pred *j* in *r* ter *o* širok pred *v*; polglasnik sprejememo kot takle, če je v slovenščini neobstoje (zato v slovenščini npr. v imenovalniku izgovor s polglasnikom, saj je roditelj *minhna* in ne *minhena*), nasprotno temu Schröder [šréder] (roditelj [šréderja]) ali npr. z *o*: Clinton, Clintona (čeprav je v angleščini *o* izgovorjen kot polglasnik, se v slovenščini ohrani, ker je obstoje, tj. v roditelju je *o*: [klintona], ne pa [*klintna]). Washington izgovorimo s slovenskim zobnoustničnim *v*-jem (in brez polglasnika z *o*) kot [vašington], [vašingtona], ne pa po ameriško s polglasnikom in ustničnoustničnim *u*, [*uošingtn, *uošingtna], ki ga v slovenščini izgovarjamo na koncu besede (npr. v pridevniku *siv*). »Temeljno pravilo je torej: tuje izgovarjamo podomačeno, če ne vemo, kako se to stori, pogledamo v pravopis« (Kalin Golob, 2001: 77). Napovedovalci poleg Slovenskega pravopisa uporabljajo še SSKJ, Dudnov in Longmanov izgovorni slovar, Leksikon krajevnih imen in druge podobne priročnike ter slovarje.

Kalinova opozarja, da napačen izgovor ni povezan zgolj z lastnimi, temveč tudi z občnimi imeni. Še posebej opozarja, da ni **finansiranje*, temveč: *financiranje*. Napačno je tudi **sponsor*,

*amandman in izgovor besede *premier* kot [*premier]. Pravilno je *sponzor*, *amandma* in *premier* se pravilno izgovori [*premjé*] (Kalin Golob, 2001: 78).

Govorna nekultiviranost je odraz neznanja in pomeni nespoštovanje sogovornika oziroma poslušalca, zato si javni govorniki ne bi smeli privoščiti nepoznavanja pravopisnih pravil. Še več, odgovorni nekultivirani poklicni govorniki ne bi smeli spustiti pred radijski mikrofoni, pa tudi javnost bi morala biti bolj kritična in zahtevati, da se poslušalce spoštuje.

»Na našem radiu je jezik pravi pastorek,« so zapisali poslušalci v pritožbi, ki so jo naslovili na vodstvo radia Ljubljana v tridesetih letih prejšnjega stoletja. »Kolikor ga že ne mrcvarijo neusmiljeni oglasi in do konca neslovensko stilizirana časnikarska poročila, ga lomijo tudi napovedovalci. Da je naš jezik potreben hude krtače, vse prepegosto občutimo« (Brojan, 1999: 50).

Z jezikom, kakršnega lahko slišimo po slovenskih medijih, ne moremo in ne smemo biti zadovoljni niti danes. Nacionalna RTV hiša se sicer trudi, vendar določeni voditelji in novinarji govorijo kar »po svoje«, neupoštevajoč pravila.

10.5 KNJIŽNI POGOVORNI JEZIK NA RADIU

V primerjavi s pravopisom iz leta 1990 se SP 2001 ne ukvarja le z zbornim knjižnim jezikom. V uvodnem delu opisuje temeljne značilnosti večplastnega pogovornega jezika. Socialnozvrstno umesti tudi t. i. knjižni pogovorni jezik, ki se od zborne zvrsti knjižnega jezika razlikuje v glasovju, pisavi, naglaševanju, oblikah, skladnji in besedju (SP 2001: 126).

10.5.1 Glasovje

Glasovne značilnosti so po Slovenskem pravopisu (2001: 126) predvsem posledica samoglasniškega upada: kratki nedoločnik (*delat, kosit, dvignit, peč*), množinska oblika deležnika na -l (*smo délal, prosil, smo mérli*), posamezni primeri (*je bla, blo, smo bli, prosôm*), izgovor nenaglašene deležniškega -el [êu], -il, -el (e iz jata) samo kot -u: *reku, peku, nosu, vedu, vidu*; izgovor prislova sem [sôm] s polglasnikom, izgovor polglasnika ali e, kadar sta kratka, v primerih kot *videt, vedet, tega* in v težjih soglasniških sklopih (npr. *gladkega*), samo rahlo upadli (reducirani) kratki naglašeni a pred soglasnikoma: *pràv, žàl, kàj, zdàj, končàj, končàt, bràt, kàdar, kàkšen*;

- nekateri prislovi tipa *gor, dol* (za pomen gori, doli);

- izgovor l namesto lj, kadar bi moral stati pred samoglasnikom in hkrati za soglasnikom: *kluč, grable, zaljubljen* (namesto zbornih *ključ, grablje, zaljubljen*).

10.5.2 Naglas

Tu so opazne zlasti:

- vse naglasne značilnosti kratkega nedoločnika: *nôsit, pêljat, krôžit, písat, krênit, morít/morìt, sedét/sedèt, dát/dàt, pobrát/pobràt, pást/pàst, góst/gòst, trést/trèst, pèč/pêč, nèst/nêst, grèt/grét, govorít/govorìt*;

- nepremični naglasni tip namesto mešanega pri samostalnikih tipa *gôra, gôre*;

- nepremični naglasni tip pri nekaterih pridevnikih in zaimkih, npr. *tèmen tèmnega* proti *temnegà*; *tá téga* proti *tegà* (SP 2001: 127).

10.5.3 Oblike

Značilne so zlasti oblike *jejo, vejo* in oblike, ki so posledica glasovnih posebnosti ([réku] namesto [rékðu]) (SP 2001: 127).

V vsakdanjem, neskrbnem pogovornem jeziku pogosto slišimo oblike, kot so npr. *Markota, Ladota, Silvota, Ivota* ipd. Takšen način sklanjanja sam. m. sp. na –o je sicer pogovorna prvina, vendar t. i. nižje plasti pogovornega jezika. SP 2001 pri omenjenih oznakah ne navaja kvalifikatorja knj. pog., temveč je ob teh oblikah zapisan le krožec, ki opozarja na nepravilno obliko. Za radijski knjižni pogovorni jezik je zato primerno le takšno sklanjanje kot v zbornem knjižnem jeziku. Sam. m. sp. na –o torej sklanjamo takole: *Marka, Lada, Silva, Iva* ipd.

10.5.4 Skladnja

»Skladenjsko je za manj strogo obliko knjižnega jezika značilna predvsem preprostejša zgradba stavka in povedi (npr. brezvezja) in večja pogostnost sredstev za vzdrževanje stika z naslovnikom« (SP 2001: 127).

Pogosta napaka v radijskem knjižnem pogovornem jeziku je polvikanje. Oblike, kot so: *boste premislu, ste se zmotila, boste vztrajen, vi ste nepredvidljiv, ne boste razočarana, boste utrujena* ipd., so nepravilne. Pravilno vikamo takole: *boste premislili* (ali slabše: *boste premislôl* – tu je reduciran končni i, končni l pa v izgovoru ohranimo, zato je oblika še prepoznavna), *ste se*

---

zmotili (slabše: *ste se zmotil*), *boste vztrajni*, *vi ste nepredvidljivi*, *ne boste razočarani*, *boste utrujeni* ipd.

Kadar želimo ogovorjeno osebo pravilno vikati, ne samo na pol, bomo za oblikami glagola biti (*ste, boste, bodite, bi ...*) uporabili samo množinske oblike, in to pri: a) polnopomenskem glagolu (*boste premislili, ste se zmotili ...*); b) pridevniškem povedkovem določilu (*boste vztrajni, ne boste razočarani ...*); c) povedkovem prilastku (*pričakujete neučakani, poslušate naveličani ...*).

10.5.5 Besede

Slovenski pravopis (2001: 127) dovoljuje uporabo pogovornih besed, kot so npr. *ja* proti *da*, *a* proti vprašalnemu *ali*, *adijo* proti *na svidenje*.

Iz teh značilnosti je razvidno, da je knjižni pogovorni jezik le nekoliko bolj sproščena oblika zbornega jezika, zato je primeren tudi za radijski pogovorni jezik. Ob tem pa se kljub temu pojavi nekaj pomislekov, povezanih s tem, kako daleč lahko gremo v tej sproščenosti, torej do kakšne mere lahko knjižno zborni zvrst reduciramo. Čeprav so v Slovenskem pravopisu 2001 dovoljene tudi oblike, kot so *smo mérli, peku, nosu, vidu, pràv, žàl, končàt, kluč* in *grable*, jih sama pred mikrofonom ne bi uporabila. Zavedam se, da je knjižni pogovorni jezik tako kot knjižni zborni jezik do neke mere umeten konstrukt, ki se ga je treba naučiti, kljub temu pa menim, da omenjene oblike ne sodijo pred mikrofona nacionalnega radia v poročilih, komentarjih in kontaktnih oddajah, četudi so slednje zabavne in so v njih govorniki sproščeni. Pri tem gotovo igra pomembno vlogo jezikovni občutek, ki je zelo subjektiven jezikovni element in je odvisen tudi od tega, iz katere slovenske pokrajine prihaja govorec. Pogosto razumem poslušalce, ki niso iz Ljubljane ali iz okolice glavnega mesta in nacionalnemu radiu očitajo ljubljansčino, čeprav gre (v večini primerov) za knjižni pogovorni jezik. Ti poslušalci pač ne poznajo vseh značilnosti knjižnega pogovornega jezika, toda dejstva, da ga čutijo kot ljubljansko narečje, ne gre zanemariti. Iz tega izhaja, da bi jezikoslovci morali razmisliti o knjižni pogovorni zvrsti in jo prilagoditi ter tako približati tudi govornikom s Primorske, Koroške, Dolenjske, Štajerske in iz Prekmurja. Če so dovoljene oblike, kot so *reku, vidu, peku, nosu* in *vedu*, ne vidim razloga, zakaj niso dovoljene oblike *reko, vido, peko, noso* in *vedo*, ki so bližje govornikom, doma s Koroške ali Štajerske. Čeprav menim, da bi morale biti v knjižnem pogovornem jeziku dovoljene manjše redukcije knjižnega zbornega jezika, kot jih dopušča SP 2001, pa bi se po drugi strani knjižna pogovorna zvrst morala približati tudi govornikom, ki ne prihajajo iz osrednje Slovenije ali z

---

Gorenjske. Pomemben razlog, ki govori temu v prid, je že to, da imajo govorci iz različnih narečnih skupin iz otroštva priučene različne tonske poteke, ki jih je kasneje težko spreminjati in se učiti novih.

11. RADIJCI O GOVORNI KULTURI

Na različnih radijskih postajah je kakovost radijskih govorcev različna. Kakšni govorci nastopajo pred mikrofoni in kakšen jezik uporabljajo, je veliko odvisno od tipa radijske postaje, torej ali poslušamo nacionalni radio, lokalno radijsko postajo posebnega pomena ali pa komercialno radijsko postajo. Kakovost govorne kulture in stopnja jezikovnega znanja oblikovalcev posameznih programov je povezana tudi s programsko politiko radijskih postaj. Največ pozornosti jeziku namenjajo na nacionalnem radiu, saj imajo le tam pravo 'radijsko šolo'. Jezikovna kultura na ostalih radijskih postajah je različna, ponekod zadovoljiva, drugod prevladuje jezikovna 'nekultura'.

Radijci imajo različen odnos do jezika. Kaj menita o jeziku na radiu, sta za to diplomsko nalogo napisala Lidija Hartman in Marko Vrečič.

Lidija Hartman, Radio Slovenija:

V kratkem prispevku, nastalem na podlagi desetletne prakse in zaznavanj aktualnega medijskega dogajanja v Sloveniji (slednje umeščam zlasti v tradicionalne okvire evropskega prostora), bom poudarila, da morajo ustaljeni govorni standardi na slovenskem nacionalnem radiu ostati visoki. Prav zaradi močne razpršitve komercialnih radijskih postaj, ki pa se po večletnem boju za razdelitev oglaševalskega kolača že spopadajo z nujnostjo združevanja v skupine skorajda identičnih modelov radia, se je v minulem desetletju raven govora v slovenskem radijskem prostoru poslabšala. Po drugi strani je javna radiotelevizija, še posebej radio, v tem času (v vsakdanji praksi) negovala knjižno slovenščino, kar je tudi njena dolžnost in poslanstvo. Zato so tudi kriteriji za tiste, ki želijo nastopati pred mikrofoni in kamerami nacionalke, ustrezno visoki. Seveda se pojavljajo izjeme, kar ni popolnoma v skladu s splošnimi in usidranimi notranjimi pravili. Z zavidljivo ravniyo knjižnega jezika se lahko pohvalita sosednji javni radioteleviziji – HTV in ORF.

Zaradi večje frekventnosti pojavljanja različnih govorcev pred mikrofonom nacionalnega radia pa je tudi tu slovenščina nemalokrat osiromašena s pogovornimi ali narečnimi prvinami. Na srečo gre za izjeme in nas to ne sme napeljevati k misli, da mikrofoni tolerira tudi slabše usposobljene, jezikovno nesamozavestne govorce. Radijski medij je povsem specifičen. Od ljudi, ki se v njem pojavljajo, zahteva suvereno obvladovanje knjižne slovenščine, mikrofonski glas in prepričljiv govorni nastop. Da to ni zgolj ideal, pač pa realnost (in s tem užitek poslušalcem, ki premorejo ustrezna izobrazbena in slušna merila za ločevanje dobrih govorcev od slabih), potrjujejo dobri govorci na Radiu Slovenija: novinarka Tatjana Pirc, napovedovalci Janko Ropret, Janez Dolinar, Maja Šumej in Igor Velše, športni reporter Aleš Smrekar in še bi lahko naštevali. V vlogi radijskih voditeljev se torej pojavljajo različni poklicni

profili (npr. glasbeni uredniki). Pojem radijskega voditelja zato zahteva aktualizacijo definiranja svoje vloge in položaja, pri čemer mora biti jezikovna prvina na prvem mestu.

Marko Vrečič, Koroški radio Slovenj Gradec (lokalna radijska postaja):

Za prepričljivost radijskega programa je zagotovo boljša kakšna varianta pogovornega knjižnega jezika kot pa zborni knjižni jezik. Le-ta bi deloval izumetničeno in nenaravno. To posebej velja za dele programa, ki so dejansko govorjeni (npr. kontakt s poslušalci) in niso v vseh podrobnostih vnaprej pripravljene. Noben poslušalec (z redkimi izjemami) ne uporablja zbornega knjižnega jezika in s takšnim jezikom bi se govorec postavil visoko nad njega ter preprosto ne bi bil uspešen pri izvedbi kontakta. V programih, ki so zgolj brani, pa se nasprotno lahko uporablja zborni knjižni jezik.

Moje izkušnje glede uporabe dialektov so naslednje. Poslušalci (gledalci) so izjemno občutljivi, če govorec uporablja dialekt in ga 'prodaja' kot knjižni jezik. To je posebej občutljivo vprašanje za nacionalne medije, ki bi morali ljubljansčino preganjati iz govora. S tem namreč ustvarjajo popačeno sliko o knjižnem jeziku, hkrati pa postavljajo dialekte v neenakopraven položaj. Nasprotno pa so poslušalci (gledalci) zadovoljni, če kdo uporablja dialekt (ali vsaj njegovo melodijo – intonacijo). Ocenjuje se, da dialekt v takšno govorjenje sodi. Na primer: poročanja dopisnikov iz različnih slovenskih krajev.

Podobno je glede dialekta na lokalnih radijskih postajah. V govorjenih delih programa ni nič narobe, če se uporablja intonacija, tipična za dialekt na tem področju. Mnogo bolj previden pa je treba biti pri uporabi besed, ki so lahko tudi spakedranke, stavčni konstrukciji in drugih značilnostih dialektov.

Izjeme, kjer je dovoljena uporaba 'vseh sredstev': radijske igre, humoristične oddaje in oglasi, kjer je treba biti pristen za vsako ceno. Še primer iz sosednje branže: slovenski film tako dolgo ni bil uspešen, dokler ni začel uporabljati dialektov, ker knjižno pač nihče ne govori.

12. POGOSTI RADIJSKI VIRUSI

Branje številskih decimalnih izrazov je snov, ki jo moramo pri radijskem pouku fonetike osvojiti hitro ob vstopu v »šolo govora«, in sicer zato, da bi se pred mikrofonom izognili nerodnostim, ki pri števnikih in številskih izrazih niso redke. Za ponazoritev navajam nekaj številskih decimalnih izrazov in njihove pretvorbe v govor:

- 1,4 % (ena cela štiri odstotka) ali (ena cela štiri desetine odstotka);
- 2,2 m³ (dve celi dve kubičnega metra) ali (dve celi dve desetini kubičnega metra);
- 2,3 km (dve celi tri kilometra) ali (dve celi tri desetine kilometra);
- 3,2 m/s (tri cele dve metra na sekundo) ali (tri cele dve desetini metra na sekundo);
- 4,5 SIT (štiri in pol tolarja), ali (štiri cele pet tolarja), ali (štiri cele pet desetih tolarja);
- 5,7 kg (pet celih sedem kilograma) ali (pet celih sedem desetih kilograma)
- 3,5 mio SIT (tri cele pet milijona tolarjev), ali (tri cele pet desetih milijona tolarjev), ali (tri milijone tolarjev in pol), ali (tri milijone in petsto tisoč tolarjev).

V radijskih poročilih je govorec pogosto v situaciji, ko mora brati številске izraze. Prav gotovo se jim ne more izogniti pri prebiranju vremenskih podatkov in poročila o rekah.

Primer kratke radijske vesti s številskim decimalnim izrazom:

- 12.1 *LJUBLJANA: Vlada je na današnji dopisni seji potrdila dopolnjeni predlog proračuna za leto 2005. Prvotni predlog obsega proračunskih odhodkov so zaradi nižje ciljne inflacije zmanjšali. Proračunski primanjkljaj ostaja na ravni 1,7 odstotka predvidenega bruto domačega proizvoda.*

(Radio Slovenija, Ars, 18. 11. 2003, 22.00)

Še dva primera s številskimi izrazi, kjer so napake pogoste:

- 12.2 */.../ Kot je znano, so se slovenski in hrvaški nogometaši na prvi tekmi v dodatnih kvalifikacijah razšli z neodločenim rezultatom 1:1 (beremo: ena proti ena).*

(Radio Slovenija, 1. pr., 16. 11. 2003, 10.00)

- 12.3 *K bogatemu športnemu dogajanju dodajmo še to: Ruski šahist Gari Kasparov in računalniški program X3D Fritz sta v četrti in hkrati zadnji partiji dvoboja v New Yorku remizirala, tako da je končni rezultat 2:2 (beremo: dve proti dve). Zadnja partija je bila s 27-imi potezami tudi najkrajša v tokratnem dvoboju med človekom in strojem.*

(Radio Slovenija, 2JK, 19. 11. 2003)

V praksi se zelo pogosto krši pravilo, ki določa, da sta naglašena e in o v prevzetih in novo tvorjenih besedah praviloma ozka, širok pa je e pred j (orhidêja, idêja) in r (dêrbi, ekspêrt) ter o pred v (Pskôva). Nekaj na radiu zelo pogostih napak:

NAROBE:	PRAV:
*albúm	álbum
prisl. *bólj	prisl. bòlj, vendar bólje, bóljše
*cênter	cénter
gl. štev. *dvánajst	gl. štev. dvanájst ²³
/	gòzd, tudi gózd
*gôzden	gózden
*kmét	kmèt, kméta, kméčki
*mecèn	mecén
*mòrje	mórje, môrski
*[rádio]	[rádijo]
*rdèč	rdèč

²³ Na Radiu Slovenija števnike zaradi močne ustaljenosti naglašujejo na korenskem delu (npr. Danes do trínajstih). (Šeruga Prek, 2003: 7)

---

*rúbrika	rubrika
izvršni *svét, *svéta	izvršni svét, svéta
*suplénca	suplénca
*kôktejl	kôktejl
*rôk (zvrst glasbe)	rôk (zvrst glasbe)
*rôkovska glasba	rôkovska glasba
*džôging	džôging
*trênd	trênd
*átribut	atribút
*sôciologija	sociologija
*déviacija	deviácia
*dévalvacija	devalvácia
*kápitalizem	kapitalizem
*sôcializem	socializem
*Hêrcegovina	Hercegovina
*Úkrajina	Ukrajina
*Lizbona	Lizbona
*pórtugalski	portugalski
*Pórtorož	Portoróž
*pórtoroški	portoróški
*Velika Britanija	Véliká Britanija
*velika nagrada (F1)	véliká nagrada (F1)
*Aleksander Velíki	Aleksander Vélikí
*velika dvorana kina	véliká dvorana kina
*velíki voz	vélikí voz
*velíki traven	vélikí traven
*velíki možgani	vélikí možgani
*velíki jesen	vélikí jesen
*velíka antanta	véliká antanta
*velíki inkvizitor	vélikí inkvizitor
*velíka začetnica	véliká začetnica
*áneks	anéks
*Áleš	Alèš
*Álojz	Alójz
*Ánton	Antón
*Jernêj	Jérnej
*Mártin	Martín

---

*Níkolaj	Nikoláj
*Sêrgej	Sergêj
*Támara	Tamára
*Válestin	Valentín

Paziti je treba na prepono –ent, ki se izgovarja s kratkim širokim è (abonènt, absolvēnt, abstinènt).

Narobe:

12.4 *Incidént se je zgodil ...*

Prav:

12.5 *Incidènt se je zgódil ...*

Naglaševanje deležnikov na –l večini govorcev povzroča naglasne težave. Glagol *zgoditi se* spada v skupino predponskih glagolov na –íti –ím. Pri predponskih glagolih iz te skupine pri deležniku na –l m. sp. ed. predpona pomakne naglas za en zlog v levo (*zgódil*). Vzorec za predponske oblike je naslednji: *zgodíti, zgodím, zgódil, zgódila, zgodíli* (SP, 2001).

Novinarka na Radiu Slovenija je napačno naglasila naslednje:

12.6 */.../ Liberalna demokracija in Slovenska demokratska stranka sta namreč včeraj ločeno sporočili, da dogovora ni **móč doseči**.*

(Radio Slovenija, 2JK, 21. 1. 2004)

V zgornjem primeru ne gre za samostalnik, ampak za glagolsko obliko, zato bi morala govorka poved izgovoriti takole:

12.7 */.../ Liberalna demokracija in Slovenska demokratska stranka sta namreč včeraj ločeno sporočili, da dogovora ni **mòč doseči**.*

Še bolje pa je, da obliko spremenimo v:

12.8 */.../ Liberalna demokracija in Slovenska demokratska stranka sta namreč včeraj ločeno sporočili, da dogovora ni **mogoče doseči**.*

To možnost ima kot boljšo navedeno tudi SP 2001.

Nepoznavanje premičnega naglasnega tipa je še en »jezikovni virus«. Napake so pogoste pri naglaševanju samostalnikov zakon, razlog, predlog. Namesto *zákon*, **zákona* je pravilno *zákon*, *zakóna*. *Rázlog* se v rodilniku pravilno naglasi *razlóga*, *prédlog* pa *predlóga*.

Govorci imamo težave tudi s polglasnikom. »Slovenski knjižni polglasnik je lahko naglašen ali nenaglašen /.../. Ponekod na Slovenskem se govori tudi na mestih, kjer v knjižnem jeziku ni običajen, drugod pa ga ne poznajo niti tam, kjer je za knjižni jezik obvezen« (Toporišič, 1995: 98).

Toporišič (1995, prav tam) pravi, da je polglasnik obvezen:

- 1) tam, kjer pri pregibanju kak samoglasnik, predvsem pisni e, iz osnove izgine: pes – psa, miren – mirna, ali pa se v njej pojavi: Róglá – Rógel, okno – oken, čaplja – čapelj;
- 2) tam, kjer se pri delanju novih besed ali oblik med soglasnika podstave vrine samoglasnik: pismo – pisemski, domislite si – domiseln;
- 3) v besedah s pripono –ec, tudi če polglasnik pri pregibanju ne izginja: jezdec –a, mrtvec –a, modrec –a;
- 4) pred r, ki ni ob samoglasniku: trd, rdeč, žanr;
- 5) v naslednjih korenih, ki si jih je treba kar zapomniti: bèt, bezèg, čebéla, čèber, dèska, dèž, kès, mègla, nečkè, pečkà, pekèl, póleg, semènj, sencà, stebèr, stèza, tèma, vèn ...; bezljáti, bezgáti ...

Neobvezno pa polglasnik izgovarjamo v predponi se- (sòstáti se) in v posebnih primerih (ròzgetáti, ščòbetáti, ščòméti) (Toporišič, 1995: 98).

Zanimiva je pretvorba naslovov spletnih strani v radijski govor. Domačo stran Radiotelevizije Slovenija www.rtv slo.si lahko preberemo *trikrat dvojni ve pika er te ve es el o pika es i* ali *trikrat dvojni ve pika erteve slo pika si*. Naslov elektronske pošte prvega programa Radia Slovenija radioprvi@rtvslo.si preberemo *radioprvi afna er te ve es el o pika es i* ali *radioprvi ajka²⁴/polžek erteve slo pika si*.

V tesnem zaporedju se je treba izogibati besed, ki so bodisi iste besede v različnih pomenih bodisi besedni ali oblikoslovni homonimi. Naj navedem nekaj slabih zgledov:

---

²⁴ Izraza ajka in polžek za znak @ predlaga Urad Vlade RS za slovenski jezik, ki si med drugim prizadeva za ustrežnejše slovenske izraze v informacijski tehnologiji. Predlog je Urad v letu 2003 posredoval službi za govorno kulturo Radia Slovenija. Za izraz lojtra Urad predlaga izraza lestev in višaj. Zaradi prepozno posredovanih rešitev se novi predlogi v radijski praksi niso udomačili. Če bi govorci za znak @ danes uporabili izraz ajka ali za znak # izraz višaj, bi v sporočanju povzročili nepotreben šum.

- 12.9 *Prosilci za **stanovanja**, ki varčujejo v okviru **stanovanjske** varčevalne sheme, so bili včeraj v skladu s pravili **Stanovanjskega sklada** Republike Slovenije udeleženi v žrebanju za **stanovanja**.*
- 12.10 *Po eni **strani** je kazalo, da sta se **strani** razumeli, po drugi **strani** pa smo ugotavljali, da je do rešitve problema še daleč.*
- 12.11 *Zaradi **vrste** nepravilnosti in prerivanja v **vrsti** pomembnežev, ki želijo v Bruselj ...*

Previdni moramo biti tudi pri besedah, katerih zapis je enak, slušna podoba in pomen pa drugačna. Takšen je npr. glagol »izvedel«. Zato je prav, da jo v 'radijskem' besedilu označimo z naglasnim znamenjem, ni namreč vseeno, ali je nekdo nekaj *izvêdel* ali *izvédel*.

Paziti moramo tudi, da pravilno naglasimo pridevnike in prislovna določila načina, po katerih se vprašamo z vprašalnico kako in imajo enako vidno podobo. Npr. *Jutri bo súho vreme* (kakšno vreme bo jutri?), vendar *Jutri bo suhó* (kako bo jutri?). Ali: *topló je* (kako je?) : *Danes imamo tóplo vreme* (kakšno vreme imamo?).

V besedilih, namenjenih objavi na radiu, je treba v njihovi fazi priprave z naglasom opremiti tudi besedo »samo«. Govorec se lahko hitro zaplete, če besedo naglasi *sámo* namesto *samó* ali obratno. Npr.

- 12.12 *Že **sámo** stanovanje je drago, poleg tega pa bomo morali tudi kaj pojesti.*

- 12.13 ***Samó** nalogo napišem do konca, pa pridem.*

Podobna kot »samo« je beseda »celo«. Lahko jo naglasimo *celó* ali *célo*.

Žal ugotavljam, da slušna podoba nacionalnega radia pogosto ni vzpodbudna. Govorci najslabše obvladajo samoglasniške premene (*svèt, svéta; lèt, léta; nastòp, nastópa*), premično naglaševanje deležnikov na –l (*poškrópil, pozvónil, žêlel, díšal, pêljal, ustanóvil, pripétil*), deležnikov na –n (*pospéšen, ubeséden, prevedèn*), samostalnikov (*tóvor, tovóra*), pridevnikov (*góst, gostêjši*) in velelnikov (*vôli, utemêlji, prôsi, pôšlji, kôplji*). Težave povzroča tudi predvidljivost polglasnika (*dôževati, Drnovšôk, napovôd*). Tako pomembna in eminentna ustanova, kot je RTV Slovenija, bi morala imeti strožje kriterije za govorce, ki nastopajo pred mikrofonom.

Hkrati pa naj bi bil jezik na nacionalnem radiu tudi sodoben, živ. Govorjeni jezik je vendarle primaren in naraven. Zato se je treba zavedati, da se razvija – čez dvajset let ne bo takšen, kot je bil pred dvajsetimi leti. To je nujno upoštevati, »*razen če želimo tvegati nerazumljivost in odtujenost, nenaravnost /.../ (normiranega) govora po "vzoru" britanskega BBC iz sedemdesetih*

---

let prejšnjega stoletja, ko je postal radijski govor "perfekten", "raziskan" in izdelan do potankosti, do vsakega glasa in naglasa, a obenem tudi ljudem odtujen» (Kostić, 1978: 141).

13. SODOBNA RADIJSKA NORMA

Sodobna radijska norma (na nacionalnem radiu) vsaj teoretično sledi zapisani normi v SP 2001/2003 in Toporišičevi opredelitvi knjižnega jezika (upoštevata tudi knjižni pogovorni jezik). Tonemskost pri samem šolanju zaradi nenaučljivosti ni upoštevana.

Pri tem je zanimivo, da mentorji nimajo nobenih priročnikov (občasno izdajajo interne brošure o vprašanih kakovosti govora na Radiu Slovenija), ampak piljenje intonacije in registra opravljajo po besedah Ajde Kalan »iz glave«, s pomočjo znanja, ki so si ga pridobili med večletnim delovanjem na radiu (Tivadar, 1998: 47).

Iz lastnih izkušenj lahko povem, da trditev, da se govorniki Radia Slovenija učijo »iz glave« tistih, ki poučujejo, ne drži. Sama sem hodila v radijsko šolo, zato vem, da učenje intonacije in registra sloni na Toporišičevi Slovnici slovenskega jezika in ostalih temeljnih normativnih priročnikih za slovenski jezik. Pri učenju fonetike sem bila v skupini Cvetke Šeruga Prek, ki je teorijo prilagodila radijskim govornikom, kljub temu pa je bila snov, ki sem jo morala usvojiti, obsežna. Samo bralne vaje namreč ne zadostujejo. Nujno je usvojiti tudi osnovno teorijo stavčne fonetike slovenskega jezika, sicer radijski govornik v resnici ne razume naglasne in izgovorne podobe besedil, ko pa naleti na primer, ki ga na bralnih vajah ni obravnaval, ga lahko zaradi neznanja teorije prebere napačno.

IV SKLEPNI DEL

14. SKLEP

Da tako kot ostala množična občila tudi radio odlikuje lasten stil, se je med pripravljanjem diplomske naloge jasno potrdilo. Med izstopajoče stilne prvine radijske stilistike, nastale zaradi posebnosti prenosnika, zagotovo sodi pogostost oblik omejenega sporočanje kroga. Še ena posebnost so pragmatične pretvorbe, ki so v primerjavi s časopisnim poročevalstvom v radijskem govoru nujne. Priprava pisnih predlog je zato v radijskem ustvarjalnem procesu zelo pomembna stopnja, od katere je marsikdaj odvisno, ali bo sporočanje med novinarjem in poslušalcem uspešno. Naslednja posebnost radijskega sporočanja je neprestano umeščanje v čas, zaradi česar je v radijskem poročevalstvu uporaba časovnih prislovov in smernikov pestrejša od tovrstnih jezikovnih sredstev v časopisnem poročevalstvu. Ker ima na nacionalnem radiu prostor tudi knjižni pogovorni jezik (knjižna govorica), ki se v časopisih praviloma ne uporablja, imamo poslušalci občutek, da je jezik na radiu sodoben, živ in da se razvija. Prizadevanje po živosti jezika in iskanje novih jezikovnih izraznih možnosti piscev vesti pa s seboj prinaša določene pasti. Nekatera jezikovna sredstva so v radijskem poročevalstvu namreč ustaljena zaradi svoje funkcionalnosti, zato so nove jezikovne rešitve (kot je npr. nadomeščanje avtomatizma »kot smo že poročali« s členkom »sicer«) včasih slabe. Določeni jezikovni pojavi, kot sta npr. avtomatizacija in sklicevalnost, so skupni besedilom ne glede na prenosnik, kljub temu pa obstajajo tudi razlike, zaradi katerih lahko radijsko stilistiko obravnavamo kot posebno področje znotraj stilistike poročevalstva. Ocenjujem, da so v radijskih vesteh (tudi napovedih, ki so se razvila v samostojno in značilno radijsko obliko) v primerjavi s časniškimi pogostejši diplomatski avtomatizmi, avtomatizirane napovedi avtorjev prispevkov so v radijskem sporočanju bolj opazne, v radiu so se izoblikovali drugačni pritegovalni avtomatizmi, citatna sklicevalnost pa izstopa zaradi glasovnega podajanja citatov. Med razlikovalne prvine radijskega sporočanja uvrščam tudi radijske naslove. Praviloma so krajši in bolj avtomatizirani kot časopisni naslovi, izstopajo zaradi svoje prvotne poimenovalno-informativno-napovedovalne funkcije, pri čemer je napovedovalnost vedno v ospredju, pritegovalna funkcija je drugotna.

Menim, da je radio čudovit medij, ki ponuja zelo bogate možnosti izražanja in sporočanja. Zato sem prepričana, da nas bo ob televiziji in internetu spremljal tudi v prihodnosti. Še vedno je tudi najbolj ažuren medij, zato radijski novinarji, voditelji in napovedovalci pogosto hitijo.

Včasih jim zmanjka časa za pregled besedila ali za pripravo za branje. Kakšen spodrsrljaj jim poslušalci zato lahko oprostimo.

Kljub nenehni časovni stiski v dnevnoinformativnem uredništvu nacionalnega radia in hitenju napovedovalcev od uredništva do studia pa ugotavljam, da nekateri radijci pozabljajo, da morajo svoje pisanje prilagoditi radiu (besedilo pisnega vira pretvoriti, da bo skozi slušni prenosnik sporočeno brez šumov). Med študijem in pisanjem diplomske naloge se je moja teza, da radijski novinarji in govorniki premalo poznajo značilnosti radia, njegove posebnosti, prednosti in slabosti, žal delno potrdila. Celo na nacionalnem radiu, od katerega se pričakuje največja profesionalnost na tem področju, včasih pride do nepotrebnih ovir na poti od sporočevalca do poslušalca (izjava drugega govornika na nepričakovanem ali neprimernem mestu v govoru; preglasna glasbena podlaga, ki preglasi govornika; jezikovne napake) in program ni tako kakovosten, kot bi ob poznavanju radijskih sporočanjških možnosti sicer lahko bil. Čeprav sem analizirala besedila dveh mesecev in pol, kar sicer ni dolgo obdobje, sem v tem času nabrala dobesedno na kupe primerov (več sto strani vesti, napovedi ...), iz katerih so se poleg omenjenih ugotovitev porodila tudi nova vprašanja. Zanimivo bi bilo raziskati, ali prizadevanja po čim bolj pestrih in dinamičnih informativnih oddajah morda na samo sporočanje vsebine ne vplivajo negativno. Množica kratkih izjav in vmesnih glasbenih ločil sicer pritegne pozornost poslušalca, vendar se sprašujem, ali je poslušalec zaradi njih res bolj obveščen. Tudi avtomatizacija še posebej v radijski stilistiki dobro opravlja svojo funkcijo, vendar menim, da bi bilo treba natančneje preučiti rabo diplomatskih avtomatizmov na radiu, za kar bi bilo treba gradivo zbirati precej dlje. Še vedno ostaja vrsta jezikovnokulturnih vprašanj – najbolj zanimiva se mi zdi dilema, ali naj radijski govorniki vestno sledijo zapisani normi ali naj si dovolijo uporabljati tudi ustaljene oblike oziroma tiste, ki so med ljudmi bolj žive.

Posamezne ugotovitve sem predstavila po poglavjih, še enkrat pa poudarjam, da morajo biti radijska besedila nezapletena. Napisana morajo biti v govornem slogu, za uho (stavki morajo biti čim bolj podobni tistim, ki jih tvorimo v prostem govoru, nujna je uporaba avtomatizmov in nezaznamovanih, običajnih jezikovnih sredstev). Povedi morajo biti oblikovane in prebrane logično, izogibati se je treba tujkam in odvečnim mašilom.

Menim, da je sporočanje v poročilih nacionalnega radia v večini primerov zgledno, seveda pa so vedno mogoče izboljšave. Te so nujne pri sporočanju o zahtevnih političnih in gospodarskih temah. O teh bi morali poslušalcem sporočati na bolj preprost in razumljiv način. Tudi, ko

radijski novinar poroča o politiki in gospodarstvu, se mora zavedati, da ne poroča zgolj politikom in gospodarstvenikom, temveč vsem poslušalcem. Poslušalci pa so poleg doktorja znanosti, menedžerja, poslanca in odgovornega urednika tudi natakarica, pek, delavec v železarni, učiteljica, upokojeni tesar ali komunalni delavec. Govorni kulturi in govorjenemu knjižnemu jeziku se še vedno posveča premalo pozornosti. Čeprav na Radiu Slovenija deluje t. i. radijska šola, v kateri naj bi radijci osvojili temeljno teoretično in praktično znanje, potrebno za vstop pred mikrofonom, pa tudi na nacionalnem radiu posamezni govorniki odstopajo od knjižne norme. Tako kvarijo govornokulturno podobo te ustanove, ki je sicer na visoki ravni, kakor je za nacionalni radio, katerega poslanstvo je tudi izobraževati, primerno in pričakovano.

Na srečo je mogoče pomanjkljivosti odpraviti. Z voljo, izobraževanjem in vajo tistih, ki radijski program ustvarjajo, ter predvsem z odgovornostjo do poslušalcev. To bi bil najboljši prvi korak k izboljšanju radijskega stila. In radio bi postal naš še boljši sopotnik.

---

15. LITERATURA:

- Barnard, Stephen (2000): *Studying Radio*. London: Arnold.
- Boyd, Andrew (1993): *Broadcast Journalism: Techniques of Radio & TV News*. England: Focal Press.
- Brojan, Matjaž (1999): *Začetki radia na Slovenskem*. Ljubljana: Modrijan založba in Radio Slovenija.
- Cilenšek, Rado [et al.] (1993): *Televizija prihaja: spominski zbornik o začetkih televizije na Slovenskem: 35 let televizije, 65 let radia*. Ljubljana: RTV.
- Crisell, Andrew (1994): *Understanding Radio*. London: Routledge.
- Fink, Conrad C. (1992): *Introduction to Professional Newswriting*. London: Longman.
- Fiske, John (1990): *Introduction to Communication Studies*. London: Routledge.
- Freeborn, Dennis (1996): *Style: Text Analysis and Linguistic Criticism*. London: Macmillan Press Ltd.
- Haynes, John (1992): *Introducing Stylistics*. London: Routledge.
- Jakopin, Franc [et al.] (1985): *Slovenska krajevna imena*. Ljubljana: CZ.
- Kalin Golob, Monika (2001): *Jezikovne reže*. Ljubljana: GV Revije, založništvo časopisov in revij, d. o. o.
- Kalin Golob, Monika (2003): *H koreninam slovenskega poročevalnega stila*. Ljubljana: Jutro.
- Keane, John (1992): *Mediji in demokracija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Kmecl, Matjaž (1983): *Mala literarna teorija*. Ljubljana: DDU Univerzum.
- Korošec, Tomo (1998): *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Kostić, Đorđe (1978): *Za višu govornu kulturu. RTV Teorija i praksa*. Beograd: RTV Beograd.
- Košir, M. (1988): *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Lazarević, Žarko [et al.] (1997): *Slovenska kronika XX. stoletja*. Ljubljana: Nova revija.
- Mediana (2001/2002): *Raziskava medijev v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za raziskavo medijev.
- Milič, Dušan (1998): *Trendi v radijskem novinarstvu* (diplomsko delo). Ljubljana: FDV.

-
- Nešović, Branimir (1997): *20. stoletje: Zgodovina za osmi razred osnovne šole*. Ljubljana: DZS.
  - Pearsall (1991): *The New Oxford Dictionary of English*. Oxford: Clarendon Press.
  - Perovič, Tomaž, Špela Šipek (1998): *TV novice*. Ljubljana: ŠOU Študentska založba.
  - Pivec, Polona (2003): *Pragmatične pretvorbe v radijskem govoru* (magistrsko delo). Ljubljana: FDV.
  - Pleteršnik, Maks (1894/1974): *Slovensko-nemški slovar* (reproducirani ponatis). Ljubljana: Cankarjeva založba.
  - Potočnik, Jasna (1999): *Lokalne nekomercialne in komercialne postaje v koroški regiji* (maturitetna naloga). Ravne na Koroškem: Gimnazija Ravne na Koroškem.
  - Potočnik, Jasna (2002): *Lokalni radio v tranziciji. 40 let Koroškega radia* (publikacija ob 40-letnici Koroškega radia). Slovenj Gradec: Koroški radio d. o. o., str. 19.
  - Rosenbaum, M. D., John Dinges (1992): *Sound Reporting: The National Public Radio Guide to Radio Journalism and Production*. Dubuque: Kendall/Hunt Publishing Company.
  - Steinmentz (1999): *Random House Webster's Unabridged Dictionary*. New York: Random House.
  - Strunk, William (1959): *The Elements of Style*. New York: The Macmillan Company.
  - Šeruga Prek, Cvetka (2003): *Pomembnejše novosti iz Slovenskega pravopisa 2001, ki se nanašajo na naglasno in izgovorno podobo v radijskem govoru pogostejših besed*. Ljubljana: RTV Slovenija (gradivo za interno uporabo).
  - Tivadar, Hotimir (1998): *Govorjeni knjižni jezik – njegovo normiranje in uresničevanje* (diplomsko delo). Ljubljana: FF.
  - Toporišič, Jože [et al.] (1990): *Slovenski pravopis 1: Pravila*. Ljubljana: DZS.
  - Toporišič, Jože [et al.] (1995): *Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)*. Ljubljana: SAZU.
  - Toporišič, Jože (1995): *Slovenski jezik in sporočanje 1*. Maribor: Založba Obzorja.
  - Toporišič, Jože [et al.] (2001): *Slovenski pravopis*. Ljubljana: ZRC, ZRC SAZU.
  - Toporišič, Jože [et al.] (2003): *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU: Delo, 2. natis.
  - Turner, G. W. (1973): *Stylistics*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
  - Williams, Joseph M. (1995): *Style: Toward Clarity and Grace*. Chicago in London: The University of Chicago Press.
-

- Veselinovič, Bojan (2001): *Vedno prvi: Deset let programa A-1* (publikacija ob 10-letnici programa A-1). Ljubljana: Radio Slovenija.
- Wilby, Pete, Andy Conroy (1994): *The Radio Handbook*. London and New York: Routledge.

15.1 OSTALI VIRI:

- Časnik Delo, 24. 1. 2004, št. 19, str. 1
- Časnik Delo, 26. 1. 2004, št. 20, str. 1
- Časnik Delo, 27. 1. 2004, št. 21, str. 1–3
- Časnik Delo, 10. 2. 2004, št. 33, str. 3
- Poročila in informativne oddaje Radia Slovenija od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004, Druga jutranja kronika RAS s 24. 3. 2004 ter Dogodki in odmevi RAS z 29. 3. 2004.
- Prispevek napovedovalke Radia Slovenija Lidije Hartman (marec 2002).
- Prispevek odgovornega urednika Koroškega radia Marka Vrečiča (marec 2002).
- Vest Slovenske tiskovne agencije (11. 2. 2004): *Senator John Kerry dokazal, da lahko zmaga tudi na jugu*.
- Zakon o medijih: <http://objave.uradni-list.si/bazeul/ured/2001/035/B/522043156.htm> (29. 11. 2002)
- Razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo:
<http://www.sigov.si/mk/slo/kajsedogaja/mediji.html> (16. 1. 2004)

SEZNAM GRAFOV, SLIK IN TABEL

Graf 4.1: Pojavljanje SSK in OSK na prvih treh straneh Dela ter v Dogodkih in odmevih RAS 27. 1. 2004.....	29
Graf 4.2: SSK in OSK v informativnih oddajah RAS v obdobju od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004.....	30
Graf 7.1: Najpogostejši glagoli na mestu sklicevalnih avtomatizmov v informativnih oddajah RAS	48
Graf 7.2: Pojavljanje poročevalske sklicevalnosti v informativnih oddajah RAS od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004	52
Graf 8.1: Primerjava števila diplomatskih oz. političnih avtomatizmov v časniku Delo in poročilih RAS	58
Graf 8.2: Najpogostejši tipi avtomatizmov v informativnih oddajah RAS od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004	61
Graf 9.1: Pogostost radijskih naslovov v informativnih oddajah RAS (št. vseh primerov 10948) od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004	71
Slika 3.1: Laswellov model sporočanja	18
Slika 4.1: Model skupnega sporočanjekega kroga	24
Slika 4.2: Model omejenega sporočanjekega kroga in mogočega (potencialnega) skupnega sporočanjekega kroga ..	25
Slika 6.1: Za radijski govor značilni prenosniški stopnji.....	40
Slika 6.2: Razlaga »sicer« v Pleteršnikovem slovarju (1894/1974)	45
Slika 8.1: Scenarij napovedi v oddaji Zrcalo dneva, 11. 11. 2003	60

Tabela 4.1: Pojavljanje SSK in OSK na prvih treh straneh Dela ter v oddaji DIO 29
Tabela 4.2: Pojavljanje SSK in OSK v informativnih oddajah RAS v obdobju od 8. 11. 2003 do 27. 1. 2004 30

Priloga A: Zgoščenka s primeri pogostejših pravorečnih napak in posnetki dnevnoinformativnih oddaj Radia Slovenija (poročila 1. programa s 13. novembra 2003, Druga jutranja kronika s 24. marca 2004 ter Dogodki in odmevi z 29. marca 2004)

Priloga B: PRAVOREČNE NAPAKE GOVORCEV V *DRUGI JUTRANJI KRONIKI* TER *DOGODKIH IN ODMEVIH*, DVEH OSREDNJIH INFORMATIVNIH ODDAJAH RADIA SLOVENIJA, POSNETIH NA ZGOŠČENKI

NAROBE	PRAV
volilne komisije [voliune] komisije	[volilne] komisije
môč razbrati	mòč razbrati
češ	čòš
z nastôpom	z nastòpom
za incidénte	za incidènte
doživél	doživèl
konferénca	konferénca
Sêrgej	Sergêj
[šp]rint	[sp]rint
novega procêsa	novega procèsa
odstôp	odstòp
po vstôpu	po vstòpu
naj bi sodêč po ...	naj bi sodèč po
raziškál	raziškàl
v ovojnici[vovojnici]	[wovojnici]

Predlog v vedno izgovorimo povezano z naslednjo besedo, vendar nikoli zobnoustnično. Odvisno od glasovne soseščine se izgovarja kot u, w ali

domnêv	domnév
prevóz	prevòz
zôrnega kota	zórnega kota
slôvel	slovèl
o pristôpu	o pristòpu

V informativnih oddajah so bila napačno prevzeta tudi nekatera tuja imena. Francoski imeni Jules in Poirot v slovenščini izgovarjamo [Žil] in [Poaró] ali [Puaró]. Angleško ime Ian v slovenščini izgovarjamo [Íjan] in ne [Ján].